

Strategia zintegrowanego rozwoju

Obszaru Strategicznej Interwencji Góry Świętokrzyskie

„Rozwój zrównoważonej turystyki w Górach Świętokrzyskich w oparciu o potencjał dziedzictwa przyrodniczego i kulturowego”

Opracowanie pt.

Strategia zintegrowanego rozwoju Obszaru Strategicznej Interwencji Góry Świętokrzyskie
„Rozwój zrównoważonej turystyki w Górach Świętokrzyskich w oparciu o potencjał dziedzictwa przyrodniczego
i kulturowego”

zostało przygotowane na zlecenie **Związku Gmin Gór Świętokrzyskich** przez:

Instytut Badawczy IPC sp. z o.o.

ul. Ostrowskiego 9
53-238 Wrocław
www.instytut-ipc.pl

Bieliny, czerwiec 2025 r.

Spis treści

1. Wprowadzenie do Strategii rozwoju Obszaru Strategicznej Interwencji Góry Świętokrzyskie	6
1.1. Wstęp	6
1.2. Podstawa prawna opracowania Strategii rozwoju OSI Góry Świętokrzyskie	7
2. Synteza diagnozy OSI Góry Świętokrzyskie	10
2.1. Analiza problemów, potrzeb i potencjałów OSI Góry Świętokrzyskie w sferach społecznej, gospodarczej i przestrzenno-funkcjonalnej, w tym analiza wzajemnych powiązań gospodarczych, społecznych i środowiskowych	10
2.2. Wnioski z diagnozy	39
3. Struktura logiczna Strategii rozwoju OSI Góry Świętokrzyskie	44
3.1. Cele i kierunki działań	44
3.2. Projekty zintegrowane	47
4. Opis procesu zaangażowania partnerów społeczno-gospodarczych	105
5. Monitoring i ewaluacja Strategii rozwoju OSI Góry Świętokrzyskie	107
5.1. Monitoring	107
5.2. Ewaluacja	111
5.3. Aktualizacja Strategii rozwoju OSI Góry Świętokrzyskie	111
6. Ocena zgodności Strategii rozwoju OSI Góry Świętokrzyskie z dokumentami regionalnymi, krajowymi i europejskimi	113
7. Opis procesu strategicznej oceny oddziaływania na środowisko	118
8. Spis map, rysunków tabel, wykresów	120

Wykaz skrótów i pojęć

Wykaz skrótów i pojęć

Skrót	Pełna nazwa
FESW	Fundusze Europejskie dla Świętokrzyskiego 2021-2027
EFRR	Europejski Fundusz Rozwoju Regionalnego
FS	Fundusz Społeczny
FST	Fundusz na rzecz Sprawiedliwej Transformacji
GPR	Gminny Program Rewitalizacji
GUS/ BDL	Główny Urząd Statystyczny/ Bank danych lokalnych
IIT	Inny Instrument Terytorialny
LGD	Lokalna Grupa Działania
OSI	Obszar strategicznej interwencji
OOS	Ocena oddziaływania na środowisko
RLKS	Rozwój Lokalny Kierowany przez Społeczność
SWOT	Analiza mocnych i, słabych stron, szans i zagrożeń
ZGGŚ	Związek Gmin Gór Świętokrzyskich

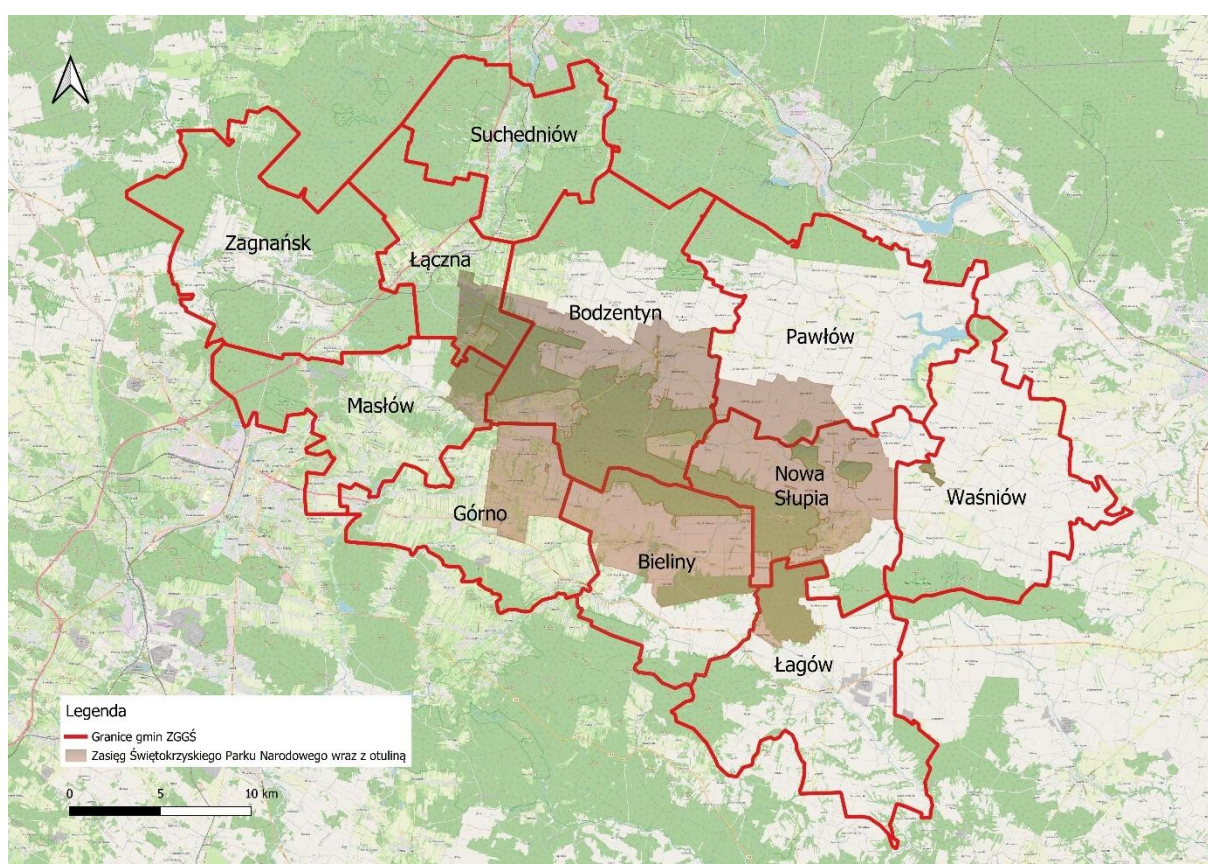
Wprowadzenie do Strategii rozwoju Obszaru Strategicznej Interwencji Góry Świętokrzyskie

1. Wprowadzenie do Strategii rozwoju Obszaru Strategicznej Interwencji Góry Świętokrzyskie

1.1. Wstęp

Strategia rozwoju Obszaru Strategicznej Interwencji Góry Świętokrzyskie (dalej Strategia rozwoju OSI Góry Świętokrzyskie) jest strategią terytorialną w rozumieniu art. 29 rozporządzenia ogólnego oraz zapisów Umowy Partnerstwa na lata 2021-2030. Swoim zasięgiem obejmuje 11 gmin: Bodzentyn, Nowa Słupia, Łagów, Suchedniów, Bieliny, Górno, Łączna, Masłów, Pawłów, Waśniów, Zagnańsk. Gminy te współpracują ze sobą w ramach Związku Gmin Gór Świętokrzyskich, który powstał w 1996 r.

Mapa 1. Zasięg OSI Góry Świętokrzyskie

Źródło: opracowanie własne

W przygotowanie Strategii OSI zaangażowane były wszystkie JST oraz partnerzy społeczno-gospodarczy. Zarządzanie rozwojem obszaru Gór Świętokrzyskich składającego się z wielu jednostek samorządowych, w tak wielu aspektach funkcjonowania obszaru jak aspekty gospodarcze, społeczne, infrastrukturalne i środowiskowe, jest procesem bardzo złożonym i wymagającym kompleksowego planowania długookresowego. Obszar Gór Świętokrzyskich został wskazany w Strategii Rozwoju Województwa Świętokrzyskiego 2030+, przyjętej uchwałą nr XXX/406/21 Sejmiku Województwa Świętokrzyskiego z dnia 29 marca 2021 r., jako Obszar Strategicznej Interwencji.

Punktem wyjścia do opracowania Strategii OSI Góry Świętokrzyskie była wspólna diagnoza oraz zdefiniowanie wspólnych celów rozwoju. Prace na tym dokumentem rozpoczęły się faktycznie już w IV kwartale 2020 r. od szeregu spotkań konsultacyjnych, badań ankietowych z mieszkańcami i warsztatów. W ramach prac nad dokumentem sporządzona została diagnoza sytuacji społecznej, gospodarczej i przestrzennej, na podstawie której określone zostały wspólne cele rozwoju, kierunki działań oraz projekty zintegrowane.

1.2. Podstawa prawna opracowania Strategii rozwoju OSI Góry Świętokrzyskie

1.2.1. Uwarunkowania prawne europejskie, krajowe i regionalne

W pracach nad dokumentem Strategii rozwoju OSI Góry Świętokrzyskie wykorzystywane były następujące zapisy:

- Umowa Partnerstwa dla realizacji Polityki Spójności 2021–2027 w Polsce (Umowa Partnerstwa),
- Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2021/1060 z dnia 24 czerwca 2021 r. ustanawiające wspólne przepisy dotyczące Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, Europejskiego Funduszu Społecznego Plus, Funduszu Spójności, Funduszu na rzecz Sprawiedliwej Transformacji i Europejskiego Funduszu Morskiego, Rybackiego i Akwakultury (Rozporządzenie ogólne)
- Ustawa z dnia 28 kwietnia 2022 r. o zasadach realizacji zadań finansowanych ze środków europejskich w perspektywie finansowej 2021-2027 (Ustawa wdrożeniowa),
- Zasady Realizacji Instrumentów Terytorialnych w Polsce w perspektywie finansowej UE na lata 2021-2027 przygotowane przez Ministerstwo Funduszy i Polityki Regionalnej,
- Strategia Rozwoju Województwa Świętokrzyskiego 2030+ - dokument ten jest podstawą dla kształtowania i prowadzenia przez samorząd województwa polityki regionalnej w perspektywie średnio i długookresowej oraz stanowi wytyczne do planowania strategicznego na poziomie ponadlokalnym i lokalnym.
- Program Fundusze Europejskie dla Świętokrzyskiego 2021-2027 – dokument ten jest podstawowym instrumentem finansowania konkretnych przedsięwzięć realizowanych zgodnie z polityką regionalną prowadzoną przez samorząd województwa zgodnie ze Strategią Rozwoju Województwa Świętokrzyskiego 2030+.

1.2.2. Podmioty realizujące Strategię rozwoju OSI Góry Świętokrzyskie

Podmiotem odpowiedzialnym za opracowanie i realizację Strategii rozwoju OSI Góry Świętokrzyskie jest Związek Gmin Gór Świętokrzyskich (ZGGŚ).

Podstawowym założeniem działania ZGGŚ jest: „Prowadzenie wspólnej działalności przez gminy położone w paśmie Gór Świętokrzyskich i otulinie Świętokrzyskiego Parku Narodowego na rzecz ochrony środowiska, rozwoju turystyki, planowania przestrzennego oraz innych zadań uznanych przez uczestniczące w Związku gminy za istotne dla tego regionu”. Tak określony cel kierunkuje działalność Związku Gmin Gór Świętokrzyskich głównie na szeroko rozumianą ekologię,

wspomaganie działań turystycznych, a w ostatnich latach także działań kulturotwórczych. Przewodnim celem organizacji było zamierzenie, aby tereny działalności Związku były wolne od odpadów, zanieczyszczeń wód, a w niedalekiej przyszłości były enklawą, gdzie można wypocząć w czystym, nieskażonym środowisku. Dużą rolę w zabiegach Związku odgrywają inwestycje w oczyszczalnie ścieków, wodociągi, kanalizację, telefonizację, budowę lokalnych dróg, oraz nowych zbiorników wodnych, a w ostatnim czasie działania mające na celu prezentację walorów dziedzictwa kulturowego na terenie gmin związkowych i rozbudowa tras rowerowych.

ZGGŚ został utworzony w 1996 r. oparciu o uchwały rad poszczególnych gmin wchodzących w jego skład. Wpisany został do rejestru związków międzygminnych pod pozycją 154 z datą 22 listopada 1996 r. W skład Związku początkowo weszło sześć gmin. Oprócz Miasta i Gminy Bodzentyn, które wybrane zostało na jego siedzibę, Związek utworzyły następujące gminy: Bieliny, Górnio, Łągów, Mastów oraz Nowa Słupia. Przewodnią rolę w kwalifikacji gmin do organizacji wyznaczało ich wspólne położenie w obrębie Gór Świętokrzyskich. Obecnie, oprócz wymienionych, w skład Związku wchodzi także gminy Łączna, Suchedniów, Waśniów, Zagnańsk oraz Pawłów. Związek utworzony został na czas nieokreślony jako organizacja dobrowolna i otwarta.

Działanie ZGGŚ odbywa się w oparciu o jego statut, dokument ten wskazuje na trzy organy sprawujące bezpośrednią władzę w organizacji:

- Zgromadzenie Związku,
- Zarząd Związku,
- Komisja Rewizyjna.

Zgromadzenie Związku tworzą wójtowie/burmistrzowie gmin będących członkami w Związku oraz dodatkowo po jednym stałym przedstawicielu z każdej gminy. Każdy z nich ma w zgromadzeniu jeden głos. Kadencja zgromadzenia jest równa kadencji rad gmin. Do kompetencji Zgromadzenia Związku należy uchwalanie statutu i regulaminów Związku i ich zmian, wybór i odwołanie Zarządu Związku, określanie kierunków jego działania oraz przyjmowanie sprawozdań z działalności, a także tworzenie, przekształcanie i likwidacja jednostek organizacyjnych Związku. Do zadań zgromadzenia należy także podejmowanie uchwał w sprawach przystąpienia nowego członka do ZGGŚ oraz wykluczenia z organizacji.

Zarząd Związku pełni rolę organu wykonawczego. Zarząd tworzy:

- Przewodniczący Zarządu Związku,
- Zastępca Przewodniczącego Zarządu Związku,
- Członek Zarządu Związku.

Do zakresu działania Zarządu Związku należą między innymi: przygotowywanie projektów uchwał, określanie sposobu ich wykonania oraz wykonywanie uchwał Zgromadzenia Związku, uchwalanie planów bieżącej działalności Zarządu Związku, oraz kierowanie jego administracją.

Organem pełniącym funkcję kontrolną Zarządu Związku, jest Komisja Rewizyjna ZGGŚ. W jej skład wchodzi trzech członków, wybieranych i odwoływanych przez Zgromadzenie Związku na czas kadencji rad gmin. Głównym zadaniem komisji jest opiniowanie wykonania związkowego budżetu i występowanie z wnioskiem do Zgromadzenia Związku w sprawie udzielenia, lub nieudzielenia absolutorium Zarządowi Związku.

Synteza diagnozy OSI Góry Świętokrzyskie

2. Synteza diagnozy OSI Góry Świętokrzyskie

2.1. Analiza problemów, potrzeb i potencjałów OSI Góry Świętokrzyskie w sferach społecznej, gospodarczej i przestrzenno-funkcjonalnej, w tym analiza wzajemnych powiązań gospodarczych, społecznych i środowiskowych

Przedstawione wnioski z diagnozy stanowią punkt wyjścia oraz bazę do opracowania Strategii zintegrowanego rozwoju OSI Góry Świętokrzyskie „Rozwój zrównoważonej turystyki w Górach Świętokrzyskich w oparciu o potencjał dziedzictwa przyrodniczego i kulturowego”. Drugi człon nazwy Strategii wskazuje na nadrzędny cel rozwoju jaki został zdefiniowany dla tego dokumentu. Jest on spójny z celami powołania i funkcjonowania Związku Gmin Gór Świętokrzyskich. Niniejsza diagnoza ma na celu określenie problemów, potencjałów i potrzeb rozwojowych, które odnoszą się do ww. celu nadrzędnego.

Obszar Strategicznej Interwencji Góry Świętokrzyskie, objęty niniejszym opracowaniem, składa się z 11 gmin: 4 gmin miejsko-wiejskie, Bodzentyn, Nowa Słupia, Łagów, Suchedniów oraz 7 gmin wiejskich Bieliny, Górnio, Łączna, Mastów, Pawłów, Waśniów, Zagnańsk.

Na rozwój tych gmin wpływa wiele czynników, które można podzielić na endogeniczne (wewnętrzne) i egzogeniczne (zewnętrzne), a do najważniejszych należą:

Czynniki endogeniczne (wewnętrzne):

- Sytuacja demograficzna – demografia to jeden z najważniejszych czynników determinujących rozwój gminy. Zarówno depopulacja, jak i starzenie się społeczeństwa czy migracje, mają bezpośredni wpływ na finanse, gospodarkę oraz jakość życia mieszkańców.
- Mobilizacja społeczna – aktywność i zaangażowanie mieszkańców oraz liczba organizacji społecznych i pozarządowych w gminie,
- Kapitał ludzki – poziom wykształcenia, kwalifikacje siły roboczej oraz poziom przedsiębiorczości,
- Infrastruktura techniczna i społeczna – inwestycje w rozwój infrastruktury obniżające koszty działalności dla przedsiębiorców poprawiają jakość życia mieszkańców.
- Zarządzanie lokalne – sposób zarządzania gminą, polityka podatkowa, promocja oraz organizacja urzędu mają wpływ na klimat inwestycyjny i rozwój gospodarczy.
- Polityka rozwojowa i strategie lokalne – opracowanie i realizacja planów rozwoju, uwzględniających potrzeby społeczności.

Czynniki egzogeniczne (zewnętrzne):

- Położenie geograficzne i dostępność komunikacyjna – bliskość rynków zbytu, dobre połączenia transportowe oraz atrakcyjność regionu wpływają na rozwój,
- Wsparcie finansowe z budżetu państwa i funduszy unijnych – dotacje, subwencje i inwestycje zewnętrzne mają duże znaczenie dla budżetu i możliwości inwestycyjnych gminy,

- Import kulturowy – napływ nowych idei, technologii i wzorców społecznych z zewnątrz stymuluje rozwój gospodarczy,
- Kontekst regionalny i polityczny – sytuacja gospodarcza regionu, polityka województwa oraz system polityczny wpływają na możliwości rozwoju lokalnego.

Powyższe czynniki zostały poddane analizie pod kątem możliwości realizacji założeń rozwojowych Związku Gmin Gór Świętokrzyskich w odniesieniu do celu nadrzędnego, czyli rozwoju zrównoważonej turystyki w Górach Świętokrzyskich w oparciu o potencjał dziedzictwa przyrodniczego i kulturowego.

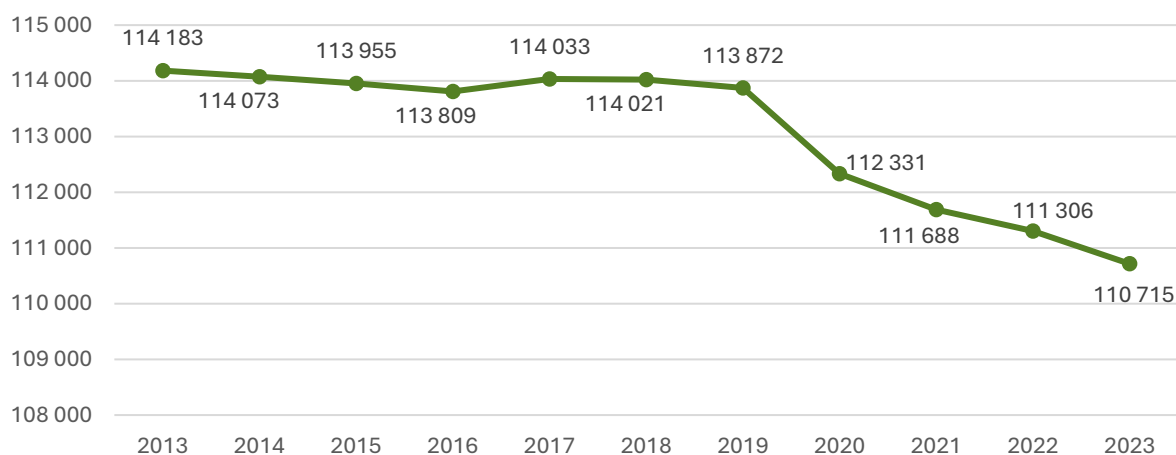
Synteza diagnozy została przedstawiona w odniesieniu do sfery społecznej, gospodarczej i przestrzenno-funkcjonalnej.

2.1.1. Sfera społeczna

Sytuacja demograficzna

Analiza sytuacji demograficznej gmin wchodzących w skład Związku Gmin Gór Świętokrzyskich pokazała, że na przestrzeni ostatnich lat (2013-2023) utrzymywała się tendencja spadkowa liczby mieszkańców obszarów. W 2013 r. liczba mieszkańców Związku wynosiła 114 181 osób podczas gdy w 2023 r. było to 110 715 mieszkańców, co oznacza, że z obszaru wszystkich członków Związku ubyło 3,04% ludności. Była to jednak sytuacja bardziej korzystna niż w regionie – dla porównania w całym województwie świętokrzyskim ubytek ludności był na poziomie 8%.

Wykres 1. Liczba ludności wszystkich gmin wchodzących w skład Związku Gmin Gór Świętokrzyskich w latach 2018-2023.

Źródło: opracowanie własne na podstawie GUS/BDL

Na tle całego Związku tylko dwie gminy odnotowały wzrost liczby ludności i były to gmina Górnó – przyrost ludności o 10,27% oraz gmina Masłów – przyrost ludności na poziomie 10,27%. Największy spadek odnotowano w gminie Suchedniów, w której ubytek ludności był na poziomie 13,67% i gminie Waśniów, w której ubytek był na poziomie 10,99%.

Tabela 1. Liczba ludności Związku Gmin Gór Świętokrzyskich w latach 2013,2023

Gmina	2013	2023	zmiana
Bieliny	10 149	9 962	-1,84%
Bodzentyn	11 729	10 969	-6,48%
Górno	13 770	15 184	10,27%
Łagów	6 978	6 564	-5,93%
Mastów	10 468	11 961	14,26%
Nowa Słupia	9 673	8 791	-9,12%
Zagnańsk	12 993	12 180	-6,26%
Waśniów	7 095	6 315	-10,99%
Łączna	5 353	4 799	-10,35%
Suchedniów	10 581	9 135	-13,67%
Pawłów	15 394	14 855	-3,50%
ZGGŚ	114 183	110 715	-3,04%

Źródło: opracowanie własne na podstawie GUS/BDL

Spadek liczby ludności obszaru ZGGŚ wynika przede wszystkim z niekorzystnej struktury demograficznej oraz niskiej dzietności.

Okolo 21% ludności całego obszaru Związku w 2023 r. stanowiła ludność w wieku poprodukcyjnym – a od 2013 r. nastąpił jej wzrost o 4,1%. Mała przy tym odsetek osób w wieku produkcyjnym – spadek między 2013 a 2023 r. wyniósł 5,1%.

W okresie pandemii COVID-19 wyraźnie wzrosła liczba zgonów, przy jednoczesnym spadku urodzeń na przestrzeni lat 2013-2023 o 24%.

W większości gmin odnotowano w 2023 r. ujemny przyrost naturalny (najniższy przyrost naturalny na 1000 ludności odnotowano w gminach: Łączna (-11,56) i Suchedniów (-10,38), a wyjątek stanowiły gmina Górno (1,38) oraz gmina Mastów (1,0), gdzie przyrost naturalny był dodatni.

Na obszarze Związku Gmin Gór Świętokrzyskich mamy do czynienia z procesem wyludniania, na który istotny wpływ ma odpływ migracyjny ludności. Widoczne jest to we wskaźnikach salda migracji na 1000 ludności. Ujemne wskaźniki salda migracji w 2023 r. odnotowano w gminach: Bieliny (-3,22), Bodzentyn (-3,36), Łagów (-2,89), Nowa Słupia (-8,24), Zagnańsk (- 3,60), Waśniów (-5,20), Łączna (-3,10), Suchedniów (-5,30). Ogółem z obszaru ZGGŚ ubyło w wyniku migracji wewnętrznych pomiędzy 2016 a 2023 r. 491 osób. Jedynie gminy Górno i Mastów posiadały zdolność do wygenerowania dodatniego salda migracji.

Tabela 2. Saldo migracji wewnętrznych

Gmina	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	Razem
Bieliny	-22	3	-1	-16	-16	-15	-1	-33	-101
Bodzentyn	-16	-34	-57	-32	-27	-48	-29	-44	-287
Górno	74	85	5	81	33	64	100	61	503
Łagów	-6	-24	-28	-26	-32	-40	-31	-19	-206
Mastów	40	65	139	83	76	108	114	51	676
Nowa Słupia	-20	-27	-4	-19	-38	-35	-37	-71	-251
Zagnańsk	24	24	-14	8	-2	-13	-53	-38	-64
Waśniów	-35	-21	-16	-52	-10	-44	-24	-34	-236
Łączna	-38	-3	-8	-19	-18	-11	-17	-17	-131
Suchedniów	-25	-42	-63	-41	-15	-28	-27	-51	-292
Pawłów	-49	-7	-27	-62	-4	16	15	16	-102
ZGGŚ	-73	19	-74	-95	-53	-46	10	-179	-491

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS

Opieka nad dziećmi

Według danych BDL GUS z 31 grudnia 2023 r. w gminach – Bieliny, Bodzentyn, Nowa Słupia, Waśniów, Łączna, Suchedniów opieką żłobkową nie było objęte żadne dziecko. Natomiast największy odsetek dzieci objętych opieką żłobkową był w gminie Górno (23,7%), Zagnańsk (9,4%), Mastów (8,2%), Łagów (7,9%), Pawłów (4,2%).

Znacznie lepiej wygląda na obszarze ZGGŚ odsetek dzieci w wieku 3-6 lat objętych wychowaniem przedszkolnym. Największy odsetek dzieci w 2023 był objęty opieką w gminach: Nowa Słupia (99,1%), Zagnańsk (96,1%), a najstabilniej sytuacja wygląda w gminach: Mastów (62,9%) i Bieliny (75,9%).

Gminy wchodzące w skład Związku Gmin Gór Świętokrzyskich w ostatnich latach zrealizowały szereg inwestycji w infrastrukturę żłobkową i przedszkolną. Działania te obejmowały zarówno budowę nowych obiektów, jak i modernizację istniejących. W przypadku wolnych miejsc w przedszkolach, dzieci z innych gmin mogą być przyjmowane poza miejscem swojego zamieszkania, co pozwala na lepsze wykorzystanie istniejącej infrastruktury i zacieśnia współpracę międzygminną.

Edukacja podstawowa

Różnica we współczynniku skolaryzacji netto między obszarami wiejskimi i miastami wskazuje na preferowanie przez uczniów i rodziców szkół położonych w miastach. W części samorządów tworzących ZGGŚ wskaźnik skolaryzacji netto pozostaje wyraźnie poniżej średniej dla województwa świętokrzyskiego (87,4%). Najstabilniej w tym względzie wypadły gminy: Mastów (53,5%), Łączna (67,3%). Najkorzystniejszą sytuację odnotowano w gminach Łagów (92,%) i Nowa Słupia (91,9%).

Pomoc społeczna

Jakość życia mieszkańców ZGGŚ systematycznie rośnie, czego wyrazem jest m.in. malejąca liczba beneficjentów korzystających ze środowiskowej pomocy społecznej. Największy spadek wskaźnika zasięgu pomocy społecznej odnotowano w gminach Górnio (spadek między 2013 a 2023 r. o 82,1%), Pawłów (spadek między rokiem 2013 a 2023 o 78,8%), a najmniejszy na terenie gminy Mastów (spadek między 2013 a 2023 r. o 44,11%) i Nowa Słupia (spadek między 2013 a 2023 r. o 48,9%).

Tabela 3. Beneficjenci środowiskowej pomocy społecznej na 10 tys. ludności

Jednostka terytorialna	2013	2023	zmiana
Polska	832	338	-59,4%
Świętokrzyskie	1 108	451	-59,3%
Bieliny	2 069	594	-71,3%
Bodzentyn	1 276	478	-62,5%
Górnio	1 762	316	-82,1%
Łagów	1 374	534	-61,1%
Mastów	1 059	592	-44,1%
Nowa Słupia	1 359	694	-48,9%
Zagnańsk	838	302	-64,0%
Waśniów	1 029	426	-58,6%
Łączna	1 709	539	-68,5%
Suchedniów	735	365	-50,3%
Pawłów	1 553	330	-78,8%
ZGGŚ	16703	5959	-64%

Źródło: opracowanie własne na podstawie GUS/BDL

Między 2013 a 2023 r. spadła liczba osób korzystających z pomocy społecznej na obszarze całego Związku o 67%. Największe spadki odnotowano w gminie Górnio (spadek o 80% między 2013 a 2023 r.) oraz gminie Pawłów (spadek o 79% między 2013 a 2023 r.). Spadek odnotowano także w liczbie gospodarstw objętych środowiskową pomocą społeczną. Na obszarze całego Związku Gmin wyniósł on 52%, a w przypadku poszczególnych gmin największy spadek odnotowano w gminach Górnio (spadek o 68% między 2013 a 2023 r.), Pawłów (spadek o 64% między 2013 a 2023 r.).

Tabela 4. Liczba osób korzystających ze środowiskowej pomocy społecznej w latach 2013,2023

Jednostka terytorialna	2013	2023	zmiana
Polska	1 211 290	639 737	-47%
Świętokrzyskie	52 380	27 750	-47%
Bieliny	571	199	-65%
Bodzentyn	477	248	-48%
Górnio	688	219	-68%
Łagów	302	147	-51%
Mastów	359	306	-15%
Nowa Słupia	431	270	-37%
Zagnańsk	406	203	-50%
Waśniów	232	133	-43%
Łączna	292	140	-52%
Suchedniów	306	200	-35%
Pawłów	768	274	-64%
ZGGŚ	4 832	2 339	-52%

Źródło: opracowanie własne na podstawie GUS/BDL

Tabela 5. Liczba gospodarstw domowych korzystających ze środowiskowej pomocy społecznej w latach 2013,2023

Jednostka terytorialna	2013	2023	zmiana
Polska	3 204 830	1 274 913	-60%
Świętokrzyskie	140 699	52 897	-62%
Bieliny	2 099	591	-72%
Bodzentyn	1 498	526	-65%
Górnio	2 421	479	-80%

Jednostka terytorialna	2013	2023	zmiana
Łagów	963	351	-64%
Mastów	1 112	708	-36%
Nowa Słupia	1 316	615	-53%
Zagnańsk	1 083	370	-66%
Waśniów	731	270	-63%
Łączna	910	261	-71%
Suchedniów	779	338	-57%
Pawłów	2 390	491	-79%
ZGGŚ	15 302	5 000	-67%

Źródło: opracowanie własne na podstawie GUS/BDL

Coraz większe znaczenie w pomocy społecznej odgrywają problemy, które są pochodną starzenia się społeczeństwa. Zaliczyć do nich należy m. in. długotrwałą chorobę, niepełnosprawność, samotność, ubóstwo. Problemy te w dużym stopniu związane są z wiekiem i starzeniem się społeczeństwa.

Opieka zdrowotna

Na terenie Związku Gmin Gór Świętokrzyskich funkcjonuje ponad 20 placówek Podstawowej Opieki Zdrowotnej.

Kluczowymi problemami opieki zdrowotnej na obszarze ZGGŚ jest ograniczony dostęp do lekarzy specjalistów. Widoczna jest także luka pokoleniowa wśród personelu medycznego.

Na terenie wszystkich gmin ZGGŚ działało w 2023 r. 21 aptek i 5 punktów aptecznych i między 2013 r. nastąpił w ich liczbie nieznaczny spadek (w przypadku aptek o 1, a punktów aptecznych o 4).

Żadna z gmin ZGGŚ nie posiada własnego szpitala na swoim terenie. Mieszkańcy korzystają z ośrodków zdrowia, przychodni lub szpitali znajdujących się w większych miastach i powiatach sąsiednich, takich jak Kielce, Skarżysko-Kamienna, Starachowice, Ostrowiec Świętokrzyski czy Opatów.

Osoby w wieku poprodukcyjnym są najszybciej rosnącą grupą wiekową w gminach Związku Gmin Gór Świętokrzyskich. Polityka społeczna uwzględniać musi rosnące potrzeby mieszkańców w zakresie zapewnienia dostępu do wysokiej jakości usług zdrowotnych, kompleksowej opieki dla osób wymagających wsparcia, zapewnienia miejsc do rekreacji i spędzania czasu wolnego.

Kultura i sport

Na obszarze Związku Gmin Gór Świętokrzyskich widoczny był wzrost popytu na ofertę kultury i sportu. W latach 2013-2023 liczba uczestników imprez kulturalnych w ZGGŚ rosta.

Ośrodki i centra kultury oraz świetlice wiejskie, oprócz działalności uwzględnianej w statystykach GUS, funkcjonują dodatkowo jako miejsca spotkań lokalnej społeczności. Pełnią rolę przestrzeni

integracji i wymiany doświadczeń, oferując mieszkańcom możliwość aktywnego i interesującego spędzania czasu. W takich miejscach organizowane są różnorodne wydarzenia, takie jak wystawy, prelekcje, odczyty, wieczorki, konferencje, zebrania, spotkania dyskusyjne, a także zabawy taneczne, festyny, loterie i aukcje.

W większości gmin ZGGŚ można zaobserwować rozwój bazy sportowej. Największy rozwój w tym aspekcie odnotowano w gminach Bieliny (wzrost z 0,98 obiektów sportowych na 10 tys. ludności w 2014 do 15,02 obiektów w 2022 r.), Mastów (wzrost z 0,95 w 2014 do 7,56 w 2022 r.), Łączna, gdzie w 2014 r. nie odnotowano żadnych obiektów sportowych a w 2022 r. na 10 tys ludności przypadło ich 10,22.

Kapitał społeczny

Liczba organizacji społecznych, w tym fundacji i stowarzyszeń na przestrzeni lat 2013- 2023 wzrosła we wszystkich gminach Związku. Liczba takich organizacji w relacji do liczby mieszkańców w niektórych gminach Związku przewyższała średnie wartości dla kraju (4,56) i województwa (4,53). Dotyczyło to gmin: Suchedniów (5,36), Nowa Słupia (5,35). Liczba organizacji społecznych w relacji do liczby mieszkańców wzrosła w każdej z gmin ZGGŚ, a największy wzrost odnotowano w gminie Łączna.

Tabela 6. Liczba fundacji, stowarzyszeń i organizacji społecznych na 1000 mieszkańców

Jednostka terytorialna	2013	2023
Polska	3,15	4,56
Świętokrzyskie	2,90	4,53
Bieliny	2,27	4,12
Bodzentyn	2,73	4,83
Górno	1,45	2,04
Łagów	2,72	3,96
Mastów	3,15	3,26
Nowa Słupia	3,00	5,35
Zagnańsk	2,39	3,78
Waśniów	1,69	2,53
Łączna	0,93	3,13
Suchedniów	2,84	5,36
Pawłów	1,43	2,56

Źródło: opracowanie własne na podstawie GUS/BDL

Bezpieczeństwo publiczne

Na terenie OSI Góry Świętokrzyskie działają jednostki zaangażowane w bezpieczeństwo publiczne, są to: 4 posterunki i 3 komisariaty Policji oraz 40 jednostek Ochotniczej Straży Pożarnej (OSP), włączonych do Krajowego Systemu Ratowniczo-Gaśniczego (KSRG).

Na obszarze ZGGS występują miejscowe zagrożenia w postaci silnych wiatrów, opadów śniegu, deszczu, czy zdarzeń w komunikacji. W 8 gminach między 2018, a 2023 r. odnotowano spadek takich zdarzeń ogółem, a najkorzystniej w tym wskaźniku wypadły gminy Pawłów (spadek o 100% z 94 do 47), Bieliny (spadek o 59% z 70 do 44). Znaczący wzrost wypadków odnotowano w gminie Waśniów gdzie wzrost był na poziomie 27%. Na przestrzeni lat 2018-2023 wzrosły zdarzenia wymagające udziału jednostek ochrony przeciwpożarowej, w gminie Waśniów o 50%, Łączna o 36%, Zagnańsk 30%. Największy spadek takich zdarzeń wystąpił w gminie Mastów (spadek o 33%) i Górnio (spadek o 31%).

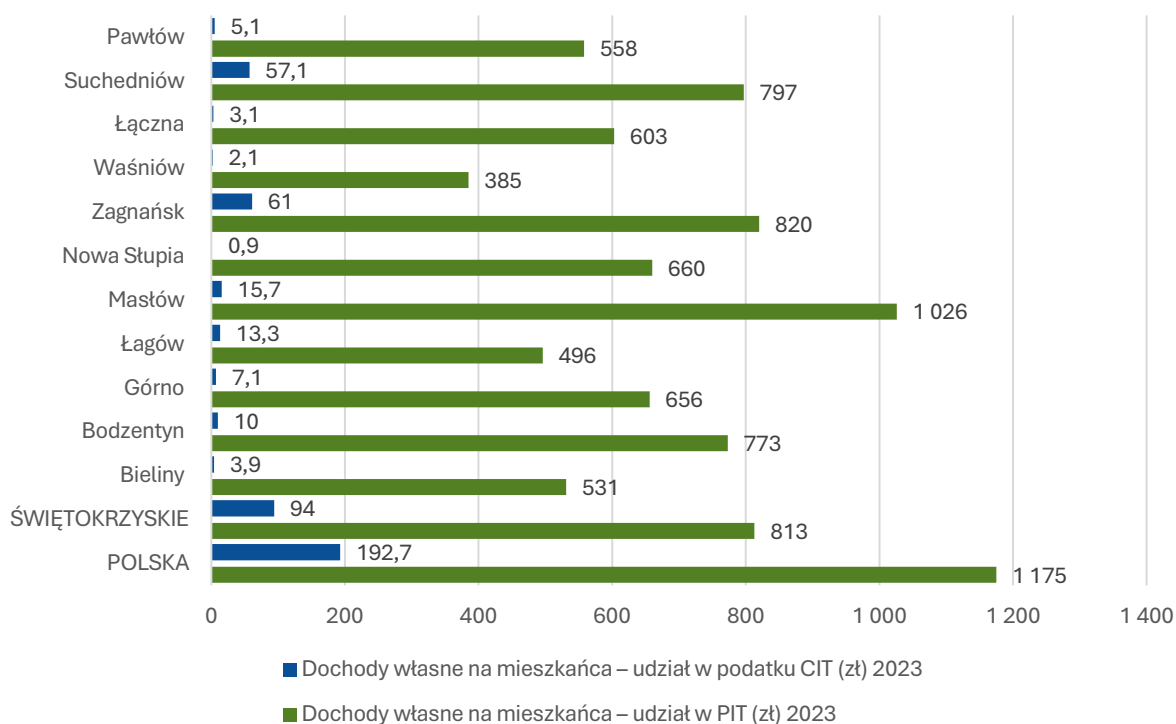
Według Krajowej Mapy Zagrożeń Bezpieczeństwa, przedstawiającej dane za styczeń - marzec 2025 r. w liczbie przestępstw w przeliczeniu na 100 tys. mieszkańców najstabilniej wypadły gminy: Łączna (20,94 przestępstw), Bodzentyn (19,94 przestępstw), Suchedniów (18,74 przestępstw). Najlepiej natomiast wypadły gminy: Pawłów (10,13 przestępstw) i Nowa Słupia (11,41 przestępstw).

2.1.2. Sfera gospodarcza

Aktywność gospodarcza

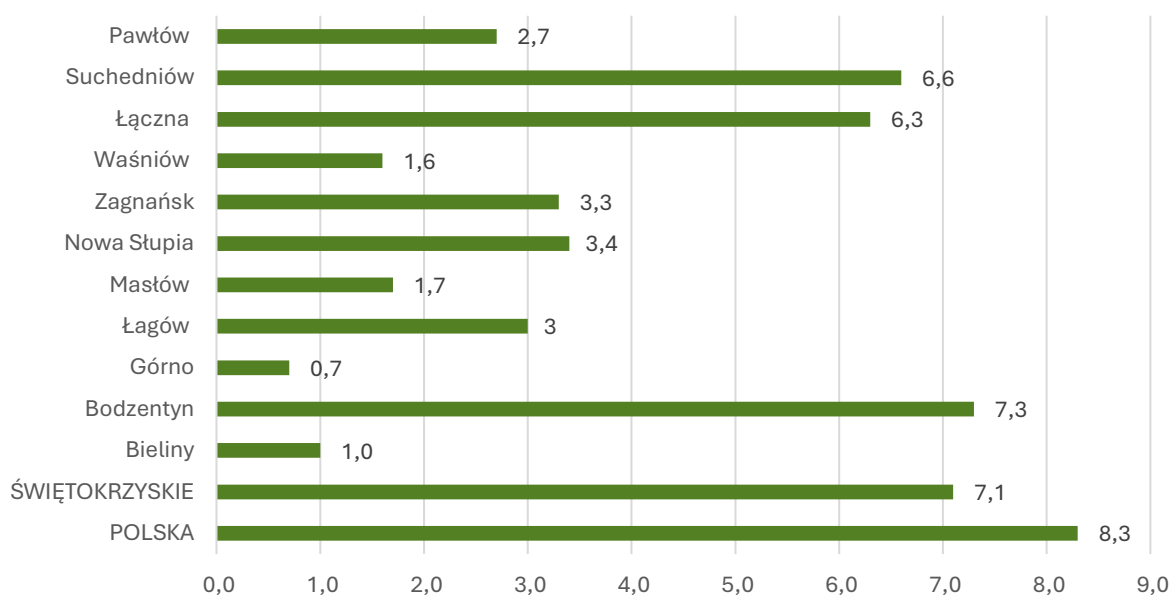
Na obszarze Związku Gmin Gór Świętokrzyskich zaobserwowano pozytywne zmiany odnoszące się do wymiaru gospodarczego. Niemniej część wskaźników zestawionych z danymi dla województwa świętokrzyskiego oraz kraju wskazuje na problemy lokalnego rynku pracy oraz deficyty rozwoju gospodarczego obszaru Gór Świętokrzyskich.

W dochodach własnych, które stanowią udział gmin w podatku CIT widoczna była znacząca dysproporcja pomiędzy gminami partnerstwa ZGGS, a średnimi dla kraju i województwa świętokrzyskiego. Podatek CIT płacony jest przez podmioty prawne i jest indykatorem rozwoju gospodarczego. Duża dysproporcja wskazuje na strukturalną słabość gospodarki na terenie Gór Świętokrzyskich, w której dominują mniejsze działalności gospodarcze, opierające się na aktywności gospodarczej osób fizycznych. Największy dochód na mieszkańca z udziału w podatku CIT odnotowano w gminach: Zagnańsk (61), Suchedniów (57,1), niemniej i tak były to wartości zdecydowanie niższe od średnich dla województwa świętokrzyskiego (94) oraz kraju (192,7).

Wykres 2. Dochody własne na mieszkańca – udział w PIT i udział w podatku CIT w 2023 r.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS

Potencjał gospodarczy w obszarze Gór Świętokrzyskich tworzą przede wszystkim mniejsze podmioty gospodarcze. Porównanie danych dot. liczby podmiotów gospodarki narodowej o liczbie pracujących powyżej 49 osób na 10 tys. mieszkańców obszaru ZGGŚ ze średnią krajową oraz wojewódzką, wypada mniej korzystnie dla gmin ZGGŚ. Żadna z gmin nie osiągnęła w 2023 r. średniej krajowej, a średnią dla województwa świętokrzyskiego przekroczyła jedynie gmina Bodzentyn.

Wykres 3. Podmioty gospodarki narodowej o liczbie pracujących powyżej 49 osób na 10 tys. mieszkańców 2023 r.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS

Rynek pracy

Między 2013 a 2023 r. na całym obszarze ZGŚS nastąpił znaczący spadek liczby osób bezrobotnych i wyniósł on 64,7%. W 2023 r. polepszeniu uległa sytuacja zarówno kobiet jak i mężczyzn na rynku pracy. Na obszarze ZGŚS zauważalne było zróżnicowanie w dostępie do pracy dla mieszkańców w wieku do 25 lat – najtrudniej młodym osobom znaleźć pracę w gminach: Łagów (27,2% bezrobotnych w tym wieku w ogóle bezrobotnych) i Waśniów (23,4% bezrobotnych w tym wieku w ogóle bezrobotnych). Trudności w znalezieniu pracy dotyczyły również mieszkańców w wieku powyżej 50 lat - najtrudniej było znaleźć pracę takim osobom w gminach: Łączna (32% bezrobotnych w tym wieku w ogóle bezrobotnych), Mastów (26,6% bezrobotnych w tym wieku w ogóle bezrobotnych) i Suchedniów (26% bezrobotnych w tym wieku w ogóle bezrobotnych).

Wskaźnik udziału bezrobotnych zarejestrowanych w liczbie ludności, w wieku produkcyjnym, spadł w województwie z 11,3 do 5,0. Podobną do wojewódzkiej, a nawet wyższą dynamikę spadku bezrobocia obserwowano w gminach z obszaru Gór Świętokrzyskich. W gminach Bieliny, Bodzentyn, Górnio, Mastów, Zagnańsk spadek poziomu bezrobocia przekroczył 70%. Warto jednak zauważyć, iż poziom bezrobocia na obszarze ZGŚS, pomimo spadków, w 2023 r. był mocno zróżnicowany. Obok grupy gmin z bardzo niskimi wskaźnikami bezrobocia (udział bezrobotnych w liczbie ludności w wieku produkcyjnym), były gminy, które na tle kraju charakteryzowały się względnie wysokim bezrobociem. Były to gminy Suchedniów (9,9), Łączna (8,2), Nowa Słupia (6,2), Pawłów (5,3). Dane te wskazują na znaczące zróżnicowanie uwarunkowań rozwoju i dostępności do miejsc pracy. Prawdopodobnie wysoki poziom bezrobocia jest również pochodną strukturalnych przemian gospodarczych, które zachodziły w przestrzeni Gór Świętokrzyskich w ostatnich dekadach.

Tabela 7. Udział bezrobotnych zarejestrowanych w liczbie ludności w wieku produkcyjnym

Jednostka terytorialna	2013	2023	Zmiana %
Polska	8,8	3,6	-59,1
Świętokrzyskie	11,3	5,0	-55,8
Bieliny	11,1	3,3	-70,3
Bodzentyn	12,7	3,8	-70,1
Górnio	9,7	2,7	-72,2
Łagów	11,2	4,4	-60,7
Mastów	9,1	2,6	-71,4
Nowa Słupia	13,7	6,2	-54,7
Zagnańsk	10,9	3,2	-70,6
Waśniów	10,1	4,4	-56,4
Łączna	14,3	8,2	-42,7
Suchedniów	15,9	9,9	-37,7
Pawłów	10,5	5,3	-49,5

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS

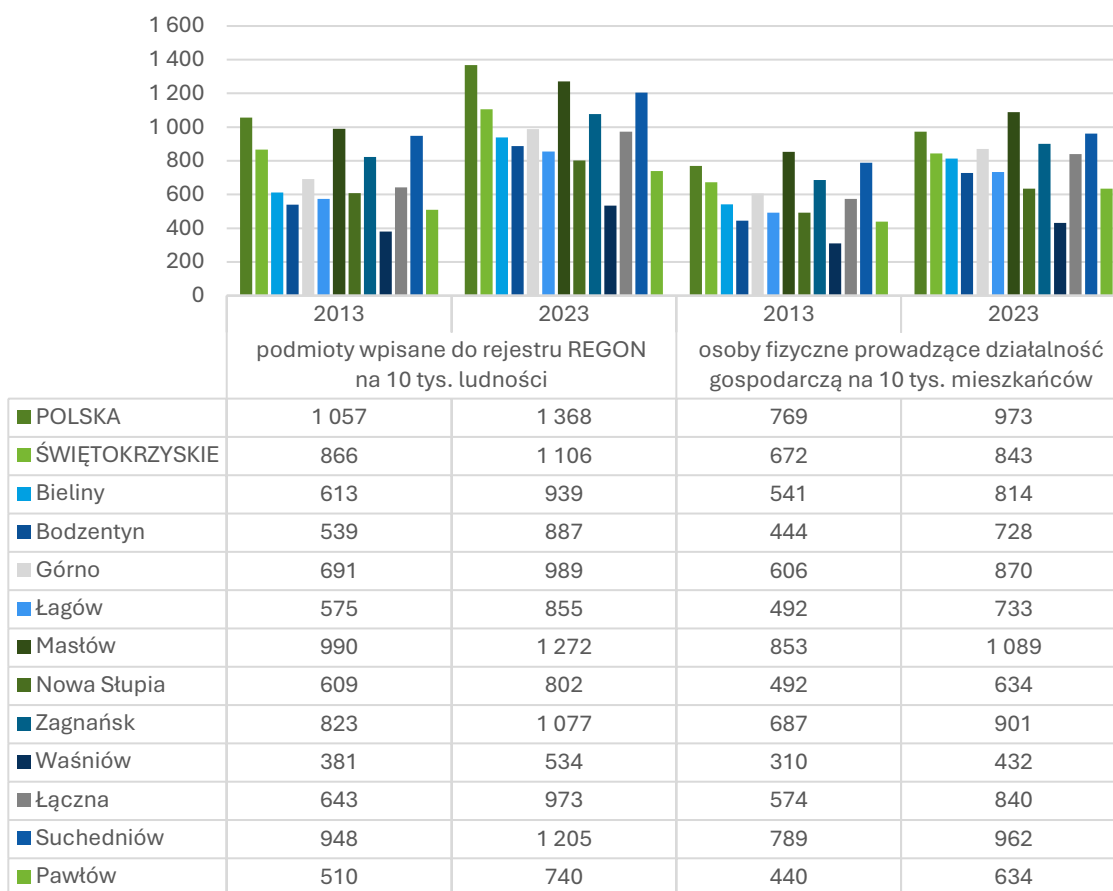
W gminach ZGGŚ między 2013 a 2023 r. nastąpił spadek udziału długotrwale bezrobotnych w liczbie bezrobotnych ogółem. W 2023 r. długotrwale bezrobotni stanowili 45% wszystkich bezrobotnych zarejestrowanych. Pomimo poprawy sytuacji może to świadczyć o niedopasowaniu struktury podaży pracy i popytu na pracę. Największy odsetek osób pozostających długotrwale bez pracy był w gminach Suchedniów (62,8%) oraz Łączna (58,6%). Prawie o połowę niższy wskaźnik został osiągnięty w gminach Zagnańsk (27,25%) i Masłów (28,6%).

Przedsiębiorczość

Wskaźnik liczby podmiotów wpisanych do rejestru REGON na 10 tys. ludności w okresie od 2013 do 2023 r. wzrósł znacznie w każdej jednostce samorządowej Związku Gmin Gór Świętokrzyskich. Najdynamiczniejszy wzrost odnotowano w gminie Bodzentyn (64,6%), najmniejszy w gminie Suchedniów (27,1%). Wskaźnik liczby podmiotów wpisanych do rejestru REGON na 10 tys. ludności w obszarze Gór Świętokrzyskich był wyższy od średniej wojewódzkiej jedynie w gminach Masłów (1272) oraz Suchedniów (1205). Wzrost aktywności gospodarczej rejonu Gór Świętokrzyskich należy uznać za pozytywny czynnik rozwoju, niemniej potencjał gospodarczy nadal wyraźnie odstaje od średniej krajowej.

W latach 2013-2023 w każdej jednostce samorządowej ZGGŚ odnotowano dość istotny wzrost wskaźnika liczby osób fizycznych prowadzących działalność gospodarczą w przeliczeniu na 10 tys. mieszkańców. W 2023 r. najwyższy poziom indywidualnej przedsiębiorczości odnotowano w gminie Masłów, co w dużym stopniu związane było z jej korzystnym położeniem względem Kielc (migracja mieszkańców i działalności gospodarczych, rozwój funkcji gospodarczych powiązanych z dużym miastem). Poziom aktywności gospodarczej osób fizycznych na obszarze Gór Świętokrzyskich był dość zróżnicowany terytorialnie. Najniższą wartość wskaźnika liczby osób fizycznych prowadzących działalność gospodarczą w relacji do liczby mieszkańców odnotowano w gminach Waśniów (432), Pawłów (634), Nowa Słupia (634). Były to wartości zdecydowanie niższe od średniej krajowej (973) oraz dla województwa świętokrzyskiego (843). Wskazują one na nierównomierne rozłożenie akcentów rozwoju gospodarczego w przestrzeni Gór Świętokrzyskich, co może mieć wpływ na zrównoważony rozwój tego obszaru.

Wykres 4. Podmioty gospodarcze i osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą na 10 tys mieszkańców w gminach ZGGŚ w latach 2013 i 2023.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS

Instytucje otoczenia biznesu i innowacyjność firm

Innowacyjność w gminach ma często lokalny wymiar, mogą one być opracowane przez różne podmioty – samorząd, przedsiębiorstwa, instytucje naukowe – i wdrażane lokalnie, co wpływa na poprawę jakości życia mieszkańców i efektywność zarządzania.

Gminy ZGGŚ charakteryzowały się wyraźnie niższymi wskaźnikami nasycenia instytucjami otoczenia biznesu w porównaniu do średniej krajowej i średniej dla województwa świętokrzyskiego.

We wszystkich gminach ZGGŚ nastąpił wzrost podmiotów gospodarczych w usługach wyższego rzędu w relacji do liczby mieszkańców – najwyższy w gminach Bodzentyn (88%), Pawłów (83%), najniższy w gminie Nowa Słupia (23%).

Tabela 8. Instytucje otoczenia biznesu na 10 tys. podmiotów gospodarki narodowej

Jednostka terytorialna	2013	2023	zmiana
Polska	857,9	833,9	-3%
Świętokrzyskie	579,9	567,2	-2%
Bieliny	369,8	224,6	-39%
Bodzentyn	332,3	277,5	-16%
Górno	262,9	319,8	22%
Łagów	174,6	196,1	12%
Mastów	337,8	479,6	42%
Nowa Słupia	237,7	198,6	-16%
Zagnańsk	290	358,2	24%
Waśniów	259,3	237,4	-8%
Łączna	174,4	257	47%
Suchedniów	418,7	363,3	-13%
Pawłów	203,8	218,2	7%

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS

Tabela 9. Podmioty gospodarcze w usługach wyższego rzędu (sekcje J-R) na 1000 ludności

Jednostka terytorialna	2013	2023	zmiana
Polska	36,4	54,9	51%
Świętokrzyskie	24,1	33,8	40%
Bieliny	11,5	16,5	43%
Bodzentyn	9,4	17,7	88%
Górno	13,3	23,6	77%
Łagów	10,3	15,5	50%
Mastów	26,1	41,1	57%
Nowa Słupia	11,6	14,3	23%
Zagnańsk	19,1	32,9	72%
Waśniów	6,3	10,5	67%
Łączna	12,3	20	63%
Suchedniów	21,1	30,2	43%
Pawłów	7,7	14,1	83%

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS

Potencjał inwestycyjny

Inwestycje realizowane przez samorządy lokalne wskazują na potencjał do kreowania pozytywnych przemian, również w sferze gospodarczej. Przykładem może być rozwój infrastruktury technicznej, czy też społecznej, który wpływa na konkurencyjność gospodarki i jakość życia mieszkańców. Wskaźnik dochodów ogółem na 1 mieszkańca gminy obrazuje potencjał finansowy gminy, czyli jej zdolność do generowania środków na realizację zadań, w tym inwestycji. We wszystkich gminach Związku Gmin Gór Świętokrzyskich na przestrzeni lat 2013-2023 wzrosły dochody na mieszkańca, a w niektórych gminach wzrost znacznie przewyższał średnią krajową (107%) i wojewódzką (111%). Było tak w przypadku gminy Suchedniów (wzrost dochodów na poziomie 254%) i Bieliny (228%).

Tabela 10. Dochody własne na 1 mieszkańca

Jednostka terytorialna	2013	2023	zmiana
Polska	1 492,34	3 083,82	107%
Świętokrzyskie	1 209,56	2 551,07	111%
Bieliny	589,67	1 934,23	228%
Bodzentyn	858,03	1 822,24	112%
Górno	683,07	1 875,06	175%
Łagów	1 156,36	2 657,27	130%
Mastów	1 219,82	2 770,02	127%
Nowa Słupia	832,78	2 689,04	223%
Zagnańsk	952,58	2 335,64	145%
Waśniów	612,93	1 971,59	222%
Łączna	810,77	2 079,89	157%
Suchedniów	1 019,44	3 608,63	254%
Pawłów	484,95	1 479,25	205%

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS

Wydatki na 1 mieszkańca są wskaźnikiem skłonności gmin do inwestowania i mogą odzwierciedlać poziom rozwoju infrastruktury technicznej i społecznej. Największy wzrost wydatków na 1 mieszkańca między 2013 a 2023 r. odnotowano w gminach Nowa Słupia (291%), Suchedniów (283%). Najstabilniej w tym wskaźniku wypadła gmina Łagów (wzrost o 83%).

Tabela 11. Wydatki na mieszkańca

Jednostka terytorialna	2013	2023	zmiana
Polska	3 075,68	7 137,27	132%
Świętokrzyskie	2 947,66	7 028,79	138%
Bieliny	3 407,32	9 441,27	177%
Bodzentyn	2 895,18	6 776,42	134%
Górno	2 766,33	7 127,52	158%
Łagów	4 276,37	7 818,14	83%
Mastów	2 595,32	6 465,36	149%
Nowa Słupia	2 697,46	10 543,48	291%
Zagnańsk	2 915,34	7 452,85	156%
Waśniów	3 077,30	7 211,36	134%
Łączna	2 919,52	5 902,85	102%
Suchedniów	2 141,09	8 200,77	283%
Pawłów	3 075,68	7 137,27	132%

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS

Turystyka

Różnorodność przyrodnicza i kulturowa obszaru ZGGŚ stwarza dogodne warunki do rozwoju zrównoważonej turystyki. Kluczowe zasoby to bogactwo przyrodnicze, atrakcyjne krajobrazy, wysoka jakość środowiska naturalnego, niewielkie zurbanizowanie oraz znaczny udział terenów chronionych. Aby w pełni wykorzystać te atuty, konieczne jest rozbudowa i unowocześnienie infrastruktury turystycznej oraz prowadzenie działań promocyjnych.

W celu porównania potencjału obsługi ruchu turystycznego Góry Świętokrzyskich i innych rejonów kraju zestawiono dane dot. liczby miejsc noclegowych w przeliczeniu na 1000 ludności. Dane te podawane są przez GUS w ujęciu powiatowym. W związku z tym dane dla obszaru Gór Świętokrzyskich podano dla powiatów kieleckiego, ostrowieckiego, skarżyskiego oraz starachowickiego, w których to położone są gminy ze ZGGŚ. Do porównania wybrano rejony turystyczne położone w Sudetach i Karpatach. W przypadku Sudetów były to dane dla powiatów karkonoskiego oraz kłodzkiego. W przypadku Karpat były to dane dla powiatów nowotarskiego, tatrzańskiego oraz bieszczadzkiego.

Na tle górskich regionów turystycznych w kraju dostępność miejsc noclegowych na obszarze Gór Świętokrzyskich jest zdecydowanie niższa. W każdym z powiatów, w których położone są gminy ZGGŚ, liczba miejsc noclegowych, w przeliczeniu na 1000 mieszkańców w 2023 r., nie przekraczała średniej krajowej (21,04). Najwyższa była w powiecie kieleckim (17,63), co było jednak wartością zdecydowanie niższą od każdego z porównywanych rejonów turystycznych.

Warto przy tym dodać, iż Góry Świętokrzyskie posiadają przewagi konkurencyjne względem górskich rejonów turystycznych w kraju, które zlokalizowane są na południu Polski. Zaliczyć do nich należy m. in. położenie w centralnej Polsce, skąd jest zdecydowanie bliżej do wybranych aglomeracji centralnej i północnej Polski, w tym do Warszawy.

Tabela 12. Miejsca noclegowe na 1000 ludności

Jednostka terytorialna	2013	2023	Zmiana
Polska	17,65	21,04	19,2%
Powiat karkonoski	266,31	375,82	41,1%
Powiat kłodzki	65,96	97,30	47,5%
Powiat nowotarski	44,91	48,07	7,0%
Powiat tatrzański	330,29	394,51	19,4%
Powiat bieszczadzki	93,71	160,23	71,0%
Świętokrzyskie	11,17	15,15	35,6%
Powiat kielecki	18,06	17,63	-2,4%
Powiat ostrowiecki	6,84	7,28	6,4%
Powiat skarżyski	9,86	11,60	17,6%
Powiat starachowicki	4,39	6,29	43,3%

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS

O potencjale turystycznym świadczy liczba obiektów turystycznych. W gminach ZGGŚ, w których takie obiekty się znajdują, na przestrzeni lat 2013-2023 odnotowano zarówno spadek liczby obiektów, np. w gminach Łagów i Nowa Słupia (spadek o 33%) jak też ich znaczny wzrost np. w gminie Bieliny o 400%.

Tabela 13. Turystyczne obiekty noclegowe w lipcu w 2023

Jednostka terytorialna	2013	2023	zmiana
Bieliny	1	5	400%
Bodzentyn	7	6	-14%
Górno	4	5	25%
Łagów	3	2	-33%
Mastów	8	7	-13%
Nowa Słupia	9	6	-33%
Zagnańsk	3	4	33%
Suchedniów	5	6	20%
Pawłów	0	1	100%

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS, GUS nie podaje danych dla gmin: Waśniów i Łączna

Dane GUS za okres od 2013 do 2023 r. wskazują na wzrost liczby udzielanych noclegów w powiatach położonych w zasięgu Gór Świętokrzyskich. Niemniej wskaźniki dot. liczby udzielonych noclegów w 2023 r. w rejonie Gór Świętokrzyskich były wyraźnie niższe do danych dla górskich rejonów turystycznych w kraju. Szczególnie imponujący wzrost w okresie od 2013 do 2023 r. odnotowano w przypadku powiatu bieszczadzkiego (160%). Przytoczone dane wskazują na rozwój turystyki w kraju, w tym na zwiększenie ruchu turystycznego w górskich rejonach kraju. Dane te wskazują na rosnącą popularność regionów turystycznych w Polsce, która kształtuje zarówno dobrze rozwinięta baza noclegowa, jak też dziedzictwo przyrodnicze i kulturowe oraz marka (np. Bieszczady, Pieniny, Kotlina Kłodzka).

Tabela 14. Udzielone noclegi na 1000 ludności

Jednostka terytorialna	2013	2023	Zmiana %
POLSKA	1 635,21	2 461,59	50,5
Powiat karkonoski	22 973,98	47 851,74	108,3
Powiat kłodzki	6 684,72	13 656,24	104,3
Powiat nowotarski	3 936,26	5 872,92	49,2
Powiat tatrzański	31 815,50	53 882,23	69,4
Powiat bieszczadzki	4 870,66	12 673,61	160,2
ŚWIĘTOKRZYSKIE	1 056,62	1 615,97	52,9
Powiat kielecki	925,80	1 392,95	50,5
Powiat ostrowiecki	351,66	451,56	28,4
Powiat skarżyski	509,37	961,12	88,7
Powiat starachowicki	388,40	799,05	105,7

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS

W większości górskich rejonów turystycznych wybranych do analizy porównawczej odnotowano wzrost liczby udzielonych noclegów turystom zagranicznym. Zgodnie z danymi GUS za okres od 2013 do 2023 r. szczególnie imponujący był wzrost w przypadku powiatu bieszczadzkiego (609%) oraz karkonoskiego (329%), czemu na pewno sprzyjało transgraniczne położenie. Zdecydowanie najwyższą wartość wskaźnika udzielonych noclegów turystom zagranicznym w turystycznych obiektach noclegowych na 10 tys. mieszkańców w 2023 r. w analizowanych powiatach było w powiecie tatrzańskim (77 238). W tym porównaniu Góry Świętokrzyskie wypadają zdecydowanie mało korzystnie. Warto jednak podkreślić, iż wybrane do analizy górskie rejony turystyczne kształtują od wielu lat swoją rozpoznawalność i markę. Poprawa dostępności komunikacyjnej województwa świętokrzyskiego stanowi bez wątpienia szansę na przyciągnięcie turystów zagranicznych. Ważnym aspektem jest w tym przypadku włączenie się w promocję turystyczną realizowaną z poziomu krajowego i regionalnego oraz zwiększenie rozpoznawalności atrakcji i produktów turystycznych. Wymaga to jednak współpracy samorządów lokalnych oraz kreowania wspólnych produktów turystycznych.

Tabela 15. Udzielone noclegi turystom zagranicznym w turystycznych obiektach noclegowych na 10 tys. mieszkańców

Jednostka terytorialna	2013	2023	Zmiana %
POLSKA	3 239	4 512	39,3
Powiat karkonoski	11 534	49 459	328,8
Powiat kłodzki	5 264	5 013	-4,8
Powiat nowotarski	783	2 293	192,8
Powiat tatrzański	28 640	77 238	169,7
Powiat bieszczadzki	988	7 003	608,8
ŚWIĘTOKRZYSKIE	494	852	72,5
Powiat kielecki	368	450	22,3
Powiat ostrowiecki	482	253	-47,5
Powiat skarżyski	320	351	9,7
Powiat starachowicki	392	340	-13,3

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS

Obszar Związku Gmin Gór Świętokrzyskich obfituje w atrakcje turystyczne oraz miejsca warte odwiedzenia. Zaliczyć do nich można m. in.: Sanktuarium Relikwii Drzewa Krzyża Świętego na Świętym Krzyżu, Sabat Krajno Park Rozrywki i Miniatur, Kompleks Świętokrzyska Polana, Świętokrzyski Park Narodowy, Osada Średniowieczna w Hucie Szklanej, HARMONIA – Świętokrzyska Zagroda Kultury, Pomniki przyrody: „Diabelski Kamień” w Mastowie, „Dąb Bartek” w Zagnańsku, Kościół pw. św. Andrzeja Boboli w Leszczynach, Dom Opata tzw. „Opatówka” w Nowej Słupi, XI-wieczny kościół pw. św. Idziego w Tarczku, Dworek modrzewiowy tzw. „Kałamarzyk” w Tokarni, Zespół kościoła parafialnego pw. św. Andrzeja Apostoła w Suchedniowie, Pozostałości Zespołu Wielkopiecowego w Samsonowie, rezerваты przyrody, m.in.: Zamczysko, Kamień Michniowski, Ścieżka pieszo-rowerowa „Śladem kolejki wąskotorowej” o długości 16 km (ze Świętej Katarzyny do Nowej Słupi przez Świętokrzyski Park Narodowy).

Powyższa lista atrakcji turystycznych wskazuje na ich znaczące nagromadzenie na obszarze Gór Świętokrzyskich. Stwarza to możliwość kreowania różnorodnych sieciowych i tematycznych produktów turystycznych. Atutem obszaru są także wytyczone szlaki turystyczne, które mogą stanowić istotny łącznik pomiędzy atrakcjami turystycznymi.

Szlaki turystyczne na obszarze ZGGŚ tworzą rozbudowaną sieć tras pieszych i rowerowych w Górach Świętokrzyskich, umożliwiającą turystom poznawanie różnorodnych atrakcji przyrodniczych, historycznych i kulturowych regionu. Główny Szlak Świętokrzyski im. Edmunda Massalskiego jest najważniejszym i najdłuższym spośród nich, oferując kompleksowe doświadczenie wędrowania po tym regionie.

Przez obszar gmin Bieliny, Bodzentyn, Górnio, Łagów, Mastów, Nowa Słupia, Zagnańsk, Waśniów, Łączna, Suchedniów i Pawłów przebiega powiatowy szlak rowerowy o długości około 71 km, który

łączy Wolę Łagowską (gm. Łagów) z Dąbrową Łąki (gm. Mastów). Trasa ta prowadzi przez Mastów, Górno, Bieliny, Łagów, Bodzentyn i Nową Słupię, biegnąc zarówno przez drogi asfaltowe, jak i polne, szutrowe oraz leśne dukty. Szlak jest oznakowany i wyposażony w tabliczki oraz drogowskie, a na trasie można zwiedzić liczne atrakcje turystyczne, takie jak Park Legend w Nowej Słupi, Dworek Stefana Żeromskiego w Ciekotach czy Park Rozrywki i Miniatur w Krajinie.

Gmina Bodzentyn oferuje trzy trasy rowerowe o różnym stopniu trudności: łatwą (około 12 km), średnią (ponad 30 km) i trudną (ponad 50 km), które pozwalają na poznanie okolicznych wzgórz, dolin i zabytków, m.in. Świętej Katarzyny, punktu widokowego w Krajinie oraz położonych w sąsiednich gminach atrakcji takich jak Osada Średniowieczna w Hucie Szklanej (gmina Bieliny) oraz Święty Krzyż (gmina Nowa Słupia). W Bielinach dostępna jest trasa z Przetęczy Huckiej przez miejscowości takie jak Huta Szklana, Kakonin, Porąbki czy Czapłów.

Potencjał turystyczny gmin Bieliny, Bodzentyn, Górno, Łagów, Mastów, Nowa Słupia, Zagnańsk, Waśniów, Łączna, Suchedniów i Pawłów można wykorzystać poprzez rozwój turystyki zdrowotnej łączącej agroturystykę i ekoturystykę, promocję turystyki aktywnej i przyrodniczej – rozbudowę i promocję szlaków turystycznych, tras rowerowych, narciarstwa biegowego oraz ścieżek dydaktycznych w pasmach Gór Świętokrzyskich, które przebiegają przez te gminy. Potencjałem do rozwoju obszaru jest również tworzenie wspólnych tras tematycznych łączących atrakcje przyrodnicze z dziedzictwem kulturowym, archeologicznym (np. stanowiska produkcji dymarskiej w Bielinach). Budowa punktów widokowych, ścieżek rowerowych i edukacyjnych, które pozwolą na poznanie walorów przyrodniczych regionu, np. w ramach Małej Pętli Świętokrzyskiej.

Kluczowe dla rozwoju turystyki na obszarze ZGGŚ będzie rozwijanie infrastruktury rekreacyjnej i edukacyjnej, promowanie lokalnych walorów przyrodniczych i kulturowych oraz tworzenie kompleksowych produktów turystycznych łączących unikalne atrakcje przyrodnicze i kulturowe.

2.1.3. Sfera środowisko-przestrzenna

Środowisko przyrodnicze

Obszar Związku Gmin Gór Świętokrzyskich charakteryzuje się unikalnym środowiskiem przyrodniczym, z urozmaiconą rzeźbą terenu, licznymi lasami jodłowo-bukowymi oraz bogatą siecią wodną. Występują tu liczne formy ochrony przyrody, w tym Świętokrzyski Park Narodowy, obszary Natura 2000, rezerваты i parki krajobrazowe. Podnosi to wartość przyrodniczą i krajobrazową regionu. Klimat jest tu chłodniejszy i bardziej wilgotny niż w otaczających nizinach, z długim okresem zalegania pokrywy śnieżnej i krótszym okresem wegetacyjnym, co wpływa na specyficzne warunki życia roślin i zwierząt. Las, zwłaszcza iglasty, ma pozytywny wpływ na zdrowie i samopoczucie mieszkańców oraz turystów dzięki jonizacji ujemnej i obecności olejków eterycznych. Region ma duży potencjał turystyczny, szczególnie dla osób zainteresowanych aktywnym wypoczynkiem na łonie natury, zdrowiem i kontaktem z przyrodą. Zachowanie i rozwój terenów chronionych oraz harmonijnej struktury krajobrazu rolniczo-leśnego jest kluczowe dla dalszego rozwoju turystyki i ochrony środowiska naturalnego w regionie. Warto podkreślić, iż walory przyrodniczo-krajobrazowe są atutem każdej z gmin ZGGŚ, tworząc tym samym spójną przestrzeń do rozwoju funkcji turystycznej opartej na turystyce zrównoważonej.

Tabela 16. Charakterystyka przyrodnicza gmin ZGGŚ

Jednostka terytorialna	Kluczowe walory przyrodniczo-krajobrazowe oraz środowiskowe
Bieliny	Unikalne formy geologiczne, lasy jodłowo-bukowe, fragmenty Świętokrzyskiego Parku Narodowego, obszary Natura 2000, chłodny i wilgotny klimat sprzyjający zachowaniu bioróżnorodności
Bodzentyn	Dobrze zachowane lasy jodłowo-bukowe, rezerваты przyrody, bogata sieć wodna, bliskość Świętokrzyskiego Parku Narodowego, unikalne formy geologiczne.
Górno	Lasy iglaste i mieszane, fragmenty obszarów Natura 2000 i parków krajobrazowych, urozmaicona rzeźba terenu,
Łągów	Krajobraz rolniczo-leśny z elementami naturalnymi, rezerваты i obszary Natura 2000, umiarkowany klimat z mikroklimatem wynikającym z ukształtowania terenu.
Mastów	Wysokie zalesienie lasami jodłowo-bukowymi, tereny chronione ważne dla bioróżnorodności i krajobrazu, chłodniejszy klimat.
Nowa Słupia	Fragmenty Świętokrzyskiego Parku Narodowego, gołoborza, bogate lasy jodłowo-bukowe, chłodny i wilgotny klimat.
Zagnańsk	Urozmaicony krajobraz z licznymi lasami, obszary Natura 2000, rezerваты, długi okres zimowy sprzyjający rozwojowi lasów.
Waśniów	Urozmaicony krajobraz obejmuje lasy mieszane i fragmenty lasów jodłowo-bukowych, a także cenne ekosystemy wodne, w tym zbiornik wodny „Wióry”. Klimat jest umiarkowany, sprzyjający zachowaniu bioróżnorodności.
Łączna	Ukształtowanie terenu jest zróżnicowane, co tworzy mikroklimat sprzyjający zachowaniu różnorodności biologicznej. Klimat gminy jest umiarkowany, z wyraźnym wpływem lokalnych warunków terenowych
Suchedniów	Duża lesistość, rezerваты i obszary Natura 2000, chłodny klimat z wpływem ukształtowania terenu.
Pawłów	Krajobraz rolniczo-leśny z fragmentami terenów chronionych, umiarkowany klimat, wartościowe ekosystemy.

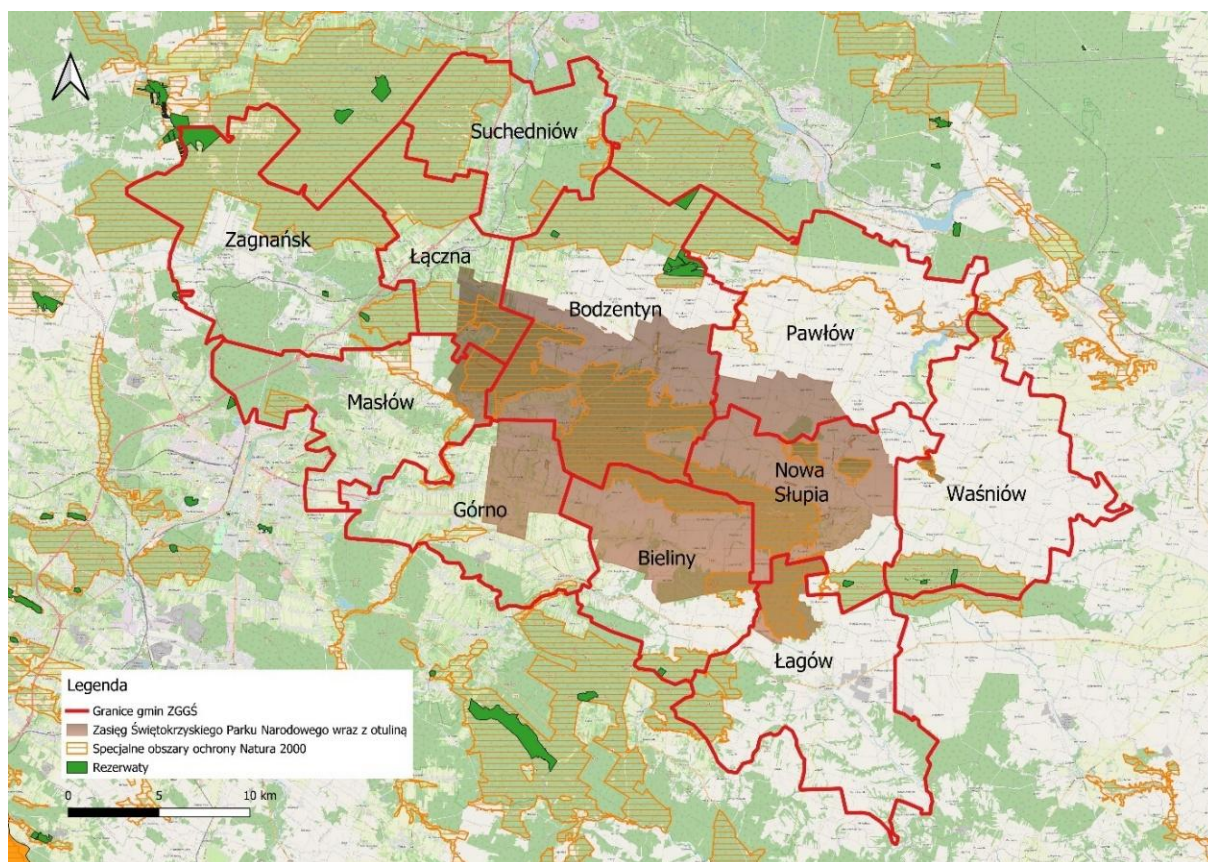
Źródło: opracowanie własne

Podstawowym założeniem działania ZGGŚ jest: „Prowadzenie wspólnej działalności przez gminy położone w paśmie Gór Świętokrzyskich i otulinie Świętokrzyskiego Parku Narodowego na rzecz ochrony środowiska, rozwoju turystyki, planowania przestrzennego oraz innych zadań uznanych przez uczestniczące w Związku gminy za istotne dla tego regionu”.

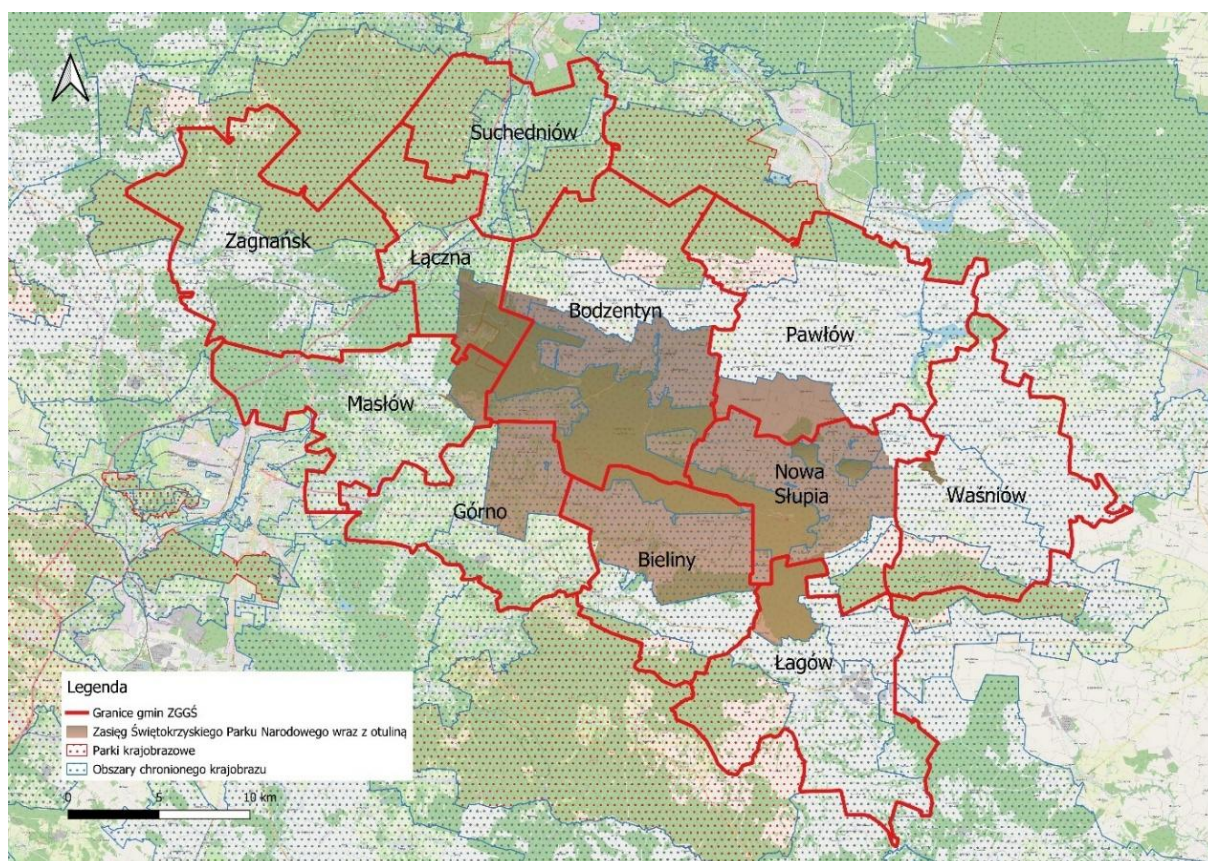
Wysokie walory przyrodniczo-krajobrazowe Gór Świętokrzyskich stanowią z jednej strony mocną stronę tego obszaru, a z drugiej strony wiąże się to z potrzebą realizacji celów ochrony przyrody, które należy traktować nadrzędnie w stosunku do rozwoju funkcji gospodarczych i mieszkaniowych. W większości gmin ZGGŚ udział obszarów prawnie chronionych w powierzchni ogółem utrzymuje się na bardzo wysokim poziomie, często przekraczającym 90%.

Kształtowanie wysokiej jakości życia oraz rozwój turystyki zrównoważonej, które bazują na wysokiej jakości środowiska przyrodniczego, wymaga utrzymania dobrego stanu paramentów środowiska, w tym wód powierzchniowych, powietrza, powierzchni ziemi i zasobów glebowych.

Mapa 2. Obszary Natura 2000 i rezerваты na tle obszaru ZGGŚ

Źródło: opracowanie własne

Mapa 3. Parki krajobrazowe i obszary chronionego krajobrazu na tle obszaru ZGGŚ

Źródło: opracowanie własne

Wody powierzchniowe

OSI Góry Świętokrzyskie położony jest w obrębie działu wodnego dopływów Wisły. Największy obszar zajmują zlewnie: Kamiennej na północy i Nidy na południu. Część obszaru Gór Świętokrzyskich odwadniana jest ponadto przez Opatówkę, Koprzywiankę, Czarną Staszowską oraz Czarną Konecką (dopływ Pilicy). Sieć wodna jest niezależna od przebiegu pasm oraz budowy geologicznej. Tylko Pasma Jeleniowskie stanowi dział wód między dorzeczami Kamiennej.

W uwagi na położenie obszaru Gór Świętokrzyskich na granicy działów wodnych, obszary szczególnego zagrożenia powodzią występują tu w niewielkim zakresie, tj. w gminach Pawłów i częściowo w gminie Łagów od rzeki Świśliny i Psarki, w gminie Suchedniów i częściowo na terenie gminy Łączna od rzeki Kamionki, w gminie Bodzentyn i Nowa Słupia od rzeki Pokrzywianki.

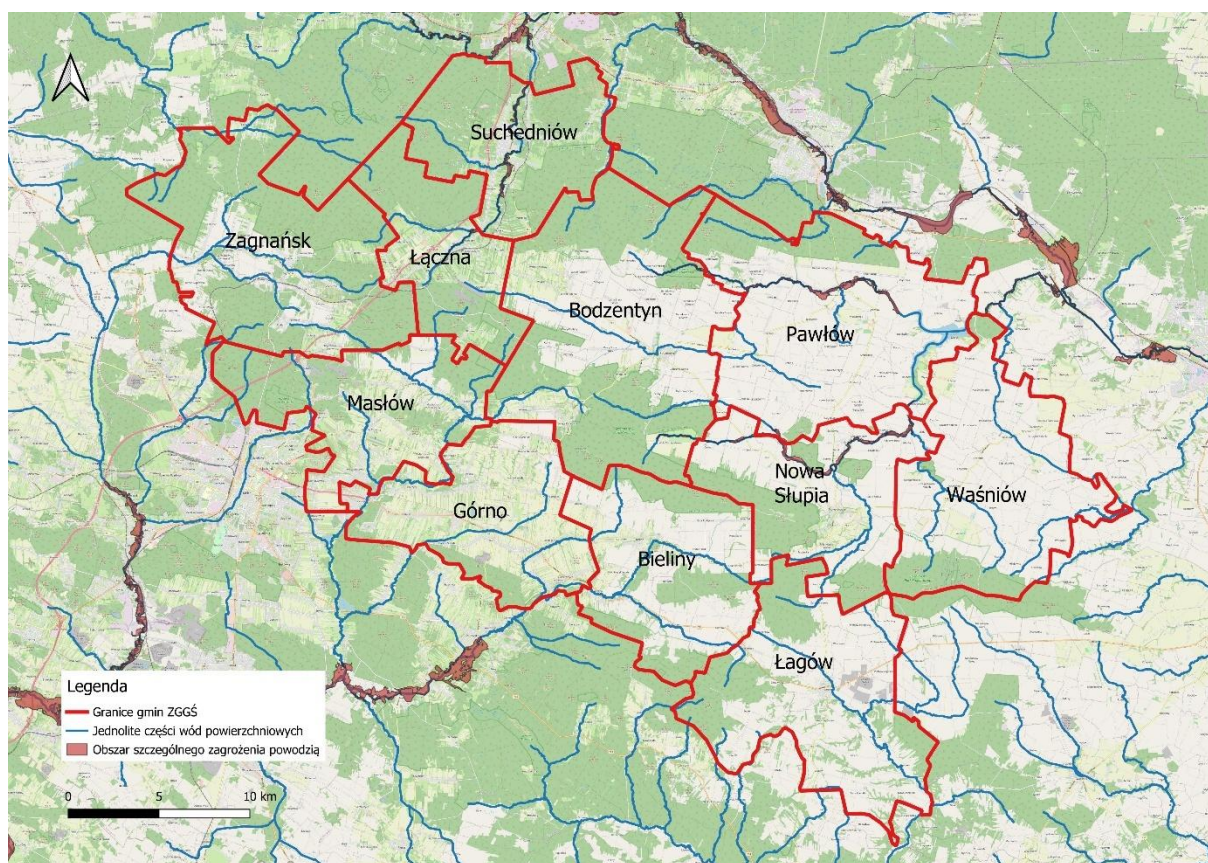
Na obszarze ZGGŚ występuje łącznie 20 jednolitych części wód powierzchniowych:

- Lubrzanka od zb. Cedzyna do ujścia RW200003216449 (zły stan wód),
- Silnica RW20000621648289 (zły stan wód),
- Sufraganiec RW20000621648269 (zły stan wód),
- Lubrzanka do zb. Cedzyna RW20000621644339 (zły stan wód),
- Bobrza RW20000321648295 (zły stan wód),
- Czarna Nida do Stokowej RW200006216433 (zły stan wód),
- Warkocz RW2000062164469 (zły stan wód),
- Czarna od Krasnej do Plebanki RW200006254459 (zły stan wód),

- Krasna RW200016254429 (zły stan wód),
- Kamienna do Żarnówki RW20000323435 (zły stan wód),
- Pokrzywianka RW2000062348529 (zły stan wód),
- Łagowianka RW2000062178329 (zły stan wód),
- Kamienna od Żarnówki do Świśliny RW20000323479 (zły stan wód),
- Świślina do zb. Wióry RW200006234859 (zły stan wód),
- Czarna do zb. Chańcza RW200006217839 (zły stan wód),
- Kamienna od Świśliny do ujścia RW20001123499 (zły stan wód),
- Koprzywianka do Modlibórki RW200006219419 (zły stan wód),
- Szewnianka RW200006234929 (zły stan wód),
- Świślina od zb. Wióry do ujścia RW20000623489 (zły stan wód),
- Zb. Wióry RW200023234859 (zły stan wód).

Wszystkie jednolite części wód powierzchniowych obszaru ZGGŚ charakteryzowały się złym stanem. Za taką sytuację odpowiada przede wszystkim rozwój obszarów zurbanizowanych: transport, turystyka, odpływ z obszarów zabudowanych, rolnictwo, leśnictwo.¹

Mapa 4. Jednolite części wód powierzchniowych na tle obszaru ZGGŚ

Źródło: opracowanie własne

¹ Opracowano na podstawie: karty.apgw.gov.pl:4200/jcw-powierzchniowe

Powietrze atmosferyczne

W odniesieniu do jakości powietrza atmosferycznego Główny Inspektorat Ochrony Środowiska corocznie dokonuje oceny zanieczyszczenia powietrza dwutlenkiem siarki, dwutlenkiem azotu, tlenkiem węgla, benzenem i ozonem oraz pyłem zawieszonym PM₁₀, PM_{2,5} i zanieczyszczeniami oznaczanymi w pyłe PM₁₀: ołowiem, arsenem, kadmem, niklem i benzo(a)pirenem. Oceny te dokonywane są w odniesieniu do obszarów województwa zwanych strefami. Dla celów takiej oceny województwo świętokrzyskie podzielone zostało na strefy. OSI Góry Świętokrzyskie przynależy do strefy świętokrzyskiej.

Na podstawie klasyfikacji stref województwa świętokrzyskiego za 2023 r. stwierdzono potrzebę realizacji działań naprawczych mających na celu poprawę jakości powietrza ze względu na ochronę zdrowia ludzi dla strefy świętokrzyskiej, zakwalifikowanej do klasy C ze względu na przekroczenie poziomu docelowego benzo(a)pirenu w pyłe zawieszonym PM₁₀. Ponadto ze względu na ochronę zdrowia ludzi w strefie świętokrzyskiej został przekroczony poziom celu długoterminowego ozonu. Strefa ta została przypisana do klasy D2.

Na przeważającym obszarze województwa świętokrzyskiego w ostatnich latach występuje niski poziom zanieczyszczenia powietrza (poniżej poziomów dopuszczalnych/docelowych) dla następujących substancji: dwutlenek siarki, dwutlenek azotu, benzen, tlenek węgla oraz oznaczane w pyłe zawieszonym PM₁₀ metale: ołów, kadm, arsen i nikiel.

Największym problemem w skali województwa świętokrzyskiego są wysokie stężenia benzo(a)pirenu zawartego w pyłe zawieszonym PM₁₀. Podobnie jak w latach poprzednich, wysokie wartości stężeń tego zanieczyszczenia rejestrowano w okresach grzewczych (styczeń-marzec, październik-grudzień). Główną przyczyną przekroczeń jest „niska” emisja pochodząca z indywidualnego ogrzewania budynków.²

Wszystkie gminy ZGGS aktywnie włączyły się w realizację rządowego programu Czyste Powietrze. Utworzyły Punkty Konsultacyjno – Informacyjne Programu i pomagają mieszkańcom uzyskać dotację na wymianę „kopciuchów” i termomodernizację domów.

Gospodarka odpadami

Racjonalna gospodarka odpadami chroni środowisko, zakłada zmniejszenie ilości wytwarzanych odpadów, promowanie recyklingu i ponownego użycia surowców, ograniczenie negatywnego wpływu odpadów na glebę, wodę i powietrze, zapewnienie prawidłowego nadzoru i egzekwowania przepisów, podnoszenie świadomości ekologicznej społeczeństwa. Te działania razem przyczyniają się do redukcji zanieczyszczeń, ochrony zasobów naturalnych oraz poprawy jakości życia ludzi.

Gminy ZGGS stoją przed wyzwaniem dostosowania gospodarki odpadami do celów unijnych, zgodnie z którymi samorządy mają obowiązek osiągnąć określone poziomy recyklingu i przygotowania do ponownego użycia odpadów komunalnych.

W większości gmin obserwuje się znaczący wzrost ilości odpadów przypadających na jednego mieszkańca, co może wynikać ze wzrostu konsumpcji, zmiany stylu życia. W analizowanym okresie od 2013 r. do 2023 r. największy wzrost odnotowano w gminach: Zagnańsk (z 88,79 do 230,3 kg,

² Źródło: Roczna ocena jakości powietrza w województwie świętokrzyskim, Raport wojewódzki za rok 2023, GIOŚ

wzrost o 159%), Suchedniów (o 107%) i Górnio (o 110%). Ilość odpadów komunalnych wytwarzanych rośnie szybciej w gminach ZGGŚ niż średnio w kraju. Prognozując możliwy rozwój funkcji mieszkaniowej oraz turystycznej, należy zakładać, iż rosnąć może masa wytwarzanych odpadów.

W większości gmin ZGGŚ wyraźnie poprawiła się selektywna zbiórka odpadów. Największy wzrost odpadów zbieranych selektywnie odnotowano w gminie Suchedniów (+20,2 p.p.), Pawłów (+14,1 p.p.), Zagnańsk (+11,7 p.p.), spadek natomiast odnotowano w gminach: Nowa Słupia (- 29,9 pp.), Łagów (- 12,5 p.p.), Bieliny (-6,8 p.p.). Kształtując nowe funkcje gospodarcze, mieszkaniowe oraz turystyczne, należy uwzględnić cele zdefiniowane dla gospodarki odpadami.

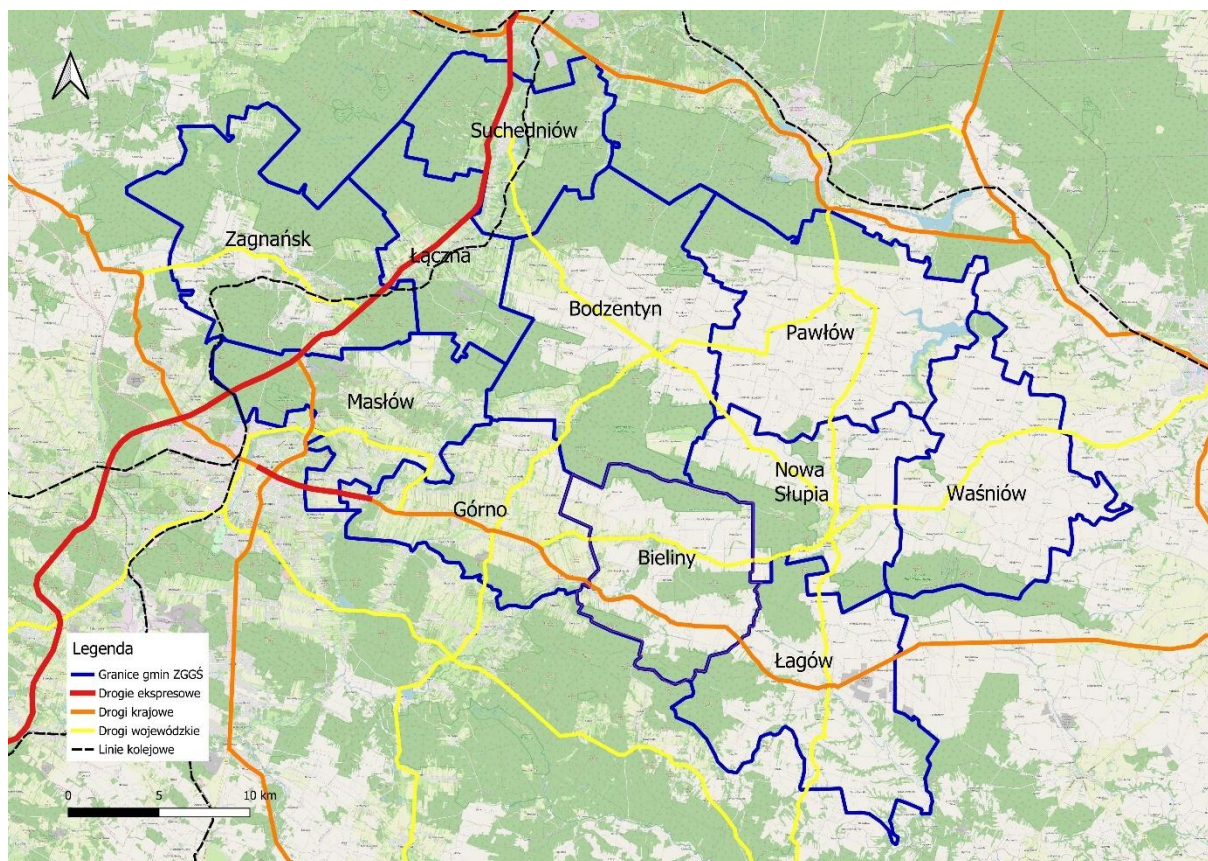
Zagospodarowanie przestrzenne i ład przestrzenny

Gospodarka przestrzenna w ZGGŚ prowadzona jest na podstawie miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego, które docelowo wsparte zostaną przez tworzone plany ogólne. Brak jest przy tym jednolitej i spójnej koncepcji zagospodarowania – studia gmin wchodzących w skład obszaru Związku Gmin powstawały w różnych okresach. Zdecydowana większość gmin w swoich wizjach przyszłości stawiała na zrównoważony rozwój, który pozwoli jednocześnie zachować krajobraz naturalny oraz tworzyć miejsce na nowe inwestycje budowlane – mieszkalne, usługowe czy rozwój rolnictwa. Szanse na zwiększenie większej spójności w planowaniu przestrzennym obszaru ZGGŚ należy postrzegać w planach ogólnych. Wyzwaniem dla gmin z obszaru Gór Świętokrzyskich jest zachowanie równowagi rozwoju przestrzennego. Na części obszaru ZGGŚ zachodzą dynamiczne procesy urbanizacyjne, którym sprzyja bliskość Kielc.

Transport i mobilność

Większość gmin ma bezpośrednie i dobre połączenie drogowe z Kielcami (stolicą regionu) dzięki drogom krajowym i wojewódzkim. Położenie OSI Góry Świętokrzyskie jest korzystne pod względem dostępności komunikacyjnej – zarówno dla mieszkańców, jak i dla turystów. Sieć dróg krajowych i wojewódzkich zapewnia dobre połączenia z ważnymi miejscowościami regionu i kraju. Bliskość ważnych szlaków komunikacyjnych takich jak DK7 (E77), będącej jedną z głównych arterii łączących północ i południe kraju, ułatwia dostęp do Warszawy, Krakowa i innych dużych miast. Sprzyja to rozwojowi gospodarczemu i turystycznemu.

Podstawowy układ drogowy OSI Góry Świętokrzyskie tworzy droga ekspresowa S7, droga krajowa nr 74 oraz drogi wojewódzkie: 750, 751, 752, 753, 756 i 745.

Mapa 5. Sieć powiązań transportowych obszaru ZGGS

Źródło: opracowanie własne

Na przestrzeni lat 2013-2023 nastąpił na obszarze wszystkich gmin Związku intensywny rozwój ścieżek rowerowych. W niektórych gminach w przeliczeniu na 100 km² długość ścieżek rowerowych wzrosła nawet o 384% w gminie Masłów), czy 136% w gminie Nowa Słupia. Niektóre gminy w 2013 r. nie wykazywały żadnych dróg rowerowych a w 2023 r. ich długość była już znacząca, np. w gminach: Bodzentyn (8,89 na 100km²), Suchedniów (8,27 na 100 km²), Zagnańsk (7,45 na 100 km²). Sieć ścieżek rowerowych nie stanowi jeszcze spójnej całości na obszarze ZGGS. Wymaga integrowania jej na poziomach lokalnych i ponadlokalnych, powinna ona bowiem zaspakajać zarówno potrzeby turystów, jak i służyć bezemisyjnemu oraz w miarę szybkiemu przemieszczaniu się mieszkańców.

Mieszkalnictwo

Sytuacja mieszkaniowa na obszarze Związku Gmin Gór Świętokrzyskich na przestrzeni lat 2013-2023 uległa poprawie. We wszystkich gminach obszaru wzrosła przeciętna powierzchnia użytkowa mieszkania na 1 osobę i były to wzrosty prawie na poziomie 20%, zbliżone do wartości krajowych, wojewódzkich i regionalnych - największy wzrost na poziomie 27 % odnotowano w gminie Bieliny, a najniższy na poziomie 16% w gminie Masłów.

Na obszarze Związku Gmin Gór Świętokrzyskich obserwowano bardzo zróżnicowaną sytuację w zakresie rozwoju funkcji mieszkaniowej. Wg danych GUS od 2013 do 2023 r. największy wzrost liczby mieszkań odnotowano w gminach Masłów (23,7%), Górno (19,45%), Bieliny (15,5%) oraz Pawłów (11,29%). Na drugim biegunie pod względem zmiany liczby mieszkań były gminy Łączna (0,4%), Bodzentyn (-0,3%), Suchedniów (1,1%), Łagów (1,6%), Waśniów (1,7%). Duża dynamika

rozwoju urbanizacyjnego stanowi wyzwanie dla samorządu. Może przy tym generować negatywne oddziaływania na środowisko. Z kolei w wybranych gminach obszaru Gór Świętokrzyskich widoczna była niska dynamika rozwoju funkcji mieszkaniowej, co można oznaczać także brak impulsów dla rozwoju społeczno-gospodarczego.

Tabela 17. Zasoby mieszkaniowe

Jednostka terytorialna	2013	2023	Zmiana %
Polska	13 852 896	15 779 243	13,9
Świętokrzyskie	432 980	462 588	6,8
Bieliny	2 204	2 546	15,5
Bodzentyn	3 567	3 555	-0,3
Górno	3 194	3 814	19,4
Łagów	2 022	2 055	1,6
Mastów	2 970	3 675	23,7
Nowa Słupia	2 813	2 925	4,0
Zagnańsk	3 717	4 053	9,0
Waśniów	1 827	1 858	1,7
Łączna	1 661	1 654	-0,4
Suchedniów	3 910	3 954	1,1
Pawłów	3 684	4 095	11,2

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS

Infrastruktura techniczna

Gminy, które inwestują w rozwój infrastruktury technicznej, szybciej się rozwijają, są atrakcyjniejsze dla mieszkańców i inwestorów, a ich mieszkańcy żyją w lepszych warunkach. Różnice w poziomie infrastruktury pokazują, jak ważne są dalsze inwestycje i wsparcie dla słabiej rozwiniętych obszarów. Widać duże różnice między gminami ZGGŚ w poziomie podłączenia budynków mieszkalnych do sieci wodociągowej i kanalizacyjnej – niektóre osiągnęły niemal pełne pokrycie sieciami wodociągowymi (Bieliny, Łagów, Pawłów) i kanalizacyjnymi (Mastów), inne pozostają w tyle – Waśniów (skanalizowanie budynków na poziomie 11,9% w 2023 r.).

Tabela 18. Budynki mieszkalne podłączone do infrastruktury technicznej - w % ogółu budynków mieszkalnych – wodociąg

Jednostka terytorialna	2013	2023	Zmiana %
Polska	84,0	85,8	1,8
Świętokrzyskie	86,8	90,1	3,3
Bieliny	99,9	100,0	0,1
Bodzentyn	99,1	99,4	0,3
Górno	96,9	99,1	2,2
Łagów	82,0	100,0	18,0
Mastów	91,4	86,8	-4,6
Nowa Słupia	98,0	92,1	-5,9
Zagnańsk	95,0	94,9	-0,1
Waśniów	83,7	88,1	4,4
Łączna	76,9	93,6	16,7
Suchedniów	96,6	92,4	-4,2
Pawłów	99,2	100,0	0,8

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS, zakres lat według dostępnych danych GUS

Tabela 19. Budynki mieszkalne podłączone do infrastruktury technicznej - w % ogółu budynków mieszkalnych – kanalizacja

Jednostka terytorialna	2013	2023	Zmiana %
Polska	48,4	54,0	5,6
Świętokrzyskie	41,9	49,5	7,6
Bieliny	49,1	72,8	23,7
Bodzentyn	45,1	72,6	27,5
Górno	37,6	59,2	21,6
Łagów	34,3	50,0	15,7
Mastów	35,5	88,1	52,6
Nowa Słupia	42,2	53,0	10,8
Zagnańsk	48,4	70,3	21,9
Waśniów	10,3	11,9	1,6
Łączna	29,9	40,1	10,2
Suchedniów	46,0	44,1	-1,9
Pawłów	39,5	60,4	20,9

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS, zakres lat według dostępnych danych GUS

Energia odnawialna

Jak dotąd energia odnawialna jest w województwie świętokrzyskim stosunkowo słabo wykorzystywana. Również na obszarze ZGGŚ istotną barierą jest bardzo duża powierzchnia obszarów chronionych, chociaż obszar ma potencjał w warunkach przyrodniczych: dużym nasłonecznieniu i częstych wiatrach na wzniesieniach Gór Świętokrzyskich.

Gminy ZGGŚ realizowały projekty parasolowe i montowały instalacje fotowoltaiczne i solarne u swoich mieszkańców. Realizacja projektów parasolowych pozwala na efektywne wykorzystanie funduszy unijnych oraz koordynację działań na poziomie kilku gmin, co zwiększa skalę i efektywność inwestycji.

Związek Gmin Gór Świętokrzyskich realizuje projekt parasolowy, który zakłada montaż magazynów energii w domach mieszkańców gmin: Bieliny, Górno, Łączna, Mastów, Pawłów oraz Waśniów. Celem jest poprawa efektywności wykorzystania energii z istniejących instalacji fotowoltaicznych, co zwiększa stabilność i niezależność energetyczną lokalnych gospodarstw domowych. Region ma potencjał do rozwoju zarówno dużych instalacji fotowoltaicznych na terenach nieużytkowanych rolniczo, jak i mikroinstalacji na budynkach publicznych i prywatnych, co jest zgodne z trendami w województwie świętokrzyskim i krajowymi programami dofinansowań.

Możliwe są inwestycje w małe i średnie turbiny wiatrowe na wzniesieniach Gór Świętokrzyskich oraz współpraca z inwestorami na farmy wiatrowe, zwłaszcza w gminach o korzystnych warunkach wiatrowych.

2.2. Wnioski z diagnozy

2.2.1. Analiza SWOT, problemy rozwojowe

Syntezę zjawisk i czynników rozwojowych OSI Góry Świętokrzyskie ujęto w postaci analizy SWOT.

Analiza SWOT obejmuje analizę:

- Mocnych stron, tj. uwarunkowań wewnętrznych (endogenicznych), czyli elementów rzeczywistości mających pozytywny charakter z punktu widzenia jego przyszłego rozwoju,
- Słabych stron, tj. uwarunkowań wewnętrznych o negatywnym charakterze,
- Szans, tj. uwarunkowań zewnętrznych (egzogenicznych) o charakterze pozytywnym. Jako szanse uwzględnione zostały te zagadnienia, których źródła leżą poza obszarem OSI Góry Świętokrzyskie lub poza zakresem kompetencji władz publicznych tu działających,
- Zagrożeń, tj. uwarunkowań zewnętrznych mających negatywny wpływ na rozwój, których źródła leżą poza obszarem OSI Góry Świętokrzyskie lub poza zakresem kompetencji władz publicznych działających na tym obszarze.

Punktem odniesienia w analizie SWOT był cel nadrzędny Strategii zintegrowanego rozwoju Obszaru Strategicznej Interwencji Góry Świętokrzyskie czyli: „Rozwój zrównoważonej turystyki w Górach Świętokrzyskich w oparciu o potencjał dziedzictwa przyrodniczego i kulturowego”.

Tabela 20. Mocne strony, słabe strony, szanse i zagrożenia

Mocne strony	Słabe strony
1. Korzystne połączenia siecią dróg krajowych i wojewódzkich, powiatowych sprzyjających rozwojowi przedsiębiorczości i ruchowi turystycznemu, 2. Liczne formy ochrony przyrody: rezerваты, pomniki przyrody i stanowiska dokumentacyjne oraz położenie na terenie parków krajobrazowych, 3. Bliskość dużych aglomeracji regionu, 4. Brak przemysłu uciążliwego dla środowiska i ludzi, 5. Bardzo wysoki potencjał dla rozwoju turystyki - bogate zasoby walorów turystyki przyrodniczej, aktywnej, kulturowej, edukacyjnej, (rozwijająca się infrastruktura turystyczna np.: szlaki turystyczne, atrakcje turystyczne, odnowione zabytki, akweny wodne, oferta na różne pory roku), 6. Położenie geograficzne w obrębie spójnego obszaru Gór Świętokrzyskich, 7. Liczne zabytki, w tym sakralne, poprawiający się stan techniczny zabytków, 8. Narzędzia zagospodarowania przestrzennego, 9. Potencjał instytucjonalny gmin i innych jednostek publicznych, realizujących zadania na rzecz rozwoju turystyki, 10. Potencjał instytucjonalny związany z ochroną przyrody na obszarze OSI Góry Świętokrzyskie, w tym Świętokrzyski Parki Narodowy.	1. Spadek ogólnej liczby ludności oraz niekorzystne prognozy dot. zarówno liczby mieszkańców, 2. Rosnąca liczba osób w wieku poprodukcyjnym , 3. Nieduża ilość większych zakładów pracy, 4. Niewystarczająco rozwinięty system opieki dziennej nad dziećmi, 5. Niski poziom konkurencyjności gospodarki opartej na rolnictwie i turystyce, 6. Brak zintegrowanej oferty turystycznej obszaru, 7. Brak zintegrowanego systemu informacji oraz wzajemnej promocji turystycznej, kulturalnej i sportowej, rekreacyjnej, 8. Deficyty w zakresie rozwoju infrastruktury promującej lokalnej dziedzictwo, w tym obiektów kultury, miejsc integracji społecznej wokół dziedzictwa kulturowego, 9. Niski poziom dochodów własnych samorządów gminnych, 10. Niewystarczający poziom rozwoju infrastruktury turystycznej i okotourystycznej , 11. Braki w infrastrukturze wodno-kanalizacyjnej, 12. Zły stan wód powierzchniowych.
Szanse	Zagrożenia
1. Rosnący poziom cywilizacyjny i wzrost poziomu życia mieszkańców, wpływający na wzrost popytu na usługi czasu wolnego, 2. Bliskość Kielc – ośrodka przyciągającego inwestycje, turystów i kapitał ludzki oraz kształtującego szereg powiązań funkcjonalnych, 3. Wskazanie obszaru Gór Świętokrzyskich jako obszaru strategicznej interwencji w Funduszach Europejskich dla Świętokrzyskiego 2021-2027,	1. Konieczność konkurowania z obszarami o większej atrakcyjności inwestycyjnej i turystycznej, 2. Spadek liczby mieszkańców regionu i kraju, 3. Emigracja zarobkowa młodych i wykształconych ludzi.

4. Rosnące zainteresowanie aktywnym spędzaniem czasu wolnego oraz prowadzeniem zdrowego trybu życia, 5. Turystyka uznana za inteligentną specjalizację województwa świętokrzyskiego.	
--	--

Źródło: opracowanie własne

Kluczowe wspólne problemy rozwojowe OSI Góry Świętokrzyskie:

- Spadek liczby mieszkańców oraz niekorzystne prognozy demograficzne, starzenie się społeczeństwa, wpływające na spójność społeczno-gospodarczą,
- Odptyw młodych mieszkańców do innych regionów, ograniczający potencjał rozwoju w oparciu o kapitał ludzki i społeczny,
- Ograniczenia dla rozwoju zróżnicowanej funkcji gospodarczej oraz znaczące dysproporcje w rozwoju gospodarczym gmin ZGGŚ,
- Niski poziom dochodów własnych samorządów ZGGŚ wynikający ze słabości rynku pracy oraz poziomu rozwoju funkcji gospodarczych,
- Niewykorzystany potencjał funkcji mieszkaniowej na obszarze Gór Świętokrzyskich,
- Niedostosowanie infrastruktury społecznej do potrzeb mieszkańców i osób odwiedzających Góry Świętokrzyskie oraz niedostateczny rozwój infrastruktury promującej lokalną kulturę i dziedzictwo kulturowe,
- Zły stan wybranych parametrów środowiska, w tym wód powierzchniowych i powietrza, wpływający na stan środowiska przyrodniczego oraz jakość życia mieszkańców.

2.2.2. Wyzwania rozwojowe

Wyzwanie nr 1.

Podniesienie atrakcyjności zamieszkania dla ludzi młodych (w wymiarze gospodarczym, społecznym i infrastrukturalnym).

Konieczne jest tworzenie warunków sprzyjających rozwojowi gospodarstwu, takich jak wsparcie lokalnych przedsiębiorstw i rozwój sektora usług, co może zatrzymać młodych ludzi. Społecznie ważne jest budowanie aktywnej wspólnoty lokalnej, rozwijanie oferty kulturalnej, edukacyjnej i rekreacyjnej, które odpowiadają na potrzeby mieszkańców. Infrastruktura powinna być nowoczesna i dobrze skomunikowana, obejmując dostęp do transportu publicznego, internetu szerokopasmowego oraz infrastruktury społecznej jak szkoły, przedszkola czy ośrodki zdrowia.

Wyzwanie nr 2.

Zapewnienie dostępu do usług publicznych w warunkach obserwowanych zmian demograficznych, sprzyjające zachowaniu spójności społecznej i konkurencyjności gospodarki.

Spadek liczby mieszkańców i starzenie się społeczeństwa wymaga reorganizacji i optymalizacji sieci usług publicznych, tak aby były one dostępne i efektywne mimo mniejszej liczby odbiorców. Niezbędne jest rozwijanie usług zdrowotnych i opiekuńczych dostosowanych do potrzeb seniorów oraz zapewnienie transportu umożliwiającego dostęp do tych usług. Wyzwanie stanowi także utrzymanie szkół i placówek edukacyjnych przy malejącej liczbie dzieci, co wymaga innowacyjnych rozwiązań, np. łączenia placówek lub rozwijania edukacji zdalnej.

Wyzwanie nr 3.

Zachowanie i poprawa walorów środowiskowych istotnych z punktu widzenia życia mieszkańców, działalności rolniczej oraz rozwoju turystyki.

Zachowanie i poprawa walorów środowiskowych istotnych z punktu widzenia życia mieszkańców, działalności rolniczej oraz rozwoju turystyki

Ochrona środowiska naturalnego, w tym lasów, wód i terenów zielonych, ma kluczowe znaczenie dla jakości życia mieszkańców oraz atrakcyjności turystycznej. Wsparcie zrównoważonego rolnictwa, które nie degraduje środowiska, jest ważne dla zachowania tradycyjnego krajobrazu i lokalnej gospodarki. Działania powinny obejmować ochronę powietrza i wód, gospodarkę odpadami oraz przeciwdziałanie zanieczyszczeniom i degradacji środowiska, a także działania dekokowane celom ochrony przyrody.

Wyzwanie nr 4.

Budowanie kultury współpracy międzygminnej sprzyjającej podnoszeniu efektywności działań i wymianie dobrych praktyk.

Współpraca między gminami pozwala na lepsze wykorzystanie zasobów, wspólne realizowanie inwestycji i usług publicznych oraz wymianę doświadczeń i rozwiązań. Tworzenie partnerstw i sieci współpracy sprzyja integracji działań w obszarach takich jak transport, ochrona środowiska, rozwój gospodarczy czy turystyka, co zwiększa efektywność i wpływa na lepsze wykorzystanie funduszy publicznych.

Wyzwanie nr 5.

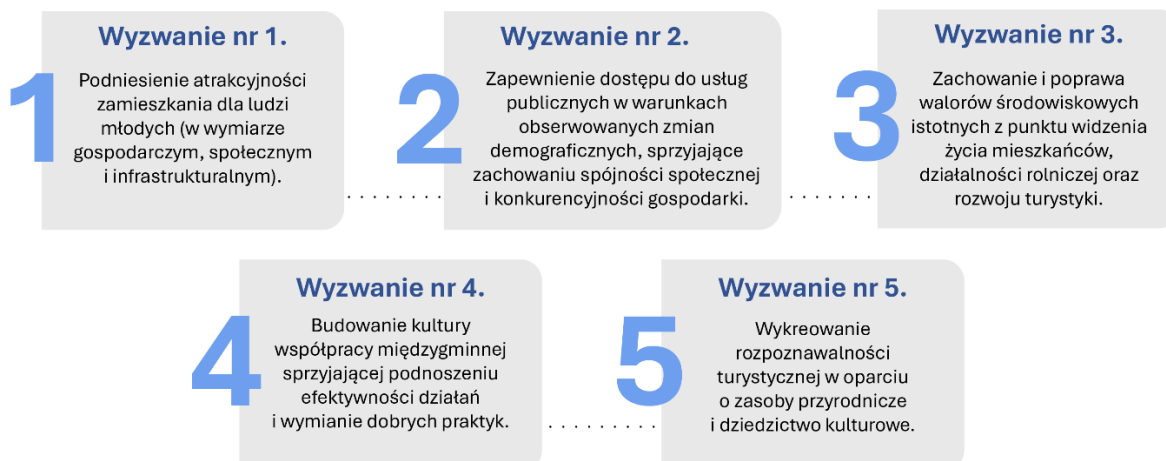
Wykreowanie rozpoznawalności turystycznej w oparciu o zasoby przyrodnicze i dziedzictwo kulturowe.

Kluczowe jest wypracowanie unikalnej oferty turystycznej, która wyróżni OSI Góry Świętokrzyskie na tle innych obszarów turystycznych w Polsce, np. poprzez promocję lokalnych atrakcji przyrodniczych, kulturowych, kulinarnych czy historycznych.

Oferta turystyczna powinna być zintegrowana z infrastrukturą i usługami, aby zapewnić komfort i satysfakcję odwiedzających, a także wspierać rozwój lokalnej gospodarki.

Współpraca z lokalnymi przedsiębiorcami, organizacjami, instytucjami ochrony przyrody i społecznościami jest niezbędna do budowy atrakcyjnej oferty turystycznej.

Wyzwania rozwojowe OSI Góry Świętokrzyskie

Struktura logiczna Strategii rozwoju OSI Góry Świętokrzyskie

3. Struktura logiczna Strategii rozwoju OSI Góry Świętokrzyskie

3.1. Cele i kierunki działań

Strukturę Strategii OSI Góry Świętokrzyskie oparto na celu nadrzędnym oraz celach strategicznych, które wpisują się w ramy strategicznego rozwoju województwa świętokrzyskiego.

Celem nadrzędnym jest:

„Rozwój zrównoważonej turystyki w Górach Świętokrzyskich w oparciu o potencjał dziedzictwa przyrodniczego i kulturowego.”

Cel ten służyć będzie rozwojowi społecznemu, gospodarczemu i ochronie zasobów przyrodniczych OSI Góry Świętokrzyskie.

Wg definicji Światowej Organizacja Turystyki: „Zrównoważona turystyka to turystyka, która prowadzi do zarządzania wszystkimi zasobami w taki sposób, aby potrzeby ekonomiczne, społeczne i estetyczne były spełnione przy jednoczesnym zachowaniu integralności kulturowej, różnorodności biologicznej, systemów podtrzymywania życia oraz nie zaburzając kluczowych procesów ekologicznych.”

Turystykę zrównoważoną charakteryzuje to, że jej funkcjonowanie nie narusza zasad ochrony przyrody, w jej rozwoju aktywnie uczestniczy społeczność lokalna, funkcja turystyczna opiera się na lokalnych zasobach, tym ludzkich, materialnych i niematerialnych i jednocześnie turystyka przynosi korzyści gospodarcze i społeczne.

Cel ten jest spójny z misją jaka od powstania Związku Gmin Gór Świętokrzyskich w 1996 r. przyświeca partnerom samorządowym. Podstawowym celem działania ZGGS jest: „Prowadzenie wspólnej działalności przez gminy położone w paśmie Gór Świętokrzyskich i otulinie Świętokrzyskiego Parku Narodowego na rzecz ochrony środowiska, rozwoju turystyki, planowania przestrzennego oraz innych zadań uznanych przez uczestniczące w Związku gminy za istotne dla tego regionu”. Tak określony cel kierunkuje działalność Związku Gmin Gór Świętokrzyskich głównie na szeroko rozumianą ekologię, wspomaganie działań turystycznych, a w ostatnich latach także działań kulturotwórczych.

Mając na uwadze problemy, potencjały i wyzwania rozwojowe OSI Góry Świętokrzyskie oraz przyjęty cel nadrzędny, definiuje się następujące wspólne cele rozwoju:

- **Cel 1.** Rozwój usług publicznych na rzecz spójności i aktywności społecznej,
- **Cel 2.** Ochrona zasobów przyrodniczych, kulturowych i poprawa stanu środowiska,
- **Cel 3.** Wzmocnienie i rozwinięcie partnerskiej współpracy,
- **Cel 4.** Rozwój infrastruktury turystycznej,
- **Cel 5.** Zwiększenie rozpoznawalności turystycznej.

Cel 1.

Rozwój usług publicznych i przestrzeni publicznych na rzecz spójności i aktywności społecznej

Kierunki działań:

- Rozwój infrastruktury oraz oferty pomocy społecznej oraz usług społecznych,
- Rozwój infrastruktury szkolno-przedszkolnej oraz wspierającej rozwój kompleksowej oferty edukacyjnej,
- Rozwój infrastruktury oraz oferty opieki żłobkowej sprzyjającej aktywności zawodowej rodziców,
- Rozwój infrastruktury sportowo-rekreacyjnej sprzyjającej aktywności i integracji społecznej,
- Rozwój infrastruktury edukacyjnej sprzyjającej poprawie dostępności do dziedzictwa przyrodniczego, historycznego i kulturowego,
- Poprawa funkcjonalności i estetyki przestrzeni publicznych,
- Poprawa bezpieczeństwa publicznego,
- Rozwój e-usług,
- Kształtowanie równego dostępu do dobrej jakości, włączającego kształcenia i szkolenia,
- Rozwój oferty edukacyjnej oraz zasobów kadrowych wzmacniających potencjał kształcenia i szans na rynku pracy.

Cel 2.

Ochrona zasobów przyrodniczych i poprawa stanu środowiska

Kierunki rozwoju:

- Czynna i bierna ochrona przyrody i zachowanie bioróżnorodności,
- Ochrona i zachowanie zasobów dziedzictwa kulturowego,
- Rozwój niebiesko-zielonej infrastruktury sprzyjającej zachowaniu bioróżnorodności,
- Porządkowanie gospodarki wodno-ściekowej,
- Gospodarka odpadami wychodząca naprzeciw wymogom ochrony środowiska,
- Poprawa stanu powietrza atmosferycznego.

Cel 3.

Wzmocnienie i rozwinięcie partnerskiej współpracy

Kierunki działań:

- Wspieranie wspólnej polityki inwestycyjnej samorządów gminnych OSI Góry Świętokrzyskie,
- Poprawa dostępności komunikacyjnej uwzględniającej rozwój turystyki na terenie OSI Góry Świętokrzyskie,
- Wzmocnienie partnerskiego w ujęciu OSI Góry Świętokrzyskie planowania przestrzennego,
- Rozwój współpracy międzysektorowej sprzyjającej realizacji celów rozwoju,
- Wzmocnienie zaangażowania mieszkańców w działania turystyczne, kulturalne i edukacyjne.

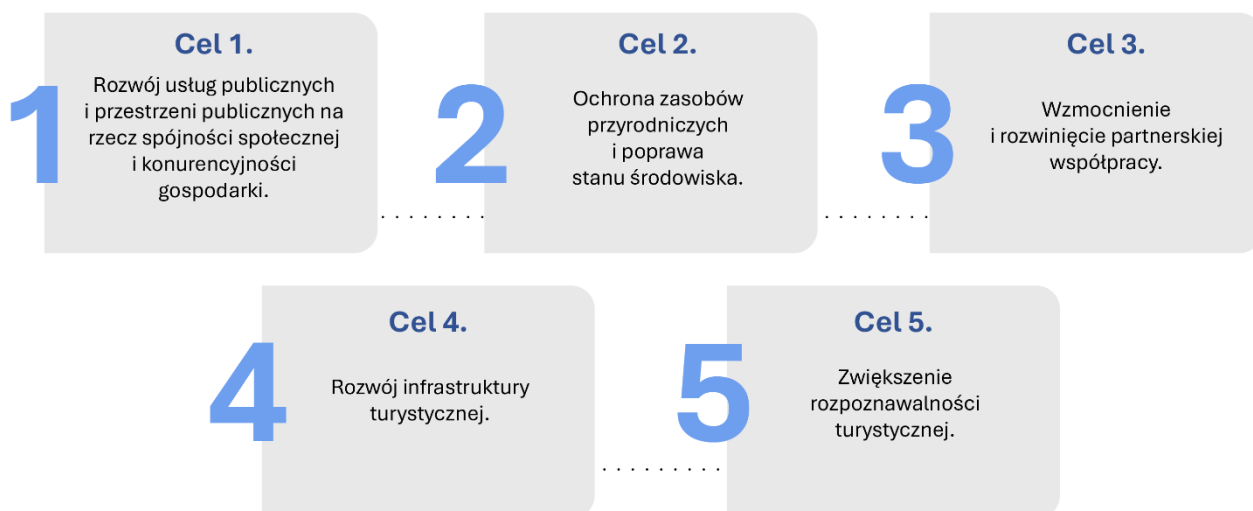
Cel 4.**Rozwój infrastruktury turystycznej****Kierunki działań:**

- Rozwój turystyki bazującej na lokalnym i ponadlokalnym potencjale przyrodniczym i dziedzictwie kulturowym, w tym turystyki rowerowej, pieszej, wypoczynkowej,
- Powiązanie atrakcji turystycznych OSI Góry Świętokrzyskie w ujęciu funkcjonalnym, w tym na bazie współpracy ponadlokalnej, przy wykorzystaniu interaktywnych narzędzi,
- Stworzenie zintegrowanego szlaku turystyczno-edukacyjnego na obszarze Związku Gmin Gór Świętokrzyskich, promującego tożsamość i dziedzictwo regionu, w układzie chronologicznym, przyrodniczym i kulturowym, aktywizującego społeczności i wspierającego ochronę zasobów obszaru,
- Rozwój infrastruktury, wspierającej dostępność do miejsc i przestrzeni atrakcyjnych turystycznie,
- Wspieranie rozwoju usług związanych z turystyką.

Cel 5.**Zwiększenie rozpoznawalności turystycznej****Kierunki działań:**

- Promowanie oferty turystycznej, przedsiębiorców, produktów i usług, w tym produktów lokalnych regionalnych, tradycyjnych,
- Promowanie zrównoważonej turystyki opartej na wartościach lokalnych i walorach środowiskowych,
- Organizowanie i udział w targach, misjach handlowych, konferencjach (lokalnych, regionalnych, krajowych i międzynarodowych).

Cele Strategii rozwoju OSI Góry Świętokrzyskie
Rozwój zrównoważonej turystyki w Górach Świętokrzyskich
w oparciu o potencjał dziedzictwa przyrodniczego i kulturowego.

3.2. Projekty zintegrowane

3.2.1. Istota projektów zintegrowanych

Istotą wdrażania Strategii rozwoju OSI Góry Świętokrzyskie będzie realizacja projektów zintegrowanych przyczyniających się do rozwiązywania wspólnych problemów i skoordynowanego zaspakajania potrzeb.

Projekt zintegrowany to projekt, który wpisuje się w cele rozwoju OSI Góry Świętokrzyskie objętego instrumentem IIT (tzw. Inny Instrument Terytorialny) i jest ukierunkowany na rozwiązywanie wspólnych problemów rozwojowych – oznacza to, że projekt ten będzie miał wpływ na więcej niż jedną gminę oraz jego realizacja jest uzasadniona zarówno w części diagnostycznej, jak i w części kierunkowej strategii.

Projekt zintegrowany powinien spełniać przynajmniej jeden z dwóch warunków:

1. Jest projektem partnerskim w rozumieniu art. 39 ustawy wdrożeniowej,
2. Deklarowany jest wspólny efekt, rezultat lub produkt końcowy projektu, np. wspólne wykorzystanie stworzonej w jego ramach infrastruktury w przypadku projektów „twardych”, lub objęcie wsparciem w przypadku projektów „miękkich”, mieszkańców co najmniej dwóch gmin.

Projekty zintegrowane ujęte w strategii IIT OSI Góry Świętokrzyskie nie będą ujmowane oraz zgłaszane do realizacji w ramach innych instrumentów wsparcia oraz RLKS w regionie (LGD, GPR).

Tabela 21. Wykaz projektów zintegrowanych

Lp.	Tytuł projektu	Spójność z Funduszami Europejskimi dla Świętokrzyskiego 2021-2027	JST uczestniczące w projekcie	Koszty (zł)
1.	Na ścieżkach czasu i przestrzeni – zintegrowany projekt rozwoju funkcji turystyczno-edukacyjnej Gór Świętokrzyskich, wspierającej ochronę dziedzictwa, rozwój społeczny i aktywizację obszaru OSI Góry Świętokrzyskie.	Działanie 6.3. Wzmacnianie lokalnych potencjałów na obszarach innych niż obszary miejskie	Bodzentyn, Bieliny, Nowa Stupia, Łagów, Mastów, Górnio, Zagnańsk, Łączna, Suchedniów, Pawłów, Waśniów	73 526 623,54

Źródło: opracowanie własne

3.2.2. Opis projektów zintegrowanych

Projekt zintegrowany nr 1. Na ścieżkach czasu i przestrzeni – zintegrowany projekt rozwoju funkcji turystyczno-edukacyjnej Gór Świętokrzyskich, wspierającej ochronę dziedzictwa, rozwój społeczny i aktywizację obszaru OSI Góry Świętokrzyskie.

Wspólne cele rozwoju:

Cel nadrzędny:

Rozwój zrównoważonej turystyki w Górach Świętokrzyskich w oparciu o potencjał dziedzictwa przyrodniczego i kulturowego.

Spójność z celami i kierunkami rozwoju OSI Góry Świętokrzyskie:

Cel 1.

Rozwój usług publicznych i przestrzeni publicznych na rzecz spójności i aktywności społecznej:

- Rozwój infrastruktury edukacyjnej sprzyjającej poprawie dostępności do dziedzictwa przyrodniczego, historycznego i kulturowego.

Cel 2.

Ochrona zasobów przyrodniczych i poprawa stanu środowiska:

- Czynna i bierna ochrona przyrody i zachowanie bioróżnorodności,
- Ochrona i zachowanie zasobów dziedzictwa kulturowego.

Cel 3.

Wzmocnienie i rozwinięcie partnerskiej współpracy:

- Rozwój współpracy międzysektorowej sprzyjającej realizacji celów rozwoju,
- Wzmocnienie zaangażowania mieszkańców w działania turystyczne, kulturalne i edukacyjne.

Cel 4.

Rozwój infrastruktury turystycznej:

- Rozwój turystyki bazującej na lokalnym i ponadlokalnym potencjale przyrodniczym i dziedzictwie kulturowym, w tym turystyki rowerowej, pieszej, wypoczynkowej,
- Powiązanie atrakcji turystycznych OSI Góry Świętokrzyskie w ujęciu funkcjonalnym, w tym na bazie współpracy ponadlokalnej, przy wykorzystaniu interaktywnych narzędzi,
- Stworzenie zintegrowanego szlaku turystyczno-edukacyjnego na obszarze Związku Gmin Gór Świętokrzyskich, promującego tożsamość i dziedzictwo regionu, w układzie chronologicznym, przyrodniczym i kulturowym, aktywizującego społeczności i wspierającego ochronę zasobów obszaru,
- Rozwój infrastruktury, wspierającej dostępność do miejsc i przestrzeni atrakcyjnych turystycznie,
- Wspieranie rozwoju usług związanych z turystyką.

Cel 5.**Zwiększenie rozpoznawalności turystycznej:**

- Promowanie oferty turystycznej, przedsiębiorców, produktów i usług, w tym produktów lokalnych regionalnych, tradycyjnych,
- Promowanie zrównoważonej turystyki opartej na wartościach lokalnych i walorach środowiskowych.

Spójność z Programem Fundusze Europejskie dla Świętokrzyskiego 2021-2027

Działanie 6.3. Wzmacnianie lokalnych potencjałów na obszarach innych niż obszary miejskie

Podmiot realizujący projekt:

Związek Gmin Gór Świętokrzyskich

Partnerzy:

Gminy: Bodzentyn, Bieliny, Nowa Słupia, Łagów, Mastów, Górnio, Zagnańsk, Łączna, Suchedniów, Pawłów, Waśniów

Wspierane typy przedsięwzięć w ramach Programu Fundusze Europejskie dla Świętokrzyskiego 2021-2027:

A. W obszarze zrównoważonej turystyki:

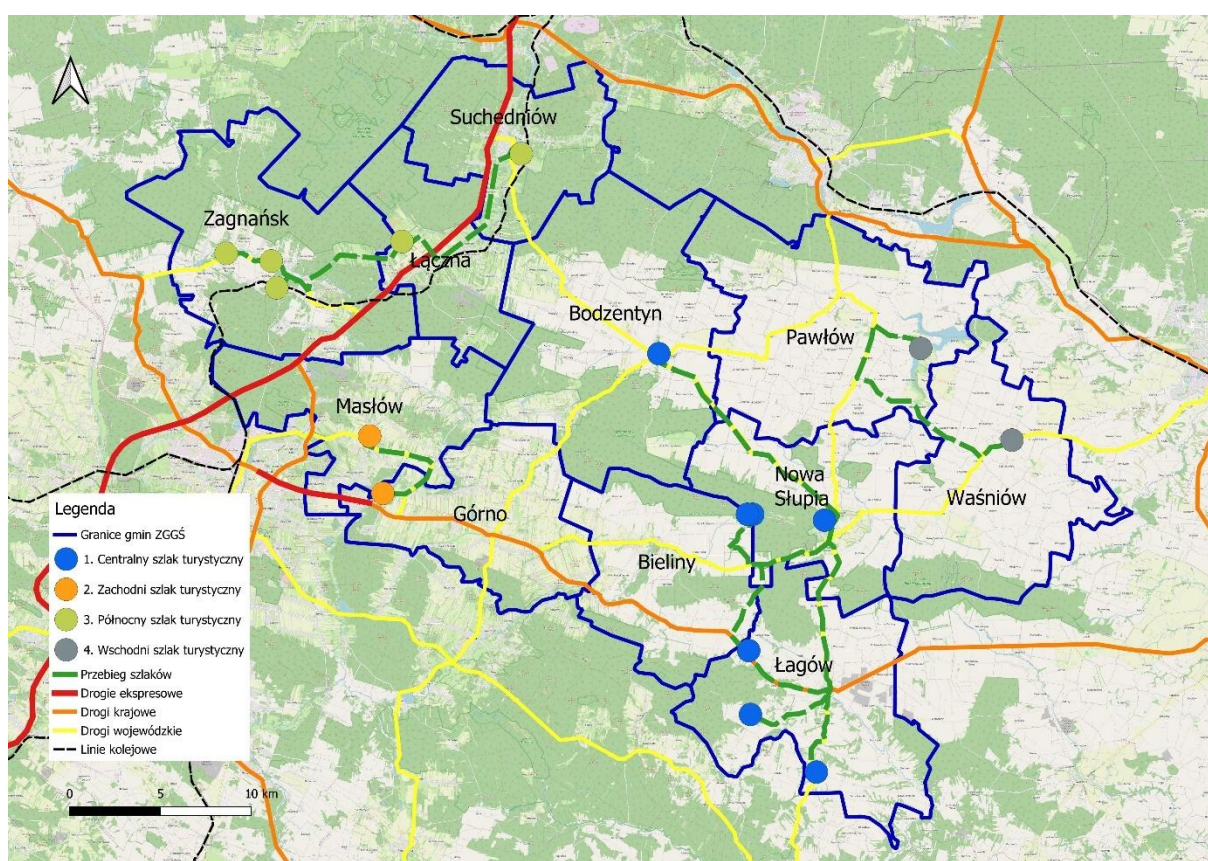
1. Wsparcie centrów/punktów informacji kulturalnej i turystycznej;
2. Działania w zakresie rozwiązań cyfrowych stanowiących innowacyjne rozwiązania służące poprawie zarządzania turystyką i oferty turystycznej;
3. Budowa, tworzenie, rozwój tras i szlaków turystycznych (w tym w postaci ścieżek rowerowych i szlaków pieszych) odwołujących się do walorów historycznych, kulturowych, przyrodniczych i edukacyjnych;
4. Rozwój infrastruktury turystycznej, w tym m.in. poprzez budowę, rozbudowę/modernizację infrastruktury poprawiającej dostępność obiektów i atrakcji turystycznych;
5. Promocja walorów środowiskowych i turystycznych regionu oraz produktów regionalnych (w tym stworzenie infrastruktury umożliwiającej promocję produktów regionalnych, opracowanie wspólnej marki turystycznej/produktu turystycznego, organizacja wydarzeń promujących walory turystyczne).

Tabela 22. Lista przedsięwzięć oraz pakiety (wiązki) projektowe

Lp.	Lokalizacja projektu (gmina)	Tytuł projektu	Pakiet projektowy	Kwota dofinansowania (zł)
I.	Bodzentyn	Odbudowa, zabezpieczenie i wyposażenie Pałacu Biskupów Krakowskich wraz z zagospodarowaniem wzgórza zamkowego oraz utworzeniem szlaku historycznych murów miejskich w Bodzentynie.	1. Centralny szlak turystyczny Gór Świętokrzyskich	4 977 000,00

Lp.	Lokalizacja projektu (gmina)	Tytuł projektu	Pakiet projektowy	Kwota dofinansowania (zł)
II.1.	Bieliny	Świętokrzyska Zagroda Kultury – zakup wyposażenia i rozbudowa wystawy.	1. Centralny szlak turystyczny Gór Świętokrzyskich	2 963 500,00
II.2.	Bieliny	Prace modernizacyjne i zagospodarowanie przestrzeni wokół pomnika Trzech Krzyży w Hucie Szklanej.	1. Centralny szlak turystyczny Gór Świętokrzyskich	2 013 500,00
III.	Nowa Słupia	Podniesienie atrakcyjności turystycznej gminy poprzez modernizację przestrzeni publicznej miejscowości Nowa Słupia wraz z budową infrastruktury okoturystycznej.	1. Centralny szlak turystyczny Gór Świętokrzyskich	4 977 000,00
IV.	Łagów	Wykorzystanie potencjału endogenicznego Miasta i Gminy Łagów jako czynnika rozwoju społeczno-gospodarczego OSI Góry Świętokrzyskie.	1. Centralny szlak turystyczny Gór Świętokrzyskich	4 977 000,00
V.	Mastów	Rozwój Centrum Historii Lotnictwa w Mastowie Pierwszym oraz infrastruktury wspierającej ruch turystyczny.	2. Zachodni szlak turystyczny Gór Świętokrzyskich	4 977 000,00
VI.	Górno	Rozbudowa infrastruktury wokół zalewu w Cedzynie.	2. Zachodni szlak turystyczny Gór Świętokrzyskich	4 977 000,00
VII.	Zagnańsk	Rozbudowa infrastruktury turystycznej w Gminie Zagnańsk.	3. Północny szlak turystyczny Gór Świętokrzyskich	4 977 000,00
VIII.	Łączna	Przebudowa, modernizacja i dostosowanie budynku do pełnienia funkcji „Centrum dziedzictwa i edukacji kreatywnej w Zaleziance”.	3. Północny szlak turystyczny Gór Świętokrzyskich	4 977 000,00
IX.	Suchedniów	Zagospodarowanie terenów przyległych do zbiornika wodnego na rzece Kamionce w Suchedniowie.	3. Północny szlak turystyczny Gór Świętokrzyskich	4 977 000,00
X.	Pawłów	Wykonanie ścieżki rowerowej wraz z infrastrukturą towarzyszącą.	4. Wschodni szlak turystyczny Gór Świętokrzyskich	4 977 000,00
XI.	Waśniów	Budowa Centrum Kultury i Turystyki w miejscowości Waśniów.	4. Wschodni szlak turystyczny Gór Świętokrzyskich	4 977 000,00

Lp.	Lokalizacja projektu (gmina)	Tytuł projektu	Pakiet projektowy	Kwota dofinansowania (zł)
XII.	ZGGŚ	Kod Gór Świętokrzyskich – interaktywny szlak zmysłów, tradycji i przyszłości.	5. Wspólny pakiet promujący Góry Świętokrzyskie	253 000,00

Mapa 6. Lokalizacja projektu zintegrowanego nr 1

Źródło: opracowanie własne

Zaplanowane do realizacji przedsięwzięcia zlokalizowane są w miejscach dostępnych turystycznie, tj. znajdują się w sąsiedztwie wyznaczonych i oznakowanych szlaków turystycznych. Projektowane powiązanie nowych funkcji turystycznych, które rozwiną się dzięki realizacji projektu zintegrowanego, wzmacnia potencjał istniejących szlaków turystycznych. Istniejąca infrastruktura drogowa, ścieżek i dróg rowerowych, czy też szlaków pieszych, pozwalać będzie na płynne przemieszczania się turysty. W każdej z gmin uczestniczących w projekcie zintegrowanym identyfikuje się znaczący potencjał turystyczny, który zlokalizowany jest w sąsiedztwie projektowanych nowych funkcji. Tym samym nowe funkcje turystyczne wzmacniają atrakcyjność turystyczną Gór Świętokrzyskich.

Wskaźnik rezultatu:

- WLWK-RCR077 – Liczba osób odwiedzających obiekty kulturalne i turystyczne objęte wsparciem.

Wskaźnik produktu:

- WLWK-PLRO221 – Długość wspartych turystycznych szlaków rowerowych o nawierzchni utwardzonej nieulepszanej,
- WLWK-PLRO132 – Liczba obiektów dostosowanych do potrzeb osób z niepełnosprawnościami (EFRR/FST/FS),
- WLWK-PLRO137 – Długość utworzonych szlaków turystycznych,
- WLWK-RCO077 – Liczba obiektów kulturalnych i turystycznych objętych wsparciem,
- WLWK-PLRO139 – Liczba zabytków nieruchomości objętych wsparciem,
- WLWK-RCO074 – Ludność objęta projektami w ramach strategii zintegrowanego rozwoju terytorialnego,
- WLWK-RCO112 – Podmioty zaangażowane w przygotowanie i realizację strategii zintegrowanego rozwoju terytorialnego.

Opis zintegrowanego podejścia w projekcie, w tym wspólne problemy rozwojowe, których rozwiązanie ułatwi realizacja projektu

Kluczowe problemy rozwoju OSI Góry Świętokrzyskie:**Ograniczenia dla rozwoju zróżnicowanej funkcji gospodarczej oraz znaczące dysproporcje w rozwoju gospodarczym gmin ZGGŚ**

OSI Góry Świętokrzyskie ze względu na uwarunkowania przyrodniczo-krajobrazowe posiada ograniczone zdolności do kreowania funkcji gospodarczej. Wskaźnik liczby podmiotów wpisanych do rejestru REGON na 10 tys. ludności w obszarze Gór Świętokrzyskich był wyższy od średniej wojewódzkiej jedynie w gminach Mastów (1272) oraz Suchedniów (1205). Wzrost aktywności gospodarczej rejonu Gór Świętokrzyskich należy uznać za pozytywny czynnik rozwoju, niemniej potencjał gospodarczy nadal wyraźnie odstaje od średniej krajowej. Warto przy tym dodać, iż rejon Gór Świętokrzyskich wyraźnie poprawił swoją zewnętrzną dostępność komunikacyjną. Prognozuje się, iż dostępność komunikacyjna, a tym samym atrakcyjność inwestycyjna poprawi się dzięki kolejnym inwestycjom drogowym.

Widoczny wzrost wskaźników przedsiębiorczości należy uznać za zdecydowanie pozytywny aspekt rozwoju, niemniej znaczące zróżnicowanie aktywności gospodarczej na obszarze Gór Świętokrzyskich stanowi wyzwanie dla partnerstwa ZGGŚ.

W okresie od 2013 do 2023 r. doszło w kraju, jak też w województwie świętokrzyskim, do wyraźnej poprawy sytuacji na rynku pracy. Wskaźnik udziału bezrobotnych zarejestrowanych w liczbie ludności, w wieku produkcyjnym, spadł w województwie z 11,3 do 5,0. Warto jednak zauważyć, iż poziom bezrobocia w samorządach ZGGŚ, pomimo spadków, w 2023 r. był zróżnicowany. Obok grupy gmin z bardzo niskimi wskaźnikami bezrobocia, były gminy, które na tle kraju charakteryzowały się względnie wysokim bezrobociem. Były to gminy Suchedniów (9,9), Łączna (8,2), Nowa Słupia (6,2), Pawłów (5,3). Dane te wskazują na zróżnicowane uwarunkowania rozwoju i dostępności do miejsc pracy. Prawdopodobnie względnie wysoki poziom bezrobocia jest również pochodną

strukturalnych przemian gospodarczych, które zachodziły w przestrzeni Gór Świętokrzyskich w ostatnich dekadach.

Potencjał gospodarczy w obszarze Gór Świętokrzyskich tworzą przede wszystkim mniejsze podmioty gospodarcze. W większości gmin z obszaru Gór Świętokrzyskich wskaźniki liczby podmiotów gospodarki narodowej o liczbie pracujących powyżej 49 osób na 10 tys. mieszkańców są zdecydowanie niższe od średnich dla województwa świętokrzyskiego. Dane te wskazują na specyfikę gospodarki Gór Świętokrzyskich, którą to charakteryzuje względnie nieduża liczba większych podmiotów gospodarczych. Barrierami rozwoju większych firm na terenie Gór Świętokrzyskich są m. in. uwarunkowania przyrodnicze oraz ukształtowanie i zagospodarowanie terenu. Niska atrakcyjność rynku pracy w obrębie OSI Góry Świętokrzyskie stanowi główny powód migracji młodych.

Niski poziom dochodów własnych samorządów ZGGŚ wynikający ze słabości rynku pracy oraz poziomu rozwoju funkcji gospodarczych

Dochody własne gmin są dobrym wskaźnikiem określającym możliwości generowania dochodów samorządów w oparciu o własne potencjały. W analizowanym okresie od 2013 do 2023 r. widoczny był wzrost dochodów własnych gmin z obszaru Gór Świętokrzyskich. W większości gmin ZGGŚ wskaźnik dochodów własnych w przeliczeniu na mieszkańca, był wyraźnie niższy od średniej krajowej. Jedynie w gminie Suchedniów (3609 zł) wskaźnik ten zbliżony był do średniej krajowej (3876 zł). Najniższy poziom dochodów własnych na mieszkańca odnotowano w 2023 r. w gminie Pawłów (1479 zł). Dane te wskazują na duże zróżnicowanie zdolności samorządów do kreowania dochodów własnych w przestrzeni Gór Świętokrzyskich. To zróżnicowanie widoczne jest także w dochodach związanych z podatkiem PIT. Te dane wskazują pośrednio na poziom zamożności mieszkańców. W tym przypadku w 2023 r. najwyższy poziom dochodów własnych na mieszkańca – jako udział w podatku PIT był w gminie Mastów (1026 zł). Z kolei najniższą wartość tego wskaźnika odnotowano w gminach Waśniów (385 zł), Łagów (496 zł), Bieliny (531 zł), Pawłów (558 zł). Były to wartości wyraźnie niższe od średniej krajowej (1175 zł) i dla województwa świętokrzyskiego (813 zł).

Niedostatecznie rozwinięte usługi turystyczne i niedostatecznie wykorzystany potencjał turystyczny

Potencjał rozwoju funkcji turystycznej oddają wskaźniki odnoszące się do liczby obsłużonych turystów. Potencjał przyciągania i obsługi ruchu turystycznego widoczny jest m. in. w liczbie miejsc noclegowych. Na tle górskich regionów turystycznych w Polsce dostępność miejsc noclegowych na obszarze Gór Świętokrzyskich jest zdecydowanie niższa. W każdym z powiatów, w których położone są gminy ze ZGGŚ, liczba miejsc noclegowych, w przeliczeniu na 1000 mieszkańców w 2023 r., nie przekraczała średniej krajowej (21,04). Najwyższa była w powiecie kieleckim (17,63), co było jednak wartością zdecydowanie niższą od każdego z porównywanych rejonów turystycznych.

Dane GUS za okres od 2013 do 2023 r. wskazują na wzrost liczby udzielanych noclegów w powiatach położonych w zasięgu Gór Świętokrzyskich. Niemniej wskaźniki dot. liczby udzielonych noclegów w 2023 r. w rejonie Gór Świętokrzyskich były wyraźnie niższe do danych dla górskich rejonów turystycznych.

Rozwój funkcji turystycznej może być istotnym impulsem dla rozwoju lokalnego, w tym zwiększenia dochodów własnych. Funkcja turystyczna tworzy zarówno miejsca pracy, jak też generuje rozwój usług turystycznych, które z kolei gwarantują wzrost dochodów własnych, m. in. związanych z podatkiem od nieruchomości. Atrakcyjność turystyczna stanowi motor rozwoju funkcji noclegowej

i mieszkaniowej, także pod kątem najmu krótkoterminowego. Przykładem mogą być tutaj m. in. turystyczne rejonów w obrębie powiatów karkonoskiego czy też tatrzańskiego. Oba te rejonów dynamicznie rozwijały funkcje turystyczno-mieszkaniowe, korzystając m. in. z potencjału lokalizacyjnego (względna bliskość dużych i dynamicznie rozwijających się aglomeracji Wrocławia i Krakowa). Potwierdzeniem tego są dane dot. dochodów własnych na mieszkańca, które dla tych dwóch powiatów były najwyższe na tle innych porównywanych powiatów oraz wyższe od średniej krajowej. Poprawa skomunikowania obszaru Gór Świętokrzyskich względem innych rejonów kraju stanowić może impuls do rozwoju funkcji turystycznej oraz mieszkaniowej. Należy podkreślić, iż duża dynamika rozwoju funkcji turystycznej ma również swoje słabe strony. Wynika to z konieczności uwzględnienia zasad zrównoważonego rozwoju, uwzględnienie celów ochrony przyrody oraz krajobrazu i zachowania dziedzictwa kulturowego. Względnie niska, na tle innych rejonów turystycznych kraju, dynamika rozwoju funkcji turystycznej w obrębie Gór Świętokrzyskich daje szansę na rozwój zrównoważonej turystyki.

Niewykorzystany potencjał funkcji mieszkaniowej na obszarze Gór Świętokrzyskich

Na obszarze partnerstwa Związku Gmin Gór Świętokrzyskich wg danych GUS w 2023 r. mieszkało 110 694 mieszkańców. Od 2013 r. liczba mieszkańców zmniejszyła się o 3,1%, przy czym w skali województwa świętokrzyskiego odnotowano jeszcze wyższy, bo wynoszący 7,9% spadek liczby mieszkańców. W poszczególnych samorządach z obszaru Gór Świętokrzyskich widoczne było duże zróżnicowanie sytuacji demograficznej. Są tu gminy, które charakteryzowały się bardzo dużym spadkiem liczby mieszkańców. Zaliczyć do nich należy gminy Bodzentyn (-6,5%), Łagów (-6,2%), Nowa Słupia (-9,1%), Zagnańsk (-6,3%), Waśniów (-11,0%), Suchedniów (-13,7%). W gminach Bieliny (-1,8%) oraz Pawłów (-3,5%) spadek liczby mieszkańców nie był aż tak duży. W gminach Górnio (+10,3%) i Mastów (+14,3%) znacząco zwiększyła się liczba mieszkańców, co związane były z położeniem w bliskiej odległości od Kielc i zjawiskiem suburbanizacji, czyli przenoszeniem się mieszkańców miasta na obszary podmiejskie. Dość dynamiczne zmiany demograficzne w obrębie samorządów Gór Świętokrzyskich stanowią wyzwanie rozwojowe. Gminy, w których notowany jest wzrost liczby mieszkańców, mierzą się z problemem dostosowania do potrzeb mieszkańców i gospodarki odpowiedniego rozwoju infrastruktury społecznej, technicznej, czy też zapewnienia zasobów takich jak woda. Widoczna jest tu rosnąca presja na przyrodę i krajobraz. Z kolei gminy wyludniające się tracą potencjał kapitału społecznego, gospodarczego, ekonomicznego i mierzą się z rosnącymi kosztami jednostkowymi utrzymania istniejącej infrastruktury. Wyzwaniem dla obszaru Gór Świętokrzyskich jest moderowanie rozwoju różnych funkcji, w tym gospodarczych, społecznych, przyrodniczych, które zapewnią zrównoważony i sprawiedliwy rozwój.

Dane GUS dot. migracji wewnętrznych wskazują na to, że obszar Gór Świętokrzyskich traci mieszkańców na rzecz innych rejonów w kraju. W okresie od 2016 do 2023 w ujęciu ZGGŚ odnotowano ujemne saldo migracji wewnętrznych (krajowych), które to wynosiło -491 osób. W przypadku migracji widoczny jest podział na gminy Górnio i Mastów, które charakteryzowały się dodatnim saldem migracji oraz pozostałymi gminami, które miały ujemne saldo migracji. Odptyw mieszkańców, zwłaszcza młodych, stanowi istotny problem dla przyszłego rozwoju. Oznacza stratę kapitału ludzkiego, społecznego, ekonomicznego.

Na obszarze Gór Świętokrzyskich obserwowano bardzo zróżnicowaną sytuację w zakresie rozwoju funkcji mieszkaniowej. Wg danych GUS od 2013 do 2023 r. największy wzrost liczby mieszkań odnotowano w gminach Mastów (23,7%), Górnio (19,45%), Bieliny (15,5%) oraz Pawłów (11,2%). Na

drugim biegunie pod względem zmian liczby mieszkań były gminy Łączna (-0,4%), Bodzentyn (-0,3%), Suchedniów (1,1%), Łagów (1,6%), Waśniów (1,7%). Duża dynamika rozwoju urbanizacyjnego stanowi wyzwanie dla samorządu. Może przy tym generować przy tym negatywne oddziaływania na środowisko. Z kolei w wybranych częściach obszaru Gór Świętokrzyskich widoczny był brak rozwoju funkcji mieszkaniowej, co można oznaczać także brak impulsów dla rozwoju społeczno-gospodarczego. Wynika to przede wszystkim z niekorzystnej sytuacji demograficznej, w tym starzenia się społeczeństwa i odpływu młodych. Gminy ZGGŚ inwestowały w poprawę warunków mieszkaniowych, w tym w rozwój infrastruktury szkolnej, przedszkolnej, żłobkowej. Atutem dla funkcji mieszkaniowej są również walory przyrodnicze i krajobrazowe. Niemniej brak odpowiedniej jakości oferty rynku pracy niweluje atuty funkcji mieszkaniowej.

Niedostosowanie infrastruktury społecznej do potrzeb mieszkańców i osób odwiedzających Góry Świętokrzyskie oraz niedostateczny rozwój infrastruktury promującej lokalną kulturę i dziedzictwo kulturowe

Obszar Gór Świętokrzyskich charakteryzuje duży potencjał dziedzictwa kulturowego i przywiązania do tradycji. Wskaźniki GUS dot. liczby fundacji, stowarzyszeń i organizacji społecznych na 10 tys. mieszkańców w okresie od 2013 do 2023 r. wskazują na duże, pozytywne zmiany jakie zaszły w gminach położonych w Górach Świętokrzyskich. Liczba organizacji społecznych w relacji do liczby mieszkańców wzrosła w każdej z gmin ZGGŚ. Największy wzrost tego wskaźnika odnotowano w gminie Łączna (244%). Z kolei najwyższą wartość liczby organizacji pozarządowych na 10 tys. mieszkańców odnotowano w gminach Suchedniów (54), Nowa Słupia (53), Bodzentyn (48). Rosnąca aktywność społeczna związana z organizacjami pozarządowymi wpływa na wzrost potrzeb związanych z zapewnieniem odpowiedniego wsparcia, kreowanego przez samorządy lokalne. Dotyczy to m. in. funkcji kulturalnych, obywatelskich, związanych ze sportem. Mieszkańcy oczekują rozwoju odpowiedniej infrastruktury oraz oferty kultury, sportu i rekreacji. Wzrost aktywności społecznej stanowi szansę na pobudzenie rozwoju społeczno-gospodarczego, w tym poprzez wzmocnienie lokalnej tożsamości, zachowanie dziedzictwa kulturowego, czy też rozwój usług związanych ze sportem i aktywnym spędzaniem wolnego czasu. Aktywnie działające organizacje społeczne i liderzy lokalni wspierają i rozwijają dziedzictwo kulturowe, co wnosząc będzie także wkład w rozwój turystyki zrównoważonej.

Mając na uwadze zidentyfikowane potencjały rozwoju Gór Świętokrzyskich, które związane są z dziedzictwem przyrodniczym, kulturowym, społecznym zakłada się zintegrowanie działań poszczególnych samorządów w celu tworzenia zintegrowanej oferty turystycznej Gór Świętokrzyskich w oparciu o turystykę zrównoważoną. Idea turystyki zrównoważonej polega na wykorzystaniu lokalnych potencjałów i pobudzeniu lokalnego obiegu gospodarczego. Na etapie diagnozy zidentyfikowano potencjały związane z dziedzictwem przyrodniczym, kulturowym, społecznym, w każdym z samorządów ze Związku Gmin Gór Świętokrzyskich.

Koncepcja rozwoju funkcji turystycznej na obszarze Gór Świętokrzyskich bazuje na zintegrowaniu istniejących potencjałów, w tym atrakcji turystycznych, obiektów i szlaków turystycznych w oparciu o ideę podróży w czasie i przestrzeni.

Samorządy ZGGŚ zdefiniowały wspólny projekt pod tytułem „Na ścieżkach czasu i przestrzeni”, który zakłada stworzenie szlaku opartego na koncepcji wędrówki przez epoki – zarówno w sensie dosłownym (połączone trasy, punkty, ścieżki), jak i symbolicznym (nowoczesna narracja edukacyjna, immersyjne technologie, storytelling). Każdy punkt szlaku staje się „portalem czasowym”,

ukazującym inny wymiar dziedzictwa Gór Świętokrzyskich – od przyrody pierwotnej, przez średniowiecze, aż po nowoczesność i przyszłość.

Takie podejście pozwoli wykorzystać rozproszone w poszczególnych gminach potencjały i połączyć je w sposób interesujący z punktu widzenia turysty.

Szlak połączy najważniejsze atrakcje przyrodnicze i kulturowe Gór Świętokrzyskich, umożliwiając turystom poznawanie historii, tradycji i natury regionu. Podróż po szlaku będzie można odbyć zarówno pieszo, rowerem, jak również autem, dzięki rozwiniętej odpowiednio infrastrukturze, zapewniającej wygodę i bezpieczeństwo turystów.

Projekt oparty jest na bogactwie dziedzictwa kultury, historii Gór Świętokrzyskich osadzonych na wyróżniających się w skali całego kraju zasobach przyrodniczych i naturalnych obszaru. Region Gór Świętokrzyskich jest wyjątkowo bogaty w atrakcje przyrodnicze, pomniki przyrody, rezerваты zbiorniki wodne. Projekt zakłada rozwój i wzbogacenie istniejącej infrastruktury, która umożliwi turystom i mieszkańcom bezpieczne i atrakcyjne korzystanie z tych zasobów. Dzięki wspólnym działaniom powstaną ścieżki edukacyjne, punkty widokowe, szlaki rowerowe, centra edukacyjne i punkty informacji turystycznej oraz inne obiekty. Staną się one miejscami edukacji, promocji rozpowszechniania wśród turystów i mieszkańców historii regionu, dziedzictwa kulturowego oraz walorów i zasobów naturalnych. Projekt ukierunkowany jest na rozwój zrównoważonej turystyki, bazującej na lokalnym dziedzictwie kulturowym i przyrodniczym. Będzie stanowić impuls do rozwoju funkcji gospodarczej, opierającej się na turystyce. Wzmacniać będzie także lokalną tożsamość, która jest istotna dla zachowania zasobów dziedzictwa przyrodniczego i kulturowego.

Projektowany szlak integruje potencjał wszystkich jedenastu gmin Związku Gmin Gór Świętokrzyskich – tworząc unikalny produkt turystyczny, oparty o wartości przyrodnicze, kulturowe i społeczne.

W każdej z gmin ZGGŚ realizowane będą inwestycje, które wzmacniać i łączyć będą funkcje turystyczne i poszczególne atrakcje. Każdy z partnerów rozwijać przy tym będzie indywidualną warstwę narracyjną – odpowiadać będzie za prezentację wybranych wymiarów dziedzictwa takich jak: przyroda pierwotna, kultura tradycyjna, średniowieczna historia, lokalne rzemiosło, przemysł, rekreacja, duchowość, nowoczesność.

Projekt **„Na ścieżkach czasu i przestrzeni”** zakłada stworzenie wyjątkowego szlaku narracyjnego, który poprowadzi turystę i mieszkańca przez różnorodne epoki, zjawiska przyrodnicze i formy dziedzictwa obecne w Górach Świętokrzyskich. Szlak ten nie jest jedynie fizycznym połączeniem punktów – to opowieść o regionie, którego historia rozciąga się od czasów przedchrześcijańskich, przez średniowieczne biskupstwa i wiejskie zagrody, po współczesne formy edukacji, nowoczesnej technologii i osadzonych w wyjątkowych warunkach przyrodniczych i naturalnych sprzyjających rekreacji i tworzących warunki do rozwoju turystyki „slow travel” ukierunkowanej na odpoczynek i prawdziwe poznanie odwiedzanych miejsc, na wypoczywanie połączone z szacunkiem do lokalnego środowiska i dziedzictwa historyczno-kulturowego. Każda gmina w projekcie pełni tu rolę „przystanku” – symbolicznego etapu tej podróży.

Koncepcja **wędrówki przez czas** ukazuje naturalny rytm przemian kulturowych i społecznych: od ruin średniowiecznego pałacu w Bodzentynie, poprzez ekspozycję życia w XIX-wiecznej chacie w Bielinach, aż po futurystyczne Centrum Historii Lotnictwa w Mastowie. **W wymiarze przestrzennym**, szlak łączy doliny, wzgórza i zbiorniki wodne w logiczną sieć turystyki poznawczej –

od tężni w Cedzynie po Park Legend w Nowej Słupi. Podróżując tym szlakiem, odwiedzający poznaje nie tylko kolejne lokalizacje – ale doświadcza i uczestniczy w historii regionu, jego przyrodzie, zwyczajach, smaku, zapachu, rytuale i opowieści.

Ta narracja wzmocniana będzie poprzez **inwestycje poszczególnych gmin** – od ścieżek rowerowych i zbiorników wodnych po interaktywne wystawy i centra kultury. Te inwestycje wspierać będą kształtowanie się **zintegrowanego produktu turystyczno-edukacyjnego**, opartego na wartościach lokalnych, tradycji i współczesnych oczekiwaniach odbiorców. Utworzony szlak zaktywizuje wszystkie zmysły – pozwalając słuchać muzyki przodków w Domu Tańca, wcielać się w lotnika w Mastowie, przymierzać chłopskie stroje w Bielinach, kosztować miodu z lokalnej pasieki w Łagowie, czy spoglądając na świat z tarasu widokowego w Bodzentynie.

Inwestycje poszczególnych gmin łączyć się będą w zintegrowany produkt turystyczny, które będzie wspólnie promowany poprzez **Kod Gór Świętokrzyskich – interaktywny szlak zmysłów, tradycji i przyszłości**.

1. Centralny szlak turystyczny Gór Świętokrzyskich

I. Gmina Bodzentyn – historia i władza

Bodzentyn wprowadza w świat średniowiecznych struktur władzy i architektury – rewitalizowany pałac biskupi staje się symbolem przemijania i zachowania dziedzictwa.

Projekt w tej gminie obejmie dalsze roboty budowlane przy odbudowie i zabezpieczeniu, pochodzącego z II poł. XIV wieku, południowo-zachodniego skrzydła Pałacu Biskupów Krakowskich w Bodzentynie.

II. Gmina Bieliny – tradycja i folklor

W ramach projektu budynek Świętokrzyskiej Zagrody Kultury zostanie doposażony, a wystawa rozbudowana, tak by miejsce zyskało nowe funkcje, a oferta skierowana do turystów była jeszcze bardziej atrakcyjna. W ramach projektu sale konferencyjne zostaną wyposażone w miejsca siedzące oraz dwie ściany wideo z projektorów krótkoogniskowych, które stworzą system projekcji wieloformatowej. Dzięki tym działaniom powstanie całoroczne centrum konferencyjno – rozrywkowo – edukacyjne. Planuje się stworzenie audioprzewodnika w kilku językach. Dopełnieniem będzie rozbudowa wystawy o nowe rozwiązania multimedialne oraz rozbudowa strefy dla najmłodszych zwiedzających.

Zakłada się ponadto podjęcie działań modernizacyjnych, które pozwolą zachować dziedzictwo kulturowe i poprawić estetykę i funkcjonalność przestrzeni turystycznej w Hucie Szklanej. Elementem tego projektu będą następujące działania:

- prace modernizacyjne i zagospodarowanie przestrzeni wokół pomnika Trzech Krzyży w Hucie Szklanej, zwanej „Golgotą Świętokrzyską”,
- zagospodarowanie terenu wokół pomnika: utworzenie terenów zielonych, zadrzewionych wraz z ławeczkami, oświetleniem, bezpiecznym miejscem do organizacji uroczystości patriotycznych i obchodów, o charakterze wojewódzkim,
- utworzenie ścieżki historyczno-edukacyjnej nawiązującej do wydarzeń z czasów II wojny światowej, również w kontekście wydarzeń jakie miały miejsce w regionie (w tym tablice i gabloty informacyjne, elementy małej infrastruktury, nasadzenia itp.).

Gmina Bieliny, dzięki rozbudowie Świętokrzyskiej Zagrody Kultury, stanie się „portalem” do świata dawnych zwyczajów – tu podróżny doświadcza folkloru i rytmu życia przodków. W miejscu tym zostanie zrewitalizowany kultowy pomnik Krzyży Katyńskich, dzięki czemu Huta Szklana stanie się atrakcyjnym przystankiem na trasie szlaku, przyciągając turystów zainteresowanych historią, kulturą, tradycjami ludowymi i duchowością regionu.

III. Gmina Nowa Słupia – legenda i duchowość

Nowa Słupia pełni szczególną rolę jako brama do duchowego i kulturowego serca Gór Świętokrzyskich, dzięki szeroko zakrojonym inwestycjom obejmującym między innymi modernizację i renowację obiektów Centrum Kulturowo–Archeologicznego oraz Parku Legend.

Renowacja tych obiektów pozwoli na zachowanie unikalnych śladów przeszłości i ich skuteczniejsze udostępnienie turystom. Inwestycja łączy turystykę aktywną, dziedzictwo i historię. Ta inwestycja to nie tylko ochrona dziedzictwa, ale to także silny impuls rozwojowy dla całego obszaru.

W ramach zadania Gmina Nowa Słupia planuje wykonać:

- renowację obiektów na terenie starożytnej osady Centrum Kulturowo – Archeologicznego w Nowej Słupi, odnowienie ciągów pieszych na terenie centrum wraz z budową małej infrastruktury edukacyjno – wystawienniczej,
- utworzenie skryptorium Domu Opata,
- monitoring wizyjny terenów osady Centrum Kulturowo – Archeologicznego, Muzeum Starożytnego Hutnictwa, Parku Legend oraz ulic: Benedyktyńskiej i Świętokrzyskiej w Nowej Słupi,
- budowę widowni z przystosowaniem do amfiteatru przy Parku Legend,
- zakup rowerów elektrycznych wraz z doposażeniem (przyczepka, foteliki dla dzieci) oraz montażem stacji ładowania na terenie Parku Legend,
- budowę instalacji OZE wraz z montażem magazynu energii do zasilania Parku Legend,
- wykonanie Elektronicznego Systemu Informacji Turystycznej – aplikacja multimedialny przewodnik turystyczny,
- budowę ścieżki dla pieszych poprawiającej dostępność terenów turystycznych w Nowej Słupi.

X. Gmina Łagów – smaki i zmysły

W gminie Łagów szlak przyjmuje smak i rytm – w Domu Pszczelarza, Kuchni Ludowej i Domu Tańca turysta uczy się regionu poprzez dźwięk, zapach, taniec i kulinarne dziedzictwo. Planowana Inwestycja wzmocni ofertę turystyczną szlaku.

Cały projekt zyska unikalną atrakcję, wyróżniającą go na tle innych tras. Łagów jako miejscowość o bogatych tradycjach rolniczych i pszczelarskich jest idealnym miejscem do promowania pszczelarstwa jako części dziedzictwa regionu. W ramach projektu przewiduje się budowę infrastruktury stanowiącej centrum kultury oraz edukacji kreatywnej, przyrodniczej i kulturalnej:

- budowę Centrum edukacji: Dom Pszczelarza,
- budowę Centrum edukacji: Dom Tańca,
- budowę Centrum edukacji: Kuchnia Ludowa.

2. Zachodni szlak turystyczny Gór Świętokrzyskich

V. Gmina Masłów – przestrzeń i lotnictwo

Masłów zaprasza do unikalnego wymiaru technicznego i przemysłowego – lotnictwo jako znak nowoczesności i pasji wpisanej w lokalne dziedzictwo. Lotnictwo ma ważne miejsce w historii regionu. Rozszerza to ofertę turystyczną szlaku, urozmaica ofertę turystyczną regionu. W związku z tym inwestycja w tej gminie zakłada stworzenie wielofunkcyjnego centrum, które stanie się kluczową atrakcją turystyczną obszaru Gór Świętokrzyskich i wyróżnikiem gminy.

Zakres projektu obejmuje:

- budowę amfiteatru z widownią jako miejsca obsługi turystów,
- małą architekturę dla obsługi turystów,
- park tematyczny nawiązujący do historii lotnictwa,
- wyposażenie Centrum Historii Lotnictwa.

VI. Gmina Górno – woda i zdrowie

Gmina Górno z Cedzyną daje doświadczenie zdrowia, relaksu i kontemplacji – tężnia i przystań pokazują, że możliwy jest odpoczynek w harmonii z przyrodą.

Zakres planowanej inwestycji stworzy unikalną przestrzeń łączącą turystykę aktywną, naturę oraz kulturę. Stanie się naturalnym przystankiem dla turystów przemierzających szlak oferując im regenerację i relaks w otoczeniu przyrody. Przedmiotem projektu jest zagospodarowanie działek nad zalewem w Cedzynie polegające na: budowie strefy integracyjnej (wiaty, grill, miejsca na ognisko, ławeczki), budowie stref odpoczynku (leżaki, ławeczki, wiaty, hamaki, stojaki dla rowerów); budowie parku talentów z amfiteatrem - sceną); budowie tężni, uwzględniającej trasę rowerową; zagospodarowaniu terenu pod przystań dla kajaków, rowerów wodnych; montażu tablicy interaktywnej informującej o atrakcjach turystycznych na terenie Gminy.

3. Północny szlak turystyczny Gór Świętokrzyskich

VII. Gmina Zagnańsk – przemysł i drzewa (przyroda)

W Zagnańsku użytkownik również zanurza się w naturze – przez ścieżki edukacyjne, rowerowe i odpoczynkowe wokół zbiornika, uczy się równowagi między rozrywką a ekologią. Zakres projektu nawiązywać będzie do śladów dawnego przemysłu metalurgicznego, który odegrał istotną rolę w historii Gór Świętokrzyskich. Inwestycja połączy historię przemysłu regionu, turystykę aktywną oraz ochronę dziedzictwa kulturowego.

W Gminie Zagnańsk zrealizowane zostaną następujące działania:

- zagospodarowanie terenu przy skateparku w msc. Zagnańsk poprzez budowę infrastruktury turystycznej,
- budowa ścieżki rowerowej przebiegającej przez teren PKP w msc. Zagnańsk,
- budowa ciągu pieszo- rowerowego przy zbiorniku wodnym w msc. Umer,
- „Aleja królów polskich” przy pomniku przyrody „Dąb Bartek,
- zagospodarowanie terenu przy ruinach Huty „Józef” w Samsonowie poprzez budowę alejek turystycznych wokół terenu zabytku,

- zagospodarowanie terenu przy zbiornikach wodnych na terenie Gminy Zagnańsk, tj. zbiorniku wodnym Umer i zalewie w msc. Kaniów, poprzez budowę chodników, wiat, ławeczek i koszu na odpady.

VIII. Gmina Łączna – rzemiosło i zabawki

W Gminie Łączna w miejscowości Zalezianka – turysta odwiedzi centrum rękodzieła i edukacji kreatywnej, gdzie narracja skupi się na tradycji drewnianych zabawek i umiejętnościach przekazywanych z pokolenia na pokolenie.

Inwestycja w tej gminie obejmie przebudowę i modernizację budynku w celu dostosowania go do nowej funkcji. Budynek po szkole w Zaleziance zostanie przekształcony w Centrum dziedzictwa i edukacji kreatywnej w Zaleziance.

IX. Gmina Suchedniów – przyroda i cisza

Koncepcja projektu realizowanego przez Gminę Suchedniów zakłada, iż turysta doświadcza tu kontaktu z naturą – przez ścieżki edukacyjne, rowerowe i odpoczynkowe wokół zbiornika, uczy się równowagi między rozrywką a ekologią.

W ramach projektu w Suchedniowie zostanie zrealizowane zagospodarowanie terenów przyległych do zbiornika wodnego na rzece Kamionce w Suchedniowie. Inwestycja obejmować będzie:

- budowę ciągu pieszo/ rowerowego z bezpiecznej, trwałej nawierzchni, dobrej do spacerowania i przystosowanej dla osób niepełnosprawnych;
- budowę stref odpoczynku;
- budowę ścieżki edukacyjnej;
- wykonanie nasadzeń rodzimych gatunków roślin i krzewów miododajnych przyjaznych zapylaczom,
- lokalizację miejsc piknikowych;
- wykonanie oświetlenia ścieżki;
- przygotowanie na ścieżce łagodnych najazdów i zjazdów dla osób niepełnosprawnych, na początku i końcu ścieżki.

Wszystkie zastosowane materiały będą spójne z wykończeniem Parku Miejskiego w Suchedniowie. Obiekty te będą stanowiły swoją kontynuację i zgodną wizję architektoniczną.

4. Wschodni szlak turystyczny Gór Świętokrzyskich

X. Gmina Pawłów – odpoczynek i natura

Pawłów zamyka etap „wody” – zbiornik Wióry staje się symbolem współczesnej, zrównoważonej turystyki, łączącej wypoczynek, sport i edukację. W ramach zadania zostanie wykonana ścieżka rowerowa prowadząca przez piękne tereny znajdujące się przy zalewie Wióry. Zostaną również wykonane m.in. miejsca odpoczynku dla rowerzystów. Ponadto zostanie wykonane kąpielisko w miejscowości Bukówka. Zostaną wykonane m.in. ławeczki, altany oraz miejsca na grilla.

Planowany zakres inwestycji wzbogaca cały projekt o aspekt turystyki aktywnej, ekologicznej i rekreacyjnej, jednocześnie wzmacniając sieć połączeń między kluczowymi atrakcjami regionu. Stanie się częścią większej sieci ścieżek rowerowych, łącząc ważne punkty szlaku. Dzięki tej

inwestycji szlak stanie się kompleksową trasą turystyczną. Zalew Wióry jeszcze bardziej zyska na znaczeniu jako miejsce aktywnego wypoczynku.

XI. Gmina Waśniów – wspólnota i kultura

W Waśniowie szlak przybiera formę społecznej przestrzeni – nowo wybudowane Centrum Kultury i Turystyki służy jako przystanek integracji, dialogu i odpoczynku.

Miejsce to ma wyjątkowy potencjał, aby stać się dogodnym punktem logistycznym dla turystów odwiedzających region.

Zakres projektu w gminie Waśniów obejmie budowę nowego budynku wraz z zagospodarowaniem otoczenia. Budynek będzie stanowił siedzibę instytucji kultury, oraz głównego punktu informacji turystycznej na terenie gminy. Teren wokół budynku zostanie zagospodarowany poprzez wykonanie parkingu dla mieszkańców i turystów odwiedzających placówkę.

5. Wspólny pakiet promujący Góry Świętokrzyskie

XII. Kod Gór Świętokrzyskich – interaktywny szlak zmysłów, tradycji i przyszłości

Projekt zakłada wypromowanie innowacyjnego, wielozmysłowego i immersyjnego szlaku turystyczno-edukacyjnego za pomocą nowych technologii i tradycyjnych form przekazu. Pozwoli to odwiedzającym „odszyfrować” ukryte warstwy przyrody, kultury i historii regionu – w sposób angażujący, nowoczesny i zapadający w pamięć.

Koncepcja promocji opierać się będzie na modułach w postaci „kodu Gór Świętokrzyskich”, które odwiedzający stopniowo odkrywa i odczytuje. W Bielinach turysta doświadczy kodu tradycji, w Mastowie – kodu lotnictwa i przestrzeni, w Bodzentynie – kodu historii, w Łagowie – kodu zapachu, smaku i rzemiosła. Projekt połączy nowe technologie (AR, aplikacje, audioprzewodniki) z elementami sensorycznymi (światło, zapach, VR, dotyk), aby zaangażować odwiedzających na wszystkich poziomach percepcji. Trasa prowadzić będzie przez zbiorniki, osady historyczne, centra edukacji i obiekty kultury, tworząc przestrzeń do immersyjnego odkrywania regionu. Szlak oferować będzie unikalne, „instagramowe” momenty, gry terenowe i quizy, które zachęcą do interakcji i powrotu. Po ukończeniu szlaku, użytkownik otrzyma swój "profil kodu", który symbolizuje jego unikalną podróż i odbiór regionu.

Zakłada się nadanie następujących kodów poszczególnym gminom:

- I. Nowa Słupia – Kod Legendy i Duchowości,
- II. Bieliny – Kod Tradycji i Folkloru,
- III. Suchedniów – Kod Przyrody i Ciszy,
- IV. Zagnańsk – Kod Przemysłu i Drzew,
- V. Łączna – Kod Rzemiosła i Zabawek,
- VI. Bodzentyn – Kod Historii i Władzy,
- VII. Waśniów – Kod Wspólnoty i Kultury,
- VIII. Mastów – Kod Przestrzeni i Lotnictwa,
- IX. Górnio – Kod Wody i Zdrowia,
- X. Łagów – Kod Smaku i Zmysłów,
- XI. Pawłów – Kod Odpoczynku i Natury.

Beneficjenci i grupy docelowe

Szlak skierowany jest do rodzin z dziećmi, które znajdą tu miejsca zabawy, edukacji i wypoczynku. Skorzystają z niego również turyści tematyczni, szukający szlaku łączącego przyrodę z historią. Szkoły i placówki edukacyjne otrzymają innowacyjne narzędzie do nauki w terenie – z tablicami, aplikacjami, przewodnikami i wystawami interaktywnymi. Dla seniorów i mieszkańców regionu będzie to przestrzeń do integracji, aktywności i przekazywania tradycji. Przedsiębiorcy lokalni (gastronomia, agroturystyka, rękodzieło) zyskają więcej klientów, a ich produkty będą promowane na szlaku. Organizacje pozarządowe i koła gospodyń wiejskich znajdą miejsce na działalność społeczną i edukacyjną. Osoby z niepełnosprawnościami otrzymają dostęp do obiektów dostosowanych architektonicznie i technologicznie. Dla twórców i artystów regionalnych szlak stanie się platformą do prezentacji i sprzedaży. Podróżnicy i influencerzy znajdą tu bogaty, instagramowy content – unikatowy, z pięknymi zdjęciami, VR i efektami audiowizualnymi. Społeczności lokalne poczną większą dumę z regionu, który wreszcie zyska wyrazistą, wspólną markę.

Fiszki projektów wchodzących w skład projektu zintegrowanego

1. Centralny szlak turystyczny Gór Świętokrzyskich

Numer i tytuł projektu	I. Odbudowa, zabezpieczenie i wyposażenie Pałacu Biskupów Krakowskich wraz z zagospodarowaniem wzgórza zamkowego oraz utworzeniem szlaku historycznych murów miejskich w Bodzentynie
Nazwa Lidera/ Wnioskodawcy	Związek Gmin Gór Świętokrzyskich
Partnerzy projektu	Gmina Bodzentyn
Cel szczegółowy FEŚ 2021-2027	EFRR.CP5.II - Wspieranie zintegrowanego i sprzyjającego włączeniu społecznemu rozwoju społecznego, gospodarczego i środowiskowego, na poziomie lokalnym, kultury, dziedzictwa naturalnego, zrównoważonej turystyki i bezpieczeństwa na obszarach innych niż miejskie.
Priorytet FEŚ 2021-2027	Priorytet 6. Fundusze Europejskie dla wspólnot lokalnych.
Działanie	Działanie FESW.06.03 Wzmacnianie lokalnych potencjałów na obszarach innych niż obszary miejskie.
Opis projektu	Projekt przewiduje dokończenie robót budowlanych przy odbudowie i zabezpieczeniu, pochodzącego z II poł. XIV wieku, południowo-zachodniego skrzydła pałacu biskupów krakowskich w Bodzentynie, wpisanego do rejestru zabytków nieruchomych województwa świętokrzyskiego pod nr A 217/1-4. W 2023 r. skrzydło to zostało przebudowane, wprowadzono stropy żelbetowe, dobudowano fragment skrzydła przeznaczonego na klatkę schodową i windę oraz doprowadzono obiekt do stanu surowego otwartego. W celu udostępnienia pałacu dla mieszkańców i turystów i utworzenie tu centrum wystawienniczo-edukacyjnego konieczna jest kontynuacja prac wykończeniowych obiektu, wyposażenie go w okna, drzwi, windę, instalacje, meble, urządzenia oraz infrastrukturę komunikacyjną i techniczną. Na ostatniej kondygnacji odbudowanego skrzydła pałacu jest przewidziany taras widokowy z przeznaczeniem dla zwiedzających. Pozostałe skrzydła

Numer i tytuł projektu	I. Odbudowa, zabezpieczenie i wyposażenie Pałacu Biskupów Krakowskich wraz z zagospodarowaniem wzgórza zamkowego oraz utworzeniem szlaku historycznych murów miejskich w Bodzentynie
	ruin, tj. północne i północno-wschodnie wymagają: zabezpieczenia korony murów przed destrukcją, uzupełnienia wyrw, ubytków i spoin w murze, naprawy rys, a w szczególności pęknięć konstrukcyjnych, usunięcia samosiejek roślin z lica i korony muru. W miejscach szczególnie zniszczonych należy wykonać uzupełnienie lica i przemurowania korony muru. Zakończenie prac budowlano-konserwatorskich skrzydła południowo-zachodniego pałacu, jego wykończenie, wyposażenie części wystawienniczych na cele muzealne i kulturalne pozwoliłoby na ocalenie tego cennego historycznego obiektu i nadanie mu nowych funkcji. Uzupełnieniem działań przy pałacu, które przyczynią się do rozwoju infrastruktury turystycznej i poprawią dostępność do obiektów i atrakcji turystycznych, będzie również utworzenie historycznego szlaku murów miejskich. Przewiduje się tu budowę ciągu komunikacyjnego ul. Wąskiej i Podmurze w Bodzentynie, przebiegającego przy murze okalającym pałac i średniowieczne miasto Bodzentyn. Ciąg będzie oświetlony, wyposażony w barierki.
Powiązania projektu z istniejącymi funkcjami turystycznymi	Pałac Biskupów Krakowskich to jedna z największych atrakcji turystycznych w gminie Bodzentyn. Atrakcyjność turystyczna gminy Bodzentyn związana jest ze Świętokrzyskim Parkiem Narodowym. Bodzentyn położony jest u podnóża pasma Łysogór z najwyższym ich wzniesieniem – Łysicą. Przez teren Świętokrzyskiego Parku Narodowego i gminy biegną liczne ponadlokalne szlaki turystyczne. Do atrakcji gminy Bodzentyn należy zaliczyć dziedzictwo kulturowe, w tym zabytkowe kościoły, cmentarz żydowski, czy też Zagrodę Czernikiewiczów, będącą filią Muzeum Wsi Kieleckiej.
Całkowita szacunkowa wartość projektu PLN (w tym koszty kwalifikowalne)	12 000 000,00
Kwota dofinansowania (85% wartości kosztów kwalifikowalnych) PLN	4 977 000,00
Okres realizacji projektu	2026-2028
Oczekiwane wskaźniki produktu powiązane z realizacją FEŚ 2021- 2027	WLWK-PLRO137 – Długość utworzonych szlaków turystycznych – 0,28 km WLWK-RCO077 – Liczba obiektów kulturalnych i turystycznych objętych wsparciem – 1 szt. WLWK-PLRO139 – Liczba zabytków nieruchomych objętych wsparciem – 2 szt.
Oczekiwane wskaźniki rezultatu powiązane z realizacją FEŚ 2021- 2027	WLWK-RCR077 – Liczba osób odwiedzających obiekty kulturalne i turystyczne objęte wsparciem – 20 tys. osób

Numer i tytuł projektu	II.1. Świętokrzyska Zagroda Kultury – zakup wyposażenia i rozbudowa wystawy
Nazwa Lidera/ Wnioskodawcy	Związek Gmin Gór Świętokrzyskich
Partnerzy projektu	Gmina Bieliny
Cel szczegółowy FEŚ 2021-2027	EFRR.CP5.II - Wspieranie zintegrowanego i sprzyjającego włączeniu społecznemu rozwoju społecznego, gospodarczego i środowiskowego, na poziomie lokalnym, kultury, dziedzictwa naturalnego, zrównoważonej turystyki i bezpieczeństwa na obszarach innych niż miejskie.
Priorytet FEŚ 2021-2027	Priorytet 6. Fundusze Europejskie dla wspólnot lokalnych.
Działanie	Działanie FESW.06.03 Wzmacnianie lokalnych potencjałów na obszarach innych niż obszary miejskie.
Opis projektu	Świętokrzyska Zagroda Kultury to miejsce upowszechniania i udostępniania bogactwa materialnego i niematerialnego dziedzictwa kultury Gór Świętokrzyskich (folklor, gwara, śpiew, taniec, obrzędy, stroje, tradycyjne budownictwo, rzemiosła, itp.). W celu zachowania atrakcyjności tego obiektu dla funkcji turystycznej Gór Świętokrzyskich konieczne jest podniesienie walorów użytkowych, technicznych i tematycznych. W ramach projektu sale konferencyjne zostaną wyposażone w teleskopowe automatyczne rozkładane trybuny oraz dwie ściany wideo z projektorów krótkoogniskowych, które stworzą system projekcji wieloformatowej. Pozwoli to stworzyć całoroczne centrum konferencyjno – rozrywkowo – edukacyjne. Sale konferencyjne będą wynajmowane podmiotom zewnętrznym. Wykorzystywana będzie do organizacji odpłatnych i nieodpłatnych wydarzeń kulturalnych, rozrywkowych, integracyjnych (koncerty, recitale, widowiska, przedstawienia itp.). Istniejąca wystawa zostanie rozbudowana o system automatycznego zwiedzania i audioprzewodnika w kilku językach, co pozwoli na przyjmowanie turysty zagranicznego. W związku z tym planowane jest przeprowadzenie testu pomocy publicznej. Projekt zakłada ponadto rozbudowę wystawy o nowe rozwiązania multimedialne -okulary VR, animacje ruchu, dźwięku i światła. Rozbudowana zostanie także strefa dla najmłodszych zwiedzających. Strefa dla najmłodszych zwiedzających obejmie stworzenie miejsca wyposażonego w urządzenia interaktywne (ekrany, urządzenia ściennie interaktywne, zabawki itp.) Nie będzie to plac zabaw i siłownia zewnętrzne.
Powiązania projektu z istniejącymi funkcjami turystycznymi	W gminie Bieliny funkcje turystyczne związane są z dziedzictwem przyrodniczym Świętokrzyskiego Parku Narodowego. Ponadto znajdują się tu warte odwiedzenia miejsca związane z dziedzictwem kulturowym. Warto odwiedzić zabytkowy XVII-wieczny kościół barokowy w Bielinach, w którym prawdopodobnie pochowano Jana Chryzostoma Paska, z odrestaurowanym

Numer i tytuł projektu	II.1. Świętokrzyska Zagroda Kultury – zakup wyposażenia i rozbudowa wystawy
	otłaczem i obrazem Świętej Rodziny, szlak zabytkowych kapliczek, a także XIX-wieczną chałupę w Kakoninie. Przez teren gminy będą ponadlokalne trasy turystyczne. Świętokrzyska Zagroda Kultury znajduje się przy trasie turystycznej wiodącej na szczyt Łysej Góry i do bazyliki mniejszej pw. Trójcy Świętej i sanktuarium Relikwii Drzewa Krzyża Świętego.
Całkowita szacunkowa wartość projektu PLN (w tym koszty kwalifikowalne)	3 490 000 ,00
Kwota dofinansowania (85% wartości kosztów kwalifikowalnych) PLN	2 963 500,00
Okres realizacji projektu	2026-2029
Oczekiwane wskaźniki produktu powiązane z realizacją FEŚ 2021-2027	WLWK-RCO077 – Liczba obiektów kulturalnych i turystycznych objętych wsparciem – 1 szt.
Oczekiwane wskaźniki rezultatu powiązane z realizacją FEŚ 2021-2027	Liczba osób odwiedzających obiekty kulturalne i turystyczne objęte wsparciem – 20 tys. osób

Numer i tytuł projektu	II.2. Prace modernizacyjne i zagospodarowanie przestrzeni wokół pomnika Trzech Krzyży w Hucie Szklanej
Nazwa Lidera/ Wnioskodawcy	Związek Gmin Gór Świętokrzyskich
Partnerzy projektu	Gmina Bieliny
Cel szczegółowy FEŚ 2021-2027	EFRR.CP5.II - Wsparcie zintegrowanego i sprzyjającego włączeniu społecznemu rozwoju społecznego, gospodarczego i środowiskowego, na poziomie lokalnym, kultury, dziedzictwa naturalnego, zrównoważonej turystyki i bezpieczeństwa na obszarach innych niż miejskie.
Priorytet FEŚ 2021-2027	Priorytet 6. Fundusze Europejskie dla wspólnot lokalnych.
Działanie	Działanie FESW.06.03 Wzmacnianie lokalnych potencjałów na obszarach innych niż obszary miejskie.
Opis projektu	Huta Szklana cieszy się olbrzymią popularnością na mapie miejsc odwiedzanych zarówno przez mieszkańców regionu oraz turystów z Polski

Numer i tytuł projektu	II.2. Prace modernizacyjne i zagospodarowanie przestrzeni wokół pomnika Trzech Krzyży w Hucie Szklanej
	i zza granicy. W ostatnich latach znacząco rozwinęła się tu oferta turystyczna posiadająca elementy zarówno przyrodnicze, kulturowe jak i historyczne. W 1999 r. powstał tu pomnik Trzech Krzyży. Była to inicjatywa ludzi i podmiotów w celu zachowania w społecznej świadomości pamięci o ofiarach II wojny światowej. Dla mieszkańców regionu stał się swoistym symbolem patriotyzmu i miłości do Ojczyzny. Mijający czas odcisnął jednak piętno na wizerunku i walorach estetycznych pomnika oraz na jego otoczeniu. Od lat pod pomnikiem odbywają się coroczne obchody upamiętniające rocznice Zbrodni Katyńskiej, Dzień Pamięci Ofiar Katynia oraz rocznicy II wywózki Polaków na Sybir. Z każdym rokiem uczestniczy w nich coraz więcej osób – przedstawiciele rządu, samorządów, organizacje historyczne, grupy rekonstrukcyjne, a także mieszkańcy regionu, w tym młodzież szkolna. Konieczne jest podjęcie działań modernizacyjnych, które pozwolą zachować dziedzictwo kulturowe i poprawić estetykę i funkcjonalność przestrzeni turystycznej w Hucie Szklanej. Teren wokół pomnika jest niezagospodarowany, choć posiada olbrzymi potencjał, by wykorzystać go do utworzenia funkcjonalnego miejsca pełnego wartości historycznych i kulturowych. W ramach projektu zaplanowano następujące działania: • prace remontowe i rewitalizacyjne Pomnika Trzech Krzyży, • zagospodarowanie terenu wokół pomnika: utworzenie terenów zielonych, zadrzewionych wraz z ławeczkami, oświetleniem, bezpiecznym miejscem do organizacji uroczystości patriotycznych i obchodów, o charakterze wojewódzkim, • utworzenie ścieżki historyczno-edukacyjnej nawiązującej do wydarzeń z czasów II wojny światowej, również w kontekście wydarzeń jakie miały miejsce w regionie (w tym tablice i gabloty informacyjne, elementy małej infrastruktury, nasadzenia itp.).
Powiązania projektu z istniejącymi funkcjami turystycznymi	Pomnik Trzech Krzyży stanowi element zagospodarowania turystycznego przy kompleksie turystycznej w Hucie Szklanej (parking, Osada Średniowieczna, Izba Dobrego Smaku, Świętokrzyska Zagroda Kultury), który to cieszy się rosnącą popularnością wśród turystów. Cała wspomniana infrastruktura znajdują się u podnóża i na trasie jedynej drogi kołowej prowadzącej do najstarszego sanktuarium w Polsce – Klasztoru na Świętym Krzyżu, gdzie od stuleci przechowywane są Relikwie Drzewa Krzyża Świętego. Modernizacja pomnika Trzech Krzyży w Hucie Szklanej nazywanej „Świętokrzyską Golgotą Wschodu” ma na celu ożywienie tego historycznego miejsca, które stanie się ważnym punktem na turystycznej mapie Gór

Numer i tytuł projektu	II.2. Prace modernizacyjne i zagospodarowanie przestrzeni wokół pomnika Trzech Krzyży w Hucie Szklanej
	Świętokrzyskich. Projekt ten pozwoli nie tylko na zachowanie dziedzictwa, ale także na organizowanie wydarzeń o charakterze edukacyjnym, historycznym i religijnym, przyciągających zarówno turystów, jak i mieszkańców regionu. Pomnik, który ma wielkie znaczenie dla lokalnej społeczności, zyska nową funkcję turystyczną i edukacyjną, przyczyniając się do wzrostu świadomości historycznej i kulturalnej wśród odwiedzających Góry Świętokrzyskie i Święty Krzyż.
Całkowita szacunkowa wartość projektu PLN (w tym koszty kwalifikowalne)	2 370 000,00
Kwota dofinansowania (85% wartości kosztów kwalifikowalnych) PLN	2 013 500,00
Okres realizacji projektu	2025-2027
Oczekiwane wskaźniki produktu powiązane z realizacją FEŚ 2021- 2027	WLWK-RCO077 – Liczba obiektów kulturalnych i turystycznych objętych wsparciem – 1 szt.
Oczekiwane wskaźniki rezultatu powiązane z realizacją FEŚ 2021- 2027	Liczba osób odwiedzających obiekty kulturalne i turystyczne objęte wsparciem – 20 tys. osób

Numer i tytuł projektu	III. Podniesienie atrakcyjności turystycznej gminy poprzez modernizację przestrzeni publicznej miejscowości Nowa Słupia wraz z budową infrastruktury okoturystycznej
Nazwa Lidera/ Wnioskodawcy	Związek Gmin Gór Świętokrzyskich
Partnerzy projektu	Gmina Nowa Słupia
Cel szczegółowy FEŚ 2021-2027	EFRR.CP5.II - Wspieranie zintegrowanego i sprzyjającego włączeniu społecznemu rozwoju społecznego, gospodarczego i środowiskowego, na poziomie lokalnym, kultury, dziedzictwa naturalnego, zrównoważonej turystyki i bezpieczeństwa na obszarach innych niż miejskie.
Priorytet FEŚ 2021-2027	Priorytet 6. Fundusze Europejskie dla wspólnot lokalnych.
Działanie	Działanie FESW.06.03 Wzmacnianie lokalnych potencjałów na obszarach innych niż obszary miejskie.

Numer i tytuł projektu	III. Podniesienie atrakcyjności turystycznej gminy poprzez modernizację przestrzeni publicznej miejscowości Nowa Słupia wraz z budową infrastruktury okołoturystycznej
Opis projektu	Projekt zakłada wzmocnienie istniejącego potencjału turystycznego gminy Nowa Słupia poprzez modernizację i renowację obiektów Centrum Kulturowo–Archeologicznego oraz Parku Legend w Nowej Słupi. Obiekt ten jest jedną z ważniejszych atrakcji turystycznych Gór Świętokrzyskich. Konieczne jest podjęcie działań zwiększających jego atrakcyjność dla turystów oraz mieszkańców. Zakres projektu obejmuje: • Renowację obiektów na terenie starożytnej osady Centrum Kulturowo – Archeologicznego w Nowej Słupi, odnowienie ciągów pieszych na terenie centrum wraz z budową małej infrastruktury edukacyjno – wystawienniczej, • Utworzenie skryptorium Domu Opata, • Monitoring wizyjny terenów pełniących funkcje turystyczne, tj. osady Centrum Kulturowo – Archeologicznego, Muzeum Starożytnego Hutnictwa, Parku Legend oraz ulic: Benedyktyńskiej i Świętokrzyskiej w Nowej Słupi. Wymienione ulice to dwa najważniejsze ciągi komunikacyjne w Nowej Słupi, które okalają „Centrum Turystyczne” tj. Park Legend, Muzeum Starożytnego Hutnictwa oraz w przyszłości Centrum Edukacji Przyrodniczej Świętokrzyskiego Parku Narodowego (w trakcie budowy). Monitoring ukierunkowany jest na wzmocnienie funkcji turystycznej, gdyż poprawi bezpieczeństwo turystów³, • Budowę widowni z przystosowaniem do amfiteatru przy Parku Legend, • Zakup rowerów elektrycznych wraz z doposażeniem (przyczepka, foteleki dla dzieci) oraz montażem stacji ładowania na terenie Parku Legend, • Budowa instalacji OZE wraz z montażem magazynu energii do zasilania Parku Legend (w formie pomocy de minimis), • Wykonanie Elektronicznego Systemu Informacji Turystycznej – aplikacja multimedialny przewodnik turystyczny, • Budowę ścieżki dla pieszych poprawiającej dostępność terenów turystycznych w Nowej Słupi. Ścieżka łączyć będzie drogę wojewódzką nr 756 (ul. Kielecka) z ul. Szkolną, przez którą przebiega szlak turystyczny im. Krzysztofa Wilczyńskiego. Znajduje się tam

³ Dodatkowe wyjaśnienie: Monitoring wizyjny, czyli system kamer do obserwacji i rejestracji obrazu znacząco poprawi bezpieczeństwo turystów przemieszczających się ulicami Benedyktyńską i Świętokrzyską w Nowej Słupi do obiektów turystycznych Muzeum Starożytnego Hutnictwa oraz Parku Legend, w przyszłości również do Centrum Edukacji Przyrodniczej ŚPN. Ul. Świętokrzyska jest początkiem tzw. „Drogi królewskiej” prowadzącej na Św. Krzyż, którą corocznie przechodzi ponad 30000 turystów i pielgrzymów. Kamery, rozmieszczone w strategicznych punktach, takich jak atrakcje turystyczne, szlaki piesze, czy parkingi, pozwalają na wczesne wykrywanie zagrożeń, szybką reakcję w sytuacjach awaryjnych i zapobieganie przestępstwom. Wprowadzenie monitoringu przyczynia się do zwiększenia poczucia bezpieczeństwa wśród turystów. Turyści będą się czuli pewniej, wiedząc że są obserwowani i że w razie potrzeby mogą liczyć na szybką reakcję. Kamery działają odstraszająco na potencjalnych przestępców, a nagrania mogą być wykorzystane do identyfikacji sprawców i zapobiegania incydentom.

Numer i tytuł projektu	III. Podniesienie atrakcyjności turystycznej gminy poprzez modernizację przestrzeni publicznej miejscowości Nowa Słupia wraz z budową infrastruktury okołoturystycznej
	również ścieżka edukacyjna ukazująca najważniejsze atrakcje turystyczne gminy Nowa Słupia, tj. osadę Centrum Kulturowo – Archeologicznego, Muzeum Starożytnego Hutnictwa, Park Legend oraz niebawem Centrum Edukacji Świętokrzyskiego Parku Narodowego. Długość realizowanego odcinka ścieżki wynosi 95 metrów, szerokość 3 metry, w tym kładka na cieku wodnym o długości 9 metrów.
Powiązania projektu z istniejącymi funkcjami turystycznymi	Obiekty objęte projektem znajdują się u podnóża najstarszego sanktuarium w Polsce określanego skarbem narodowym - Klasztoru na Świętym Krzyżu, gdzie od stuleci przechowywane są Relikwie Drzewa Krzyża Świętego. Nowa Słupia posiada węglowe położenie względem układu komunikacyjnego na obszarze Gór Świętokrzyskich. Krzyżują się tu drogi wojewódzkie nr 751, 753 oraz 756. Różnorodność walorów przyrodniczych, kulturalnych i silne tradycje kultury chrześcijańskiej na terenie gminy Łagów sprawiają, iż jest to miejsce stanowiące kluczowy punkt na mapie turystycznej Gór Świętokrzyskich, jak też ze względu na skomunikowanie, będące doskonałą bazę wypadową do większości atrakcji Gór Świętokrzyskich. Obszar gmin położony jest w zasięgu pasm górskich Łysogórskiego, Jeleniowskiego i Klonowskiego, przez które biegną liczne szlaki turystyczne. Na terenie objętym projektem od lat organizowane są ponadlokalne imprezy cykliczne m.in. Jarmark Świętokrzyski, warsztaty archeologiczne oraz ponadregionalne, a nawet międzynarodowe Dymarki Świętokrzyskie. Budowa ścieżki dla pieszych poprawi dostęp terenów turystycznych, zakup rowerów elektrycznych pozwoli turyście na zwiedzanie w ekologiczny i przystępny sposób.
Całkowita szacunkowa wartość projektu PLN (w tym koszty kwalifikowalne)	5 856 000,00
Kwota dofinansowania (85% wartości kosztów kwalifikowalnych) PLN	4 977 000,00
Okres realizacji projektu	2026-2029
Oczekiwane wskaźniki produktu powiązane z realizacją FEŚ 2021- 2027	WLWK-PLRO132 – Liczba obiektów dostosowanych do potrzeb osób z niepełnosprawnościami (EFRR/FST/FS) – 2 szt. WLWK-RCO077 – Liczba obiektów kulturalnych i turystycznych objętych wsparciem – 3 szt. WLWK-PLRO139 – Liczba zabytków nieruchomych objętych wsparciem – 1 szt.

Numer i tytuł projektu	III. Podniesienie atrakcyjności turystycznej gminy poprzez modernizację przestrzeni publicznej miejscowości Nowa Słupia wraz z budową infrastruktury okołoturystycznej
Oczekiwane wskaźniki rezultatu powiązane z realizacją FEŚ 2021- 2027	WLWK-RCR077 – Liczba osób odwiedzających obiekty kulturalne i turystyczne objęte wsparciem – 30 tys. osób

Numer i tytuł projektu	IV. Wykorzystanie potencjału endogenicznego Miasta i Gminy Łagów jako czynnika rozwoju społeczno-gospodarczego OSI Góry Świętokrzyskie
Nazwa Lidera/ Wnioskodawcy	Związek Gmin Gór Świętokrzyskich
Partnerzy projektu	Gmina Łagów
Cel szczegółowy FEŚ 2021-2027	EFRR.CP5.II - Wspieranie zintegrowanego i sprzyjającego włączeniu społecznemu rozwoju społecznego, gospodarczego i środowiskowego, na poziomie lokalnym, kultury, dziedzictwa naturalnego, zrównoważonej turystyki i bezpieczeństwa na obszarach innych niż miejskie.
Priorytet FEŚ 2021-2027	Priorytet 6. Fundusze Europejskie dla wspólnot lokalnych.
Działanie	Działanie FESW.06.03 Wzmacnianie lokalnych potencjałów na obszarach innych niż obszary miejskie.
Opis projektu	Lokalne potencjały Gminy Łagów stwarzają doskonałe warunki do rozwoju funkcji turystycznej. Projekt zakłada strategiczne wykorzystanie dziedzictwa przyrodniczego i kulturowego związanego z pszczelarstwem, muzyką tradycyjną oraz kuchnią regionalną, w celu stworzenia nowoczesnej oferty turystyczno-edukacyjnej. W ramach projektu planuje się budowę trzech nowoczesnych Centrów Edukacji o charakterze turystycznym: Centrum Edukacji: Dom Pszczelarza będzie nowoczesnym obiektem edukacyjno – turystycznym z salami dydaktycznymi i kompletnym wyposażeniem. Pełnić będzie funkcję centrum wiedzy o pszczelarstwie i apituryście. Zakłada się doposażenie centrum w m.in. stoły, krzesła, telewizory, tablice edukacyjne, ule, wirówki, sprzęt niezbędny do prowadzenia prelekcji/ warsztatów. Dom Pszczelarza będzie oferował: • warsztaty i prelekcje o współczesnym pszczelarstwie i pozyskiwaniu miodu, • pokazowe zajęcia z tradycyjnego bartnictwa (z uwzględnieniem jego historycznego znaczenia w regionie),

Numer i tytuł projektu	IV. Wykorzystanie potencjału endogenicznego Miasta i Gminy Łagów jako czynnika rozwoju społeczno-gospodarczego OSI Góry Świętokrzyskie
	• zajęcia z wykorzystaniem produktów pszczelich w kosmetyce, ogrodnictwie, gospodarstwie domowym, • ścieżkę edukacyjną „Kwiaty Polskie” dostępną dla turystów. (projektowana lokalizacja: działka 628 obręb 0012 Sadków, gmina Łagów lub inna działka alternatywna na terenie gminy Łagów). Bartnictwo na terenie Łagowa zaczyna się już od 1582 r. i stanowi do dziś aktywność rzemieślniczą prowadzoną na terenie gminy. Gmina Łagów posiada bogate tradycje pszczelarskie i Związek Pszczelarski działający od 60 lat i skupiający 150 pszczelarzy. Obiekt pełnić będzie rolę swoistego centrum informacji, w tym nt. możliwości nabycia produktów lokalnych (nie będzie prowadzonej sprzedaży tych produktów). Centrum ma pełnić funkcję atrakcji turystycznej – otwartej dla odwiedzających przez cały rok, z wydarzeniami kulturalnymi i warsztatami dedykowanymi zarówno indywidualnym turystom, jak i grupom zorganizowanym. Pobierane będą opłaty, które pokrywać będą tylko i wyłącznie koszty organizacji danego wydarzenia. Oferta edukacyjna będzie skierowana dla turystów, placówek oświatowych, w tym dzieci, młodzieży z terenu całej Polski.⁴ Centrum edukacji: Dom Tańca⁵ będzie obiektem z niezbędną infrastrukturą, wyposażeniem, salami dydaktycznymi oraz ścieżkami edukacyjnymi umożliwiającym prowadzenie warsztatów z polskiej muzyki tradycyjnej, śpiewu i tańca, opartych na lokalnym dziedzictwie kulturowym. Będzie to miejsce: • wydarzeń artystycznych i potańcówek dla turystów, • nauki ginących form muzyki i tańca ludowego, • spotkań z mistrzami muzyki tradycyjnej. Dom Tańca stanie się ważnym punktem turystyki kulturowej, przyciągającym pasjonatów muzyki, folkloru i tradycji z całej Polski. Inspiracją do powstanie Domu Tańca były spotkania z mistrzami muzyki tradycyjnej z okolic Łagowa i Opatowa podczas Taborów tańca w latach 2013-2014. Cieszyły się one wielkim zainteresowaniem osób przyjezdnych i miejscowych (projektowana lokalizacja: działka 53/1 i 56/2 obręb 0013

⁴ Wyjaśnienie: Dom Pszczelarza nie będzie pełnił roli świetlicy wiejskiej. Świetlica wiejska w miejscowości Sadków znajduje się w budynku o numerze porządkowym Sadków 60A, w którym znajduje się również Ochotnicza Straż Pożarna oraz siedziba Koła Gospodyń Wiejskich w Sadkowie.

⁵ Wyjaśnienie: Budynek Centrum Edukacji: Dom Tańca będzie odrębnym budynkiem mieszczącym się na działce o nr ewid. 53/1 i 56/2 obręb 0013 Sędek, gm. Łagów o łącznej powierzchni 0,99 ha. Budynek będzie miał nadany odrębny numer porządkowy. W budynku tym nie będzie znajdowała się świetlica wiejska, siedziba koła gospodyń.

Numer i tytuł projektu	IV. Wykorzystanie potencjału endogenicznego Miasta i Gminy Łagów jako czynnika rozwoju społeczno-gospodarczego OSI Góry Świętokrzyskie
	Sędek, gmina Łagów lub inna działka alternatywna na terenie gminy Łagów). Wydarzenia będą organizowane za odpłatnością. Pobierane opłaty będą pokrywały tylko i wyłącznie koszty organizacji danego wydarzenia. Oferta turystyczna będzie miała charakter otwarty i dostosowany także do grup o szczególnych potrzebach, w tym uczestników Warsztatów Terapii Zajęciowej i ich rodzin – traktowanych jako odbiorcy turystyki społecznej i kulturowej. Centrum Edukacji: Kuchnia Ludowa⁶ będzie obiektem wraz z niezbędną infrastrukturą, zapleczem gastronomicznym, salami dydaktycznymi, wyposażeniem oraz ścieżkami edukacyjnymi oferującym: • warsztaty gotowania oparte na dawnych recepturach kuchni świętokrzyskiej, • zajęcia dla dzieci, młodzieży, seniorów i turystów, w tym wspólne pieczenie chleba czy przygotowywanie dań regionalnych, • prezentację procesów przetwórstwa płodów rolnych w ujęciu tradycyjnym i współczesnym. Będzie to atrakcja turystyki kulinarnej, skierowana do odwiedzających zainteresowanych smakami regionu i aktywnym udziałem w zajęciach praktycznych. Wydarzenia będą organizowane za odpłatnością. Pobierane opłaty będą pokrywały tylko i wyłącznie koszty organizacji danego wydarzenia. Wszystkie trzy centra będą zlokalizowane przy szlakach turystycznych i funkcjonować jako nowe punkty na mapie atrakcji turystycznych Gminy Łagów, z bogatą ofertą edukacyjną i wydarzeniową. Będą działać w strukturze Miejsko-Gminnego Ośrodka Kultury, który zapewni organizację warsztatów i wydarzeń, w tym odpłatnych zajęć dla turystów. Oferta skierowana będzie głównie do odwiedzających z terenu całej Polski – w szczególności do rodzin z dziećmi, grup szkolnych, miłośników kultury ludowej i pszczelarstwa. Pobierane opłaty pokrywać będą wyłącznie koszty organizacji danych wydarzeń. Gmina Łagów, mimo bogatego dziedzictwa, nie posiada obecnie odpowiedniej infrastruktury umożliwiającej rozwój turystyki kulturowej i edukacyjnej. Dotychczasowe działania prowadzone były jedynie w świetlicach wiejskich. Dlatego też konieczne jest stworzenie nowoczesnych obiektów turystyczno-edukacyjnych o wysokim standardzie energetycznym i użytkowym.

⁶ Wyjaśnienie: Budynek Centrum Edukacji: Kuchnia Ludowa będzie znajdował się w pobliżu filialnej szkoły podstawowej w Lechówku (Lechówek 37F), lecz nie będzie pełnił funkcji integracji dla mieszkańców, świetlicy wiejskiej oraz siedziby koła gospodyń wiejskich. Stowarzyszenie Koło Gospodyń Wiejskich w Lechówku swoją siedzibę ma pod adresem Lechówek 37F.

Numer i tytuł projektu	IV. Wykorzystanie potencjału endogenicznego Miasta i Gminy Łagów jako czynnika rozwoju społeczno-gospodarczego OSI Góry Świętokrzyskie
	Powstanie trzech Centrów Edukacji w Gminie Łagów wpisuje się bezpośrednio w założenia Strategii, którego celem jest stworzenie spójnego i zróżnicowanego szlaku turystycznego opartego na lokalnym dziedzictwie kulturowym i przyrodniczym. Gmina Łagów, ze względu na swoje położenie na istniejących szlakach turystycznych oraz bogatą tradycję pszczelarską i kulturową, stanowi naturalny punkt na mapie tego szlaku. Planowane obiekty będą pełniły funkcję nowoczesnych i dostępnych przestrzeni edukacyjno-turystycznych, oferując atrakcyjne formy aktywnego uczestnictwa w kulturze – skierowane przede wszystkim do odwiedzających spoza gmin. Powstanie tych trzech obiektów stanowi istotny wkład w budowę szlaku turystycznego opartego na tradycji i edukacji doświadczeniowej. To inwestycja, która w centrum stawia turystę – jako odbiorcę, uczestnika i ambasadora lokalnej kultury.
Powiązania projektu z istniejącymi funkcjami turystycznymi	Realizacja projektu wzmocni istniejący potencjał turystyczny gminy Łagów. Przez gminę przebiegają ponadlokalne szlaki turystyczne: Przez gminę Łagów przebiegają szlaki turystyczne PTTK: • Rowerowy czerwony – Alternatywa trasy Green Velo na trasie: Wola Skolankowska – Kielce, • Pieszy zielony im. Krzysztofa Wilczyńskiego na trasie: Łagów – Nowa Słupia, • Pieszy niebieski im. Edmunda Padechowicza na trasie Chęciny – Łagów – Łączący się ze szlakiem zielonym, • Rowerowy MTB Pasma Cisowskie i Orłowińskie, • Rowerowy czerwony Pętla Rakowska. Przez teren gminy Łagów przebiegają trasy rowerowe wyznaczone w ramach „Koncepcji przebiegu tras rowerowych na terenie województwa świętokrzyskiego”: • Regionalna tras rowerowa nr 157 na szlaku województwo małopolskie – Szczucin – Rytwiany – Staszów – Kurozwęki – Szydłów – Raków – Łagów – Nowa Słupia – Pawłów – Starachowice – województwo mazowieckie, • Regionalna trasa rowerowa nr 160 „Wokół Łysogór”: Święta Katarzyna – Bodzentyn – Wola Szczygietkowa – Nowa Słupia – Paprocice – Bieliny – Kakonin – Święta Katarzyna, • łącznik z Green Velo w Góry Świętokrzyskie i połączenie z planowaną do budowy pętlą „Wokół Łysogór” na odcinku Raków (GV) – Łagów – Nowa Słupia (22 km). Charakter posiadanych przez gminę Łagów walorów turystycznych predestynuje jej obszar do rozwoju takich form turystyki i rekreacji, jak: • turystyka kulturowa (zwiedzanie miejsc cennych kulturowo i historycznie, udział w edukacyjnych wydarzeniach kulturalnych),

Numer i tytuł projektu	IV. Wykorzystanie potencjału endogenicznego Miasta i Gminy Łagów jako czynnika rozwoju społeczno-gospodarczego OSI Góry Świętokrzyskie
	• turystyka krajoznawcza w tym geoturystyka (zwiedzanie obszarów cennych przyrodniczo m.in. Wąwóz Dule, Jaskinia Zbójecka), • turystyka aktywna (piesza i rowerowa), • turystyka edukacyjna (poznawanie, badanie obiektów dziedzictwa geologicznego, przyrodniczego i kulturowego, znajdujących się na terenie Gminy Łagów). Centrum edukacji: Dom Pszczelarza i miejscowość Sadków położone są przy drodze wojewódzkiej nr 756 Starachowice – Stopnica. Zgodnie z Uchwałą nr 4962/22 Zarządu Województwa Świętokrzyskiego z dnia 2 marca 2022 r. w sprawie przyjęcia dokumentu pn.: „Koncepcja przebiegu tras rowerowych na terenie województwa świętokrzyskiego” planowana jest rozbudowa szlaku Green VELO – łącznik z Green Velo w Góry Świętokrzyskie i połączenie z planowaną do budowy pętlą „Wokół Łysogór” na odcinku Raków (GV) – Łagów - Nowa Słupia (22 km). Działanie inwestycyjne zakłada budowę wydzielonych dróg dla rowerów, budowę infrastruktury towarzyszącej oraz oznakowanie. Ponadto stanowi element dłuższej, regionalnej trasy rowerowej nr 157 i łączy się z planowaną do budowy regionalną trasą rowerową nr 160 „Wokół Łysogór”. Sadków znajduje się w pobliżu przebiegu rowerowego szlaku turystycznego Pętla Rakowska. Położenie Centrum nie jest przypadkowe i stanowi załączek przepływu turystycznego poprzez Nową Słupię, Kurozwęki, Szydłów, Busko – Zdrój, Ujazd, Pacanów, Solec – Zdrój, Chańcza. Wybór lokalizacji Centrum Edukacyjnego: Dom Tańca w miejscowości Sędek był skrupulatnie analizowany pod względem turystycznym. Jest to miejscowość położona z dala od kopalni występujących na terenie gminy Łagów, wśród pięknej zieleni. Budynek będzie zlokalizowany z pięknym widokiem na panoramę Gór Świętokrzyskich, na Pasma Orłowskie Gór Świętokrzyskich. Miejscowość Sędek to jedna z najwyższych położonych świętokrzyskich wsi. Z Sędka roztacza się widok na Wał Małacentowski, pasmo Łysogóry z Łysicą i Łyscem (Łysą Górą) oraz Pasma Ociesęckie. Działki o nr ewid. 53/1 i 56/2 obręb 0013 Sędek, gm. Łagów, na których jest planowana budowa Centrum Edukacji: Dom Tańca znajdują się w bezpośrednim sąsiedztwie z poniższymi szlakami turystycznymi: • pieszy niebieski szlak turystyczny im. Edmunda Padechowicza na trasie Chęciny – Łagów – łączący się ze szlakiem turystycznym zielonym im. Krzysztofa Wilczyńskiego na trasie: Łagów – Nowa Słupia, • rowerowy szlaku turystyczny Pętla Rakowska, • zielony szlak rowerowy wokół Łagowa (Przebieg szlaku: Łagów, rynek (0,0 km) - Złota Woda (3,9 km) - zakręt drogi leśnej u podnóża góry Kietków (7,5 km) - Sędek (10,0 km) - Łagów, (15,2 km), • [rzez miejscowość Sędek przebiega rowerowy szlak turystyczny MTB Pasma Cisowskie i Orłowińskie.

Numer i tytuł projektu	IV. Wykorzystanie potencjału endogenicznego Miasta i Gminy Łagów jako czynnika rozwoju społeczno-gospodarczego OSI Góry Świętokrzyskie
	Centrum edukacji: Kuchnia Ludowa oraz miejscowość Lechówek położona są przy drodze krajowej nr 74. Lokalizacja Centrum znajduje się w bezpośrednim sąsiedztwie czarnego szlaku rowerowego Wał Małacentowski oraz w pobliżu zielonego szlaku turystycznego im. Krzysztofa Wilczyńskiego. Centrum Edukacji: Kuchnia Ludowa znajduje się przy drodze powiatowej prowadzącej do miejscowości Małacentów, przez który przebiega czarny szlak rowerowy Wał Małacentowski. Jest to miejscowość oddalona od kopalni położonych na terenie gminy Łagów. Miejscowość prowadzi do Świętokrzyskiego Parku Narodowego – otuliny, na Święty Krzyż, do gminy Bieliny, gminy Nowej Słupi, gminy Górnio. Miejscowość Lechówek położona jest w obrębie styku 3 gmin: gminy Łagów, gminy Nowa Słupia oraz gminy Bieliny, co pozwala na stworzenie zintegrowanego produktu turystycznego OSI Góry Świętokrzyskie.
Całkowita szacunkowa wartość projektu PLN (w tym koszty kwalifikowalne)	5 856 000,00
Kwota dofinansowania (85% wartości kosztów kwalifikowalnych) PLN	4 977 000,00
Okres realizacji projektu	2026-2028
Oczekiwane wskaźniki produktu powiązane z realizacją FEŚ 2021- 2027	RCO77 Liczba obiektów kulturalnych i turystycznych objętych wsparciem – 3 szt.
Oczekiwane wskaźniki rezultatu powiązane z realizacją FEŚ 2021- 2027	RCR77 Liczba osób odwiedzających obiekty kulturalne i turystyczne objęte wsparciem – 800 osób

2. Zachodni szlak turystyczny Gór Świętokrzyskich

Numer i tytuł projektu	V. Rozwój Centrum Historii Lotnictwa w Mastowie Pierwszym oraz infrastruktury wspierającej ruch turystyczny
Nazwa Lidera/ Wnioskodawcy	Związek Gmin Gór Świętokrzyskich
Partnerzy projektu	Gmina Mastów
Cel szczegółowy FEŚ 2021-2027	EFRR.CP5.II - Wspieranie zintegrowanego i sprzyjającego włączeniu społecznemu rozwoju społecznego, gospodarczego i środowiskowego, na

Numer i tytuł projektu	V. Rozwój Centrum Historii Lotnictwa w Mastowie Pierwszym oraz infrastruktury wspierającej ruch turystyczny
	poziomie lokalnym, kultury, dziedzictwa naturalnego, zrównoważonej turystyki i bezpieczeństwa na obszarach innych niż miejskie.
Priorytet FEŚ 2021-2027	Priorytet 6. Fundusze Europejskie dla wspólnot lokalnych.
Działanie	Działanie FESW.06.03 Wzmacnianie lokalnych potencjałów na obszarach innych niż obszary miejskie.
Opis projektu	Góry Świętokrzyskie są znane z bogatej historii, tradycji i zabytków, takich jak klasztor na Świętym Krzyżu, Osada Średniowieczna czy Harmonia Świętokrzyska Zagroda Kultury w Hucie Szklanej. Gmina Mastów kojarzona jest z tradycjami lotniczymi. W nawiązaniu do tego dziedzictwa zakłada się utworzenie Centrum Historii Lotnictwa i nawiązanie do historii szkoły szybowcowej. Na mapie turystycznej Gór Świętokrzyskich powstanie nowa atrakcja turystyczna, nawiązująca do dziedzictwa regionu. Lotnictwo w tym kontekście staje się nowym wątkiem w opowieści o lokalnej historii, która może być równie fascynująca, co legendy o czarownicach na Łysej Górze czy średniowieczne opowieści. Projekt zakłada stworzenie wielofunkcyjnego centrum, które stanie się kluczową atrakcją turystyczną Związku Gmin Gór Świętokrzyskich i wyróżnikiem gminy na mapie kraju. Jego realizacja obejmuje: 1) Wyposażenie Centrum Historii Lotnictwa, w którym znajdują się: a) Trzy sale wystawiennicze jako przestrzenie wielofunkcyjne, z możliwością organizacji wydarzeń, warsztatów i spotkań, b) Wystawy dotyczące historii lotnictwa i teorii lotu, historii lotnictwa świętokrzyskiego, Aeroklubu Kieleckiego i lotniska w Mastowie wraz z prezentacją eksponatów, memoriał Adama Witka, c) Biblioteka z czytelnią i filmoteką – umożliwiającą dostęp do archiwalnych materiałów filmowych o historii lotnictwa, d) Modelarnia dla klubu modelarskiego – przyciągająca pasjonatów modelarstwa lotniczego, e) Punkt widokowy na dachu budynku z ławkami – miejsce obserwacji startów i lądowań samolotów, unikalne w skali regionu, f) Punkt informacji turystycznej, g) Zaplecze sanitarne, pomieszczenie porządkowe, socjalne i administracyjne, zaplecza gospodarcze.⁷ 2) Zagospodarowanie terenu wokół budynku Centrum Historii Lotnictwa:

⁷ Uwaga: Wszystkie wymienione elementy wyposażenia finansowane będą w ramach projektu „Projekt zintegrowany nr 1. Na ścieżkach czasu i przestrzeni – zintegrowany projekt rozwoju funkcji turystyczno-edukacyjnej Gór Świętokrzyskich, wspierającej ochronę dziedzictwa, rozwój społeczny i aktywizację obszaru OSI Góry Świętokrzyskie.”

Numer i tytuł projektu	V. Rozwój Centrum Historii Lotnictwa w Mastowie Pierwszym oraz infrastruktury wspierającej ruch turystyczny
	a) Budowa amfiteatru z zadaszoną sceną jako miejsca obsługi turystów i centrum wydarzeń, b) Mała architektura dla obsługi turystów (stoliki do gry i ławki), c) Elementy zagospodarowania (np. lampy oświetleniowe, logo gminy, kosze na śmieci, wiata śmietnikowa, regulamin), d) Park tematyczny z tablicami edukacyjnymi nawiązujący do lotnictwa, wbitym skrzydłem szybowca, odtworzonymi postaciami – bohaterami z wystawy wewnętrznej, bujakami atrapami pojazdów latających, konstrukcją wspinaczkową jako wieżą kontroli lotów, trampolinami jako próba startu (dzieci mogą wzbijać się w powietrze symbolizując lot szybowca), e) Parking przy budynku oraz ciągi piesze (parking stanowi nieodłączny element większego projektu, nie jest one dominującym elementem projektu, a jego koszt nie przekracza 15% kosztów kwalifikowalnych). Centrum Historii Lotnictwa oraz wystawy poświęcone historii szkoły szybowcowej ukaże lokalne dziedzictwo w sposób atrakcyjny i angażujący. Dziedzina lotnictwa jest obszarem tematycznym, który przyciągnie miłośników historii techniki oraz osoby zainteresowane lotnictwem z całego kraju i zagranicy. Projekt umożliwi realizację różnych działań skierowanych do turystów – od wydarzeń artystycznych w amfiteatrze po wystawy tematyczne i punkty obserwacyjne – zapewniających szeroki zakres atrakcji dla rodzin, młodzieży, seniorów, grup zorganizowanych czy pasjonatów. Budowa amfiteatru umożliwi organizację festiwali, koncertów, przeglądów i wydarzeń tematycznych, które mogą stać się magnesem dla osób spoza gminy. Wydarzenia tego typu wpływają na wzrost liczby odwiedzających. Regularne pokazy lotnicze, festiwale modelarskie, dni otwarte w Centrum Historii Lotnictwa czy warsztaty z modelarstwa staną się atrakcją zarówno dla mieszkańców, jak i odwiedzających.
Powiązania projektu z istniejącymi funkcjami turystycznymi	Projekt wypełnia lukę w ofercie turystyki technicznej w województwie świętokrzyskim, przyciągając miłośników historii i lotnictwa, rodziny z dziećmi, grupy szkolne oraz seniorów. Projekt wpisuje się również w historyczne dziedzictwo gminy – to tu działa jedno z najstarszych lotnisk w regionie i Aeroklub Kielecki. Centrum będzie unikatowe w skali województwa, wypełniając lukę w ofercie turystyki technicznej i przemysłowej. Wzbogaci lokalną i regionalną sieć atrakcji, stanowiąc uzupełnienie Świętokrzyskiego Szlaku Archeo-Geologicznego, Szlaku Przygody czy Szlaku Zabytków Techniki.
Całkowita szacunkowa wartość projektu PLN (w tym koszty kwalifikowalne)	5 856 000,00

Numer i tytuł projektu	V. Rozwój Centrum Historii Lotnictwa w Mastowie Pierwszym oraz infrastruktury wspierającej ruch turystyczny
Kwota dofinansowania (85% wartości kosztów kwalifikowalnych) PLN	4 977 000,00
Okres realizacji projektu	2025-2027
Oczekiwane wskaźniki produktu powiązane z realizacją FEŚ 2021- 2027	WLWK-RCO077 – Liczba obiektów kulturalnych i turystycznych objętych wsparciem – 1 szt.
Oczekiwane wskaźniki rezultatu powiązane z realizacją FEŚ 2021- 2027	WLWK-RCR077 – Liczba osób odwiedzających obiekty kulturalne i turystyczne objęte wsparciem – 4 tys. osób

Numer i tytuł projektu	VI. Rozbudowa infrastruktury wokół zalewu w Cedzynie
Nazwa Lidera/ Wnioskodawcy	Związek Gmin Gór Świętokrzyskich
Partnerzy projektu	Gmina Górnio
Cel szczegółowy FEŚ 2021-2027	EFRR.CP5.II - Wspieranie zintegrowanego i sprzyjającego włączeniu społecznemu rozwoju społecznego, gospodarczego i środowiskowego, na poziomie lokalnym, kultury, dziedzictwa naturalnego, zrównoważonej turystyki i bezpieczeństwa na obszarach innych niż miejskie.
Priorytet FEŚ 2021-2027	Priorytet 6. Fundusze Europejskie dla wspólnot lokalnych.
Działanie	Działanie FESW.06.03 Wzmacnianie lokalnych potencjałów na obszarach innych niż obszary miejskie.
Opis projektu	Zakres projektu obejmuje zagospodarowanie działek nad zalewem w Cedzynie polegające na: • budowie strefy integracyjnej (wiaty, grill, miejsca na ognisko, ławeczki),(dz. 802/56); • budowie stref odpoczynku (leżaki, ławeczki, wiaty, hamaki, stojaki dla rowerów) działka nr 802/65; • budowie parku talentów z amfiteatrem - sceną (dz. nr 802/65); • budowie tężni, uwzględniającej trasę rowerową (dz. nr 802/68); • zagospodarowaniu terenu pod przystań dla kajaków, rowerów wodnych (dz. 800/4); • montażu tablicy interaktywnej informującej o atrakcjach turystycznych na terenie gminy.

Numer i tytuł projektu	VI. Rozbudowa infrastruktury wokół zalewu w Cedzynie
Powiązania projektu z istniejącymi funkcjami turystycznymi	Projekt rozbudowy infrastruktury wokół zalewu w Cedzynie realizowany będzie w oparciu o zintegrowane podejście, które zakłada aktywny udział wszystkich kluczowych interesariuszy oraz współpracę z lokalnymi organizacjami, przedsiębiorcami i społecznością: • Świętokrzyskim Ochotniczym Wodnym Pogotowiem Ratunkowym, które zaangażowane jest w kwestie bezpieczeństwa na kąpieliskach oraz przy organizacji wydarzeń na wodzie, • Szkółką Żeglarską „Żagle Cedzyna”, która wykorzysta nowe przestrzenie rekreacyjne i przystań do organizacji kursów żeglarskich, pokazów i zawodów, • Klubem Morskim Horn, Bryza którego członkowie aktywnie współtworzą program wydarzeń nad zalewem oraz posiadają wypożyczalnię sprzętu. Projekt jest również ściśle skorelowany z działalnością przedsiębiorców funkcjonujących nad zalewem w Cedzynie – punktów gastronomicznych, handlowych i usługowych. Obecnie działa tu ponad 30 podmiotów. Projekt koreluje z zakończoną w 2019 r. inwestycją „Zagospodarowanie terenu wokół zalewu w miejscowości Cedzyna i Leszczyny”, która objęła: budowę ścieżki edukacyjnej, ścieżki rowerowej, ciągu pieszego z oświetleniem, utworzenie małej architektury (ławki, kosze, stojaki rowerowe), przebudowę parkingów, budowę zaplecza sanitarnego. Przy zalewie funkcjonują ponadto Dodatkowo funkcjonujące już: 2 strzeżone kąpieliska, 6 parkingów, boiska do siatkówki plażowej, siłownia zewnętrzna. Zalew w Cedzynie jest ponadlokalną atrakcją turystyczną, która tworzy potencjał turystyczny Gór Świętokrzyskich. Komplementarne do realizowanych działań będą przedsięwzięcia organizowane nad Zalewem w Cedzynie przez Gminny Ośrodek Kultury w Górnicy, takie jak Festiwal Wiosny, konkurs kulinarny itp. Wydarzenia te przyciągają dużą liczbę odbiorców.
Całkowita szacunkowa wartość projektu PLN (w tym koszty kwalifikowalne)	6 239 565,66
Kwota dofinansowania (85% wartości kosztów kwalifikowalnych) PLN	4 977 000,00
Okres realizacji projektu	2026-2028
Oczekiwane wskaźniki produktu powiązane	RCO77 Liczba obiektów kulturalnych i turystycznych objętych Wsparciem – 5 szt.

Numer i tytuł projektu	VI. Rozbudowa infrastruktury wokół zalewu w Cedzynie
z realizacją FEŚ 2021- 2027	
Oczekiwane wskaźniki rezultatu powiązane z realizacją FEŚ 2021- 2027	RCR77 Liczba osób odwiedzających obiekty kulturalne i turystyczne objęte wsparciem – 50 tys. osób

3. Północny szlak turystyczny Gór Świętokrzyskich

Numer i tytuł projektu	VII. Rozbudowa infrastruktury turystycznej w Gminie Zagnańsk
Nazwa Lidera/ Wnioskodawcy	Związek Gmin Gór Świętokrzyskich
Partnerzy projektu	Gmina Zagnańsk
Cel szczegółowy FEŚ 2021-2027	EFRR.CP5.II - Wspieranie zintegrowanego i sprzyjającego włączeniu społecznemu rozwoju społecznego, gospodarczego i środowiskowego, na poziomie lokalnym, kultury, dziedzictwa naturalnego, zrównoważonej turystyki i bezpieczeństwa na obszarach innych niż miejskie.
Priorytet FEŚ 2021-2027	Priorytet 6. Fundusze Europejskie dla wspólnot lokalnych.
Działanie	Działanie FESW.06.03 Wzmacnianie lokalnych potencjałów na obszarach innych niż obszary miejskie.
Opis projektu	W ramach projektu przewidziane zostały zadania związane z rozbudową infrastruktury turystycznej w gminie Zagnańsk: • Stworzenie Miejsca Odpoczynku Turystów w Zagnańsku, zlokalizowanego przy ulicy Kieleckiej – bezpośrednio przy ścieżce rowerowej łączącej pomnik przyrody „Dąb Bartek” z miastem Kielce. Inwestycja stanowi element rozbudowy infrastruktury turystycznej Gminy Zagnańsk, mającej na celu zwiększenie atrakcyjności regionu dla turystów pieszych i rowerowych. Zakres prac obejmuje: ○ budowę altany jako miejsca schronienia i odpoczynku dla turystów, ○ wymianę nawierzchni oraz utwardzenie terenu przyległego w celu poprawy dostępności i komfortu użytkowania, ○ wymianę ogrodzenia w celu zwiększenia bezpieczeństwa dla odwiedzających turystów zabezpieczając przed ruchem kołowym, ○ wykonanie nasadzeń roślinnych poprawiających walory estetyczne miejsca i wpływających na jakość odpoczynku turystów, ○ instalację monitoringu zwiększającej bezpieczeństwo obsługiwanego ruchu turystycznego,

Numer i tytuł projektu	VII. Rozbudowa infrastruktury turystycznej w Gminie Zagnańsk
	- o montaż grilla wolnostojącego wraz z utwardzeniem przyległego terenu. • Lokalizacja ww. przedsięwzięcia w bezpośrednim sąsiedztwie ścieżki rowerowej oraz turystycznej Pętli Zagnańsko-Strawczyńsko-Mniowskiej (część szlaku Green Velo) sprawia, że projekt wpisuje się w strategię rozwoju turystyki aktywnej i rodzinnej. Realizacja zadania przyczyni się do zwiększenia liczby odwiedzających Gminę Zagnańsk, poprawy jakości infrastruktury turystycznej oraz integracji lokalnych atrakcji w ramach spójnej sieci miejsc aktywnych turystycznie. • Budowa ścieżki rowerowej zlokalizowanej na drodze powiatowej przecinającej się z przejazdem kolejowym PKP. Długość ścieżki rowerowo-turystycznej wynosi ok. 100 m. Elementem infrastrukturalnym oprócz nakładki asfaltowej będą również szlabany zapewniające bezpieczeństwo użytkowników ścieżki oraz maty kolejowe pozwalające przeprawić się przez tory kolejowe. Przedmiotowy zakres dotyczy budowy brakującego elementu wybudowanej ścieżki rowerowej stanowiącej jednolity ciąg komunikacyjny pomiędzy gminą Zagnańsk (dokładnie od pomnika przyrody „Dąb Bartek”) a miastem Kielce. Przez przejazd PKP przebiega bezpośrednio trasa turystyczna tj. Pętla Zagnańsko-Strawczyńsko-Mniowska, zaznaczona na mapie szlaków Green Velo. • Budowa ciągu pieszo – rowerowo-turystycznego przy zbiorniku wodnym w msc. Umer. Ciąg o długości około 110 metrów łączy ścieżkę rowerową przy drodze powiatowej z parkingiem przy zbiorniku wodnym w msc. Umer w celu obsługi turystów odwiedzających zbiornik Umer. Bezpośrednio przy zbiorniku wodnym Umer przebiega trasa turystyczna tj. Pętla Zagnańsko-Strawczyńsko-Mniowska, zaznaczona na mapie szlaków Green Velo. Bliskość występującego szlaku rowerowego oraz realizacja zadania przyczyni się do zwiększenia ruchu turystycznego na terenie Gminy Zagnańsk. • „Aleja królów polskich” przy pomniku przyrody „Dąb Bartek – zagospodarowany teren przy Dębie Bartku zostanie wzbogacony o pomniki królów polskich z opisami historycznymi poszczególnych królów w celu wzbogacenia atrakcji turystycznej przy pomniku przyrody. • Teren wokół ruin huty „Józef” zostanie zagospodarowany poprzez budowę infrastruktury turystycznej okalającej teren ruin, w celu skanalizowania ruchu turystycznego oraz zapewnienia bezpiecznego dostępu dla turystów zwiedzających teren ruin huty. • Teren przy zbiornikach wodnych (w msc. Umer i msc. Kaniów) z Gminy Zagnańsk zostanie doposażony poprzez budowę chodników-alejek, wiat, altan, ławeczek i koszu na odpady, co umożliwi turystom atrakcyjny wypoczynek. Bezpośrednio przy zbiorniku wodnym Umer przebiega trasa turystyczna tj. Pętla

Numer i tytuł projektu	VII. Rozbudowa infrastruktury turystycznej w Gminie Zagnańsk
	Zagnańsko-Stawczyńsko-Mniowska a przy zalewie w msc. Kaniów przebiega trasa turystyczna tj. Niebieski Szlak Rowerowy wokół Zagnańska, obie trasy oznaczone zostały na mapie szlaków Green Velo. Projekt rozbudowy infrastruktury turystycznej w Gminie Zagnańsk to krok w stronę wzmocnienia jej atrakcyjności zarówno na poziomie lokalnym, jak i ponadlokalnym. Zrealizowane działania wpłyną nie tylko na zwiększenie komfortu turystów, ale także na promocję walorów Gór Świętokrzyskich, które dzięki lepszym połączeniom infrastrukturalnym staną się bardziej dostępne dla odwiedzających. Wszystkie te inicjatywy sprawią, że Gmina Zagnańsk stanie się ważnym punktem na mapie turystycznej województwa świętokrzyskiego. Podkreślić należy, iż realizacja projektu pozwoli wszystkim użytkownikom powstałej infrastruktury zanurzyć się w naturze oraz przynieść równowagę pomiędzy rozrywką i ekologią. Zakres projektu nawiązywać będzie również do śladów dawnego przemysłu metalurgicznego, który odegrał istotną rolę w historii Gór Świętokrzyskich. Inwestycja połączy historię przemysłu regionu, turystykę aktywną oraz ochronę dziedzictwa kulturowego regionu.
Powiązania projektu z istniejącymi funkcjami turystycznymi	Dąb Bartek to niewątpliwie najbardziej rozpoznawalna atrakcja turystyczna gminy Zagnańsk. Potencjał turystyczny gminy koncentruje się również na obiektach dziedzictwa kulturowego oraz historii regionu. Zaliczyć do nich można Ruiny Huty Józef w Samsonowie, zabytkowy kościół z XVII wieku w Zagnańsku czy też unikalny zabytkowy obiekt dworca kolejowego z Zagnańska. Również istotne dla rozwoju funkcji turystycznej są zasoby przyrodniczego. Znajdują się tu rezerваты przyrody: Zachętnie: obejmujący wyjątkowe odkrycia paleontologiczne w nieczynnym kamieniołomie oraz Góra Chełm, będąca najwyższym wzniesieniem Pasma Klonowskiego z panoramą na okolicę i kamieniołom Zachętnie. Przez teren gminy będą przebiegać ponadlokalne szlaki turystyczne. Na terenie gminy znajduje się ośrodek wypoczynkowy Kompleksu Świętokrzyska Polana wraz Parkiem Miniatur Świętokrzyskich.
Całkowita szacunkowa wartość projektu PLN (w tym koszty kwalifikowalne)	5 856 000,00
Kwota dofinansowania (85% wartości kosztów kwalifikowalnych) PLN	4 977 000,00
Okres realizacji projektu	2026 - 2027
Oczekiwane wskaźniki produktu powiązane z realizacją FEŚ 2021- 2027	WLWK-RCO077 – Liczba obiektów kulturalnych i turystycznych objętych wsparciem – 5 szt.

Numer i tytuł projektu	VII. Rozbudowa infrastruktury turystycznej w Gminie Zagnańsk
Oczekiwane wskaźniki rezultatu powiązane z realizacją FEŚ 2021- 2027	WLWK-RCR077 - Liczba osób odwiedzających obiekty kulturalne i turystyczne objęte wsparciem – 30 tys. osób

Numer i tytuł projektu	VIII. Przebudowa, modernizacja i dostosowanie budynku do pełnienia funkcji Centrum dziedzictwa i edukacji kreatywnej w Zaleziance
Nazwa Lidera/ Wnioskodawcy	Związek Gmin Gór Świętokrzyskich
Partnerzy projektu	Gmina Łączna
Cel szczegółowy FEŚ 2021-2027	EFRR.CP5.II - Wspieranie zintegrowanego i sprzyjającego włączeniu społecznemu rozwoju społecznego, gospodarczego i środowiskowego, na poziomie lokalnym, kultury, dziedzictwa naturalnego, zrównoważonej turystyki i bezpieczeństwa na obszarach innych niż miejskie.
Priorytet FEŚ 2021-2027	Priorytet 6. Fundusze Europejskie dla wspólnot lokalnych.
Działanie	Działanie FESW.06.03 Wzmacnianie lokalnych potencjałów na obszarach innych niż obszary miejskie.
Opis projektu	Gmina Łączna w 2025 r. obchodzi 30 lecie swojego istnienia, jednak tradycje związane z wyrobem przedmiotów drewnianych sięgają dużo starszych czasów. Wyrób drobnych przedmiotów drewnianych był na terenie obecnej gminy Łączna powszechny, choć wzmianki o nim pojawiają się dopiero w źródłach dziewiętnastowiecznych. Wykonywano tu m.in. łyżki, solnice, miotły. Oprócz przedmiotów codziennego użytku, wykorzystywanych w gospodarstwie domowym i przeznaczonych na sprzedaż rękodzielniczy wykonywali także ludowe zabawki. Zabawkarstwem trudnili się przede wszystkim mieszkańcy Łącznej i Podłazia. Te miejscowości stworzyły bardzo prężny i nowoczesny ośrodek rękodzielniczy. Tradycje rzemieślnicze przetrwały po części do dzisiejszych czasów, niemniej pozwoli odchodzą w zapomnienie. Zachowanie tych tradycji oraz tożsamości lokalnej stanowić może impuls do rozwoju funkcji turystycznej, lokalnego ożywienie gospodarki, zgodnie z ideą turystyki zrównoważonej. Zadanie obejmuje przebudowę i modernizację istniejącego budynku w celu dostosowania go do nowej funkcji. Budynek po Szkole w Zaleziance zostanie przekształcony w Centrum dziedzictwa i edukacji kreatywnej w Zaleziance. Organem prowadzącym będzie Urząd Gminy Łączna. Będzie to miejsce spełniające funkcje edukacyjno-wystawiennicze ponadto promujące wieloletnią tradycję związaną z rękodzielniczą produkcją wyrobów z drewna.

Numer i tytuł projektu	VIII. Przebudowa, modernizacja i dostosowanie budynku do pełnienia funkcji Centrum dziedzictwa i edukacji kreatywnej w Zaleziance
	Miejsce to ma być skarbnicą wieloletniej tradycji produkcji wyrobów drewnianych, od akcesoriów codziennego użytku, przez zabawki oraz narzędzia. Odbiorcami działalności Centrum będą mieszkańcy gmin ZGGŚ, turyści, a także osoby zainteresowane rękodziełem. Zakres projektu obejmuje utworzenie Centrum dziedzictwa i edukacji kreatywnej o następujących funkcjach: • część ekspozycyjna: ✓ utworzenie wystawy stałej z dostosowanymi do niej salami warsztatowymi/ dydaktycznymi i potrzebne zaplecze, ✓ punkt informacji turystycznej udostępniający wiedzę o walorach gminy ZGGŚ z ich ofertą turystyczną, ✓ zaplecze socjalne i biurowe, magazyn, szatnia, toalety, winda, ✓ sala konferencyjna/ kinowa/widowiskowa • część edukacyjna/ studyjna: ✓ studio nagraniowe, ✓ studio artystyczne, ✓ studio graficzne, ✓ studio multimedialne, ✓ przestrzeń zaadoptowana dla ewentualnych gości. Centrum Dziedzictwa i Edukacji Kreatywnej w Zaleziance, zlokalizowane przy czerwonym szlaku turystycznym, stanowi integralny element sieci szlaków turystycznych ujętych w Strategii. Jego lokalizacja w tym miejscu wzmacnia spójność szlaku, uzupełniając istniejącą infrastrukturę o ważny punkt dziedzictwa kulturowego. Inwestycja ta realizuje założenia Strategii, podnosząc dostępność i atrakcyjność całego szlaku na poziomie międzygminnym.
Powiązania projektu z istniejącymi funkcjami turystycznymi	Miejscowości gminy Łączna położone są pomiędzy dużymi kompleksami leśnymi. Gmina położona jest w zasięgu pasma Klonowskiego Gór Świętokrzyskich. Przez teren gminy biegną ponadlokalne szlaki turystyczne. Na terenie gminy znajdują się warte odwiedzenia obiekty dziedzictwa kulturowego, w tym Kościół parafialny w Łącznej pw. Św. Szymona i Judy Tadeusza, a także Kościół parafialny w Występie i Kaplica w Zaleziance. Na terenie gminy znajduje się Bukowa Góra, będąca pomnikiem przyrody nieżywej związanej z odstonięciem ostańców piaskowca dewońskiego. Warto także zwrócić uwagę na kapliczki i krzyże przydrożne oraz zbiornik wodny Jaśle. Przez miejscowość Zalezianka, w której planuje się utworzenie Centrum dziedzictwa i edukacji kreatywnej, przebiega pieszy szlak turystyczny: rezerwat leśno-krajobrazowy "Diabla Góra" (0,0) - Starzechowice PKS (12,0) - Maleniec (22,0) - Ruda Maleniecka (31,0) - Sielcia (42,0) - Czarniecka Góra

Numer i tytuł projektu	VIII. Przebudowa, modernizacja i dostosowanie budynku do pełnienia funkcji Centrum dziedzictwa i edukacji kreatywnej w Zaleziance
	(63,0) - Odrowążek (76,5) - Ształas (82,0) - Zalezianka (93,5) - Łączna [gdzie znajduje się początek szlaku zielonego SW-7504-z] (97,0).
Całkowita szacunkowa wartość projektu PLN (w tym koszty kwalifikowalne)	5 856 000,00
Kwota dofinansowania (85% wartości kosztów kwalifikowalnych) PLN	4 977 000,00
Okres realizacji projektu	2026-2028
Oczekiwane wskaźniki produktu powiązane z realizacją FEŚ 2021- 2027	WLWK-RCO077 – Liczba obiektów kulturalnych i turystycznych objętych wsparciem – 1 szt.
Oczekiwane wskaźniki rezultatu powiązane z realizacją FEŚ 2021- 2027	WLWK-RCR077 – Liczba osób odwiedzających obiekty kulturalne i turystyczne objęte wsparciem – 1 tys. osób

Numer i tytuł projektu	IX. Zagospodarowanie terenów przyległych do zbiornika wodnego na rzece Kamionce w Suchedniowie.
Nazwa Lidera/ Wnioskodawcy	Związek Gmin Gór Świętokrzyskich
Partnerzy projektu	Gmina Suchedniów
Cel szczegółowy FEŚ 2021-2027	EFRR.CP5.II - Wspieranie zintegrowanego i sprzyjającego włączeniu społecznemu rozwoju społecznego, gospodarczego i środowiskowego, na poziomie lokalnym, kultury, dziedzictwa naturalnego, zrównoważonej turystyki i bezpieczeństwa na obszarach innych niż miejskie.
Priorytet FEŚ 2021-2027	Priorytet 6. Fundusze Europejskie dla wspólnot lokalnych.
Działanie	Działanie FESW.06.03 Wzmacnianie lokalnych potencjałów na obszarach innych niż obszary miejskie.
Opis projektu	Przedmiotem projektu jest zagospodarowanie terenów przyległych do zbiornika wodnego na rzece Kamionce w Suchedniowie. Zakres projektu obejmuje następujące elementy: • budowa ciągu pieszo/ rowerowego z bezpiecznej, trwałej nawierzchni, dobrej do spacerowania i przystosowanej dla osób niepełnosprawnych. (ścieżka zlokalizowana zostanie w taki sposób,

Numer i tytuł projektu	IX. Zagospodarowanie terenów przyległych do zbiornika wodnego na rzece Kamionce w Suchedniowie.
	aby można było wejść na nią od strony Parku Miejskiego w Suchedniowie oraz z kładki przy ul. Pasternik, szerokość ciągów komunikacyjnych będzie zgodna z obowiązującymi przepisami i dostosowana do możliwości terenu), • budowa stref odpoczynku (ścieżka wyposażona będzie w miejsca do odpoczynku typu: ławeczki, altany, oraz inna infrastruktura towarzysząca, • budowa ścieżki edukacyjnej (wzdłuż ścieżki zlokalizowane zostaną obiekty edukacyjne z informacjami o gatunkach owadów zapylających występujących na terenie gminy, tablice informacyjne i elementy tematyczne m.in. hotel dla owadów.), • wykonanie nasadzeń rodzimych gatunków roślin i krzewów miododajnych przyjaznych zapylaczom, • lokalizacja miejsc piknikowych, • wykonanie oświetlenia ścieżki, • przygotowanie na ścieżce łagodnych najazdów i zjazdów dla osób niepełnosprawnych, na początku i końcu ścieżki. Wszystkie zastosowane materiały będą spójne z wykończeniem Parku Miejskiego w Suchedniowie. Obiekty te będą stanowiły swoją kontynuację i zgodną wizję architektoniczną. Na początku i końcu ścieżki zlokalizowane są już toalety publiczne i toalety dla osób niepełnosprawnych (jedna w parku miejskim, druga na terenie Ośrodka Sportu i Rekreacji, co powoduje, że planowane przedsięwzięcie będzie w stopniu wysokim przystosowane dla osób ze szczególnymi potrzebami – osób niepełnosprawnych, seniorów, kobiet w ciąży czy małych dzieci).
Powiązania projektu z istniejącymi funkcjami turystycznymi	Zbiornik wodny na rzece Kamionce w Suchedniowie jest jedną z głównych atrakcji turystycznych gminy. Niemniej gmina Suchedniów dysponuje szeregiem innych atrakcji, które znajdują się zarówno w mieście Suchedniów, jak też w jego okolicach. Sam Suchedniów jest doskonałą bazą wypadową, gdyż tutaj znajdują się rozwinięte usługi turystyczne, w tym noclegowe i gastronomiczne. Suchedniów jest punktem początkowym niebieskiego szlaku turystycznego do Berezowa oraz czarnego szlaku turystycznego do rezerwatu przyrody Dalejów. Przez miasto przechodzi zielony szlak turystyczny Skarżysko Zachodnie – Wykus oraz czarny szlak rowerowy ze Skarżyska-Kamiennej do Mostek. Przez lasy suchedniowskie wiedzie zaś szlak konny „Burzący stok”. W Suchedniowie znajduje się ścieżka dydaktyczna śladami Gustawa Herlinga-Grudzińskiego. Suchedniów położony jest pośród lasów Puszczy Świętokrzyskiej. W obrębie tych lasów znajdują się dwa parki krajobrazowe: Znajduje się wiele ciekawych miejsc: rezerwatów przyrody, użytków ekologicznych i źródeł. W Suchedniowie znajdują się liczne obiekty związane z dziedzictwem kulturowym i historycznym.
Całkowita szacunkowa wartość projektu PLN	5 856 000,00

Numer i tytuł projektu	IX. Zagospodarowanie terenów przyległych do zbiornika wodnego na rzece Kamionce w Suchedniowie.
(w tym koszty kwalifikowalne)	
Kwota dofinansowania (85% wartości kosztów kwalifikowalnych) PLN	4 977 000,00
Okres realizacji projektu	2028-2029
Oczekiwane wskaźniki produktu powiązane z realizacją FEŚ 2021- 2027	WLWK-RCO077 – Liczba obiektów kulturalnych i turystycznych objętych wsparciem – 3 szt.
Oczekiwane wskaźniki rezultatu powiązane z realizacją FEŚ 2021- 2027	WLWK-RCR077 – Liczba osób odwiedzających obiekty kulturalne i turystyczne objęte wsparciem – 12 tys. osób

4. Wschodni szlak turystyczny Gór Świętokrzyskich

Numer i tytuł projektu	X. Odpoczynek i natura – wykonanie ścieżki rowerowej wraz z infrastrukturą towarzyszącą
Nazwa Lidera/ Wnioskodawcy	Związek Gmin Gór Świętokrzyskich
Partnerzy projektu	Gmina Pawtów
Cel szczegółowy FEŚ 2021-2027	EFRR.CP5.II - Wspieranie zintegrowanego i sprzyjającego włączeniu społecznemu rozwoju społecznego, gospodarczego i środowiskowego, na poziomie lokalnym, kultury, dziedzictwa naturalnego, zrównoważonej turystyki i bezpieczeństwa na obszarach innych niż miejskie.
Priorytet FEŚ 2021-2027	Priorytet 6. Fundusze Europejskie dla wspólnot lokalnych.
Działanie	Działanie FESW.06.03 Wzmacnianie lokalnych potencjałów na obszarach innych niż obszary miejskie.
Opis projektu	Pawtów zamyka etap „wody” – zbiornik Wióry staje się symbolem współczesnej, zrównoważonej turystyki, łączącej wypoczynek, sport i edukację. W ramach zadania zostanie wykonana ścieżka rowerowa prowadząca przez piękne tereny znajdujące się przy zalewie Wióry. Trasa będzie miała swój przebieg wzdłuż linii brzegowej Zalewu Wióry. Zostaną również wykonane m.in. miejsca odpoczynku dla rowerzystów, ławeczki, altany oraz miejsca na grilla. Ponadto zostanie wykonane kąpielisko w miejscowości Szeligi, które przyciągnie turystów. W ramach projektu utworzony zostanie parking. Parking stanowi nieodłączny element większego

Numer i tytuł projektu	X. Odpoczynek i natura – wykonanie ścieżki rowerowej wraz z infrastrukturą towarzyszącą
	projektu, nie jest one dominującym elementem projektu, a jego koszt nie przekracza 15% kosztów kwalifikowalnych.
Powiązania projektu z istniejącymi funkcjami turystycznymi	Planowany zakres inwestycji wzbogaca cały projekt o aspekt turystyki aktywnej, ekologicznej i rekreacyjnej, jednocześnie wzmacniając sieć połączeń między kluczowymi atrakcjami regionu. Stanie się częścią większej sieci ścieżek rowerowych, łącząc ważne punkty szlaku. Dzięki tej inwestycji szlak stanie się kompleksową trasą turystyczną. Zalew Wióry jeszcze bardziej zyska na znaczeniu jako miejsce aktywnego wypoczynku. Utworzony szlak rowerowy połączy się ze szlakiem turystycznym, który przebiega przez gminy Nowa Słupia, Bieliny, Górno oraz Bodzentyn (jest to trasa licząca 60,45 km). Nowo powstała trasa połączyć się może również z trasą która przebiegać będzie przez gminę Waśniów. Utworzony parking (wg zasad tzn. max 15% kosztów kwalifikowanych) da możliwość przyjazdu osobom w różnym wieku w celach turystycznych aby podziwiać piękne tereny przyrody. Komplementarne do realizowanych działań będą przedsięwzięcia organizowane przez Gminny Ośrodek Kultury, takie jak rajdy szlakiem wzdłuż zalewu Wióry.
Całkowita szacunkowa wartość projektu PLN (w tym koszty kwalifikowalne)	5 856 000,00
Kwota dofinansowania (85% wartości kosztów kwalifikowalnych) PLN	4.977.000,00
Okres realizacji projektu	2025-2027
Oczekiwane wskaźniki produktu powiązane z realizacją FEŚ 2021- 2027	WLWK-PLRO221 – Długość wspartych turystycznych szlaków rowerowych o nawierzchni utwardzonej nieulepszanej – 4,5 km
Oczekiwane wskaźniki rezultatu powiązane z realizacją FEŚ 2021- 2027	WLWK-RCR077 – Liczba osób odwiedzających obiekty kulturalne i turystyczne objęte wsparciem – 15 tys. osób

Numer i tytuł projektu	XI. Budowa Centrum Kultury i Turystyki w miejscowości. Waśniów
Nazwa Lidera/ Wnioskodawcy	Związek Gmin Gór Świętokrzyskich

Numer i tytuł projektu	XI. Budowa Centrum Kultury i Turystyki w miejscowości. Waśniów
Partnerzy projektu	Gmina Waśniów
Cel szczegółowy FEŚ 2021-2027	EFRR.CP5.II - Wspieranie zintegrowanego i sprzyjającego włączeniu społecznemu rozwoju społecznego, gospodarczego i środowiskowego, na poziomie lokalnym, kultury, dziedzictwa naturalnego, zrównoważonej turystyki i bezpieczeństwa na obszarach innych niż miejskie.
Priorytet FEŚ 2021-2027	Priorytet 6. Fundusze Europejskie dla wspólnot lokalnych.
Działanie	Działanie FESW.06.03 Wzmacnianie lokalnych potencjałów na obszarach innych niż obszary miejskie.
Opis projektu	Projekt zakłada budowę nowego budynku wraz z zagospodarowaniem otoczenia. Budynek będzie stanowił siedzibę instytucji kultury, oraz głównego punktu informacji turystycznej na terenie gminy. Teren wokół budynku zostanie zagospodarowany poprzez wykonanie parkingu dla mieszkańców i turystów odwiedzających placówkę. Planowana funkcjonalność obiektu wynika zarówno z potrzeb społecznych, jak też z potencjału turystycznego gminy. Wyklucza się przy tym dostosowanie istniejącej infrastruktury gminnej do roli Centrum Kultury i Turystyki. Gmina Waśniów nie dysponuje odpowiedniej wielkości i jakości obiektem, który może pełnić po modernizacji lub przebudowie, zakładane funkcje. Konieczna jest budowa nowego obiektu. Przedmiotem inwestycji jest budowa nowego obiektu Centrum Kultury i Turystyki wraz z zagospodarowaniem terenu wokół, w tym wykonaniem infrastruktury komunikacyjnej dla osób odwiedzających (parking, którego budowa nie przekroczy 15% kosztów kwalifikowalnych projektu). Obiekt zostanie zlokalizowany przy czerwonym szlaku turystycznym i będzie pełnił funkcję głównego punktu informacji turystycznej w gminie. Centrum wpisuje się bezpośrednio w założenia Strategii, stanowi jego integralną część, ma charakter ponadlokalny. Inwestycja uzupełnia i wzmacnia system infrastruktury turystycznej w regionie, odpowiadając na potrzebę stworzenia punktów zapewniających kompleksowe wsparcie informacyjne i kulturowe dla osób korzystających z oznakowanych tras turystycznych. W obiekcie zlokalizowane zostaną przestrzenie przeznaczone do prowadzenia działalności informacyjnej oraz ekspozycyjnej związanej z dziedzictwem kulturowym i przyrodniczym gminy. Turyści będą mogli uzyskać szczegółowe informacje o przebiegu szlaków, obiektach zabytkowych, rezerwatach przyrody nieożywionej, a także zapoznać się z materiałami na ten temat. Placówka będzie pełnić funkcję doradczo-informacyjną – z wyspecjalizowaną obsługą, dostarczającą aktualnych i rzetelnych danych turystycznych. Istotną częścią funkcjonalną budynku będzie sala przystosowana do prowadzenia działalności kulturalnej prezentującej lokalne dziedzictwo muzyczne i folklorystyczne. Planowane są pokazy i koncerty muzyki

Numer i tytuł projektu	XI. Budowa Centrum Kultury i Turystyki w miejscowości. Waśniów
	tradycyjnej oraz występy zespołów ludowych – mające na celu popularyzację niematerialnego dziedzictwa kulturowego regionu wśród turystów. Głównym celem projektu jest zapewnienie profesjonalnej obsługi turystycznej oraz promocja lokalnej kultury w kontekście regionalnym i ponadlokalnym.
Powiązania projektu z istniejącymi funkcjami turystycznymi	Atrakcje turystyczne gminy Waśniów związane są zarówno z przyrodą jak też dziedzictwem kulturowym. Znajdują się tu trzy rezerваты przyrody nieożywionej. W rezerwacie „Małe Gołoborze” na obszarze 20,44 ha chronione jest niewielkie gładzowisko (pozostałość gołoborza) wraz z otaczającym je lasem bukowo-jodłowym w wieku do 130 lat. W rezerwacie „Szczytniak” na obszarze 6,03 ha chronione są typowe dla Gór Świętokrzyskich podszczytowe rumowiska skalne piaskowców kwarcytowych (tzw. „gołoborza”), otoczone starodrzewiem jodłowo-bukowym o charakterze puszczańskim. W rezerwacie „Wąwóz w Skalach” na obszarze 3,18 ha chronione są odsłaniające się w zboczach wąwozu naturalne wychodnie skał środkowego dewonu (gł. dolomity) z licznymi skamieniałościami przewodnimi o znaczeniu światowym, a ściany porasta ciekawa roślinność kserotermiczna i naskalna. Wyróżnikiem gminy Waśniów są walory architektoniczne: dworki szlacheckie i należące do nich cenne kompleksy parkowe. Warto odwiedzić barokowy kościół pod wezwaniem Św. Piotra i Pawła w Waśniowie, zbudowany jako renesansowy (XVII w.) oraz kościół z romańską rotundą w miejscowości Grzegorzowice. Przez teren gminy biegną ponadlokalne szlaki turystyczne. Projektowany obiekt Centrum Kultury i Turystyki znajduje się przy czerwonym szlaku turystycznym.
Całkowita szacunkowa wartość projektu PLN (w tym koszty kwalifikowalne)	8 000 000,00
Kwota dofinansowania (85% wartości kosztów kwalifikowalnych) PLN	4 977 000,00
Okres realizacji projektu	2025-2027
Oczekiwane wskaźniki produktu powiązane z realizacją FEŚ 2021- 2027	WLWK-RCO077 – Liczba obiektów kulturalnych i turystycznych objętych wsparciem – 1 szt.
Oczekiwane wskaźniki rezultatu powiązane z realizacją FEŚ 2021- 2027	WLWK-RCR077 – Liczba osób odwiedzających obiekty kulturalne i turystyczne objęte wsparciem – 1,1 tys.

5. Wspólny pakiet promujący Góry Świętokrzyskie

Numer i tytuł projektu	XII. Kod Gór Świętokrzyskich – interaktywny szlak zmysłów, tradycji i przyszłości
Nazwa Lidera/ Wnioskodawcy	Związek Gmin Gór Świętokrzyskich
Partnerzy projektu	Gminy Bieliny, Nowa Słupia, Suchedniów, Zagnańsk, Łączna, Bodzentyn, Waśniów, Mastów, Górnio, Łagów, Pawłów
Cel szczegółowy FEŚ 2021-2027	EFRR.CP5.II - Wspieranie zintegrowanego i sprzyjającego włączeniu społecznemu rozwoju społecznego, gospodarczego i środowiskowego, na poziomie lokalnym, kultury, dziedzictwa naturalnego, zrównoważonej turystyki i bezpieczeństwa na obszarach innych niż miejskie.
Priorytet FEŚ 2021-2027	Priorytet 6. Fundusze Europejskie dla wspólnot lokalnych.
Działanie	Działanie FESW.06.03 Wzmacnianie lokalnych potencjałów na obszarach innych niż obszary miejskie.
Opis projektu	Każdy punkt na szlaku to moduł większej układanki – „kodu Gór Świętokrzyskich”, który odwiedzający stopniowo odkrywa i odczytuje. W Bielinach turysta doświadcza kodu tradycji, w Mastowie – kodu lotnictwa i przestrzeni, w Bodzentynie – kodu historii, w Łagowie – kodu zapachu, smaku i rzemiosła. Projekt łączy nowe technologie (AR, aplikacje, audioprzewodniki) z elementami sensorycznymi (światło, zapach, VR, dotyk), aby zaangażować odwiedzających na wszystkich poziomach percepcji. Trasa prowadzi przez zbiorniki, osady historyczne, centra edukacji i obiekty kultury, tworząc przestrzeń do immersyjnego odkrywania regionu. Szlak oferuje unikalne, „instagramowe” momenty, gry terenowe i quizy, które zachęcają do interakcji i powrotu. Po ukończeniu szlaku, użytkownik otrzymuje swój "profil kodu", który symbolizuje jego unikalną podróż i odbiór regionu. Moduły kodu – przypisanie do gmin: • I. Nowa Słupia – Kod Legendy i Duchowości, • II. Bieliny – Kod Tradycji i Folkloru, • III. Suchedniów – Kod Przyrody i Cisy, • IV. Zagnańsk – Kod Przemysłu i Drzew, • V. Łączna – Kod Rzemiosła i Zabawek, • VI. Bodzentyn – Kod Historii i Władzy, • VII. Waśniów – Kod Wspólnoty i Kultury, • VIII. Mastów – Kod Przestrzeni i Lotnictwa, • Górnio – Kod Wody i Zdrowia, • Łagów – Kod Smaku i Zmysłów, • Pawłów – Kod Odpoczynku i Natury. Projekt stanowić będzie wspólny element promocji turystycznej Gór Świętokrzyskich.
Całkowita szacunkowa wartość projektu PLN	300 000,00

Numer i tytuł projektu	XII. Kod Gór Świętokrzyskich – interaktywny szlak zmysłów, tradycji i przyszłości
(w tym koszty kwalifikowalne)	
Kwota dofinansowania (85% wartości kosztów kwalifikowalnych) PLN	253 000,00
Okres realizacji projektu	2025-2027
Oczekiwane wskaźniki produktu powiązane z realizacją FEŚ 2021- 2027	WLWK-RCO077 – Liczba obiektów kulturalnych i turystycznych objętych wsparciem – 25 szt. WLWK-RCO112 – Podmioty zaangażowane w przygotowanie i realizację strategii zintegrowanego rozwoju terytorialnego – 11 podmiotów
Oczekiwane wskaźniki rezultatu powiązane z realizacją FEŚ 2021- 2027	RCR77 Liczba osób odwiedzających obiekty kulturalne i turystyczne objęte wsparciem – 204 tys. osób

3.3. Pozostałe projekty realizujące cele i kierunki rozwoju OSI Góry Świętokrzyskie

W tym rozdziale zaprezentowano pozostałe projekty, które planowane są do realizacji w ramach Strategii rozwoju OSI Góry Świętokrzyskie. Są to projekty, który stanowią uzupełnienie lub dopełnienie projektu zintegrowanego „Na ścieżkach czasu i przestrzeni – zintegrowany projekt rozwoju funkcji turystyczno-edukacyjnej Gór Świętokrzyskich, wspierającej ochronę dziedzictwa, rozwój społeczny i aktywizację obszaru OSI Góry Świętokrzyskie” i jednocześnie są spójne z celami i kierunkami rozwoju zdefiniowanymi w Strategii rozwoju OSI Góry Świętokrzyskie.

Źródłami finansowania pozostałych projektów mogą być:

- środki budżetów gmin,
- środki Unii Europejskiej – fundusze europejskie dostępne w ramach Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, Funduszu Spójności, Europejskiego Funduszu Społecznego,
- inne fundusze zewnętrzne – np. fundusze norweskie i fundusze Europejskiego Obszaru Gospodarczego,
- środki budżetu państwa – przewidziane na współfinansowanie projektów lub jako niezależne źródło finansowania,
- środki budżetu samorządu województwa – na współfinansowanie projektów lub jako niezależne źródło finansowania,
- środki budżetu powiatu – na współfinansowanie projektów lub jako niezależne źródło finansowania,
- inne środki publiczne, np. fundusze celowe,
- środki prywatne, np. przedsiębiorców, organizacji pozarządowych, mieszkańców.

Tabela 23. Pozostałe projekty realizujące cele i kierunki rozwoju Strategii rozwoju OSI Góry Świętokrzyskie

Lp.	Tytuł projektu	Zakres projektu	Podmiot realizujący	Szacunkowe koszty realizacji projektu (w zł)	Spójność z celami Strategii rozwoju OSI Góry Świętokrzyskie	Spójność z kierunkami rozwoju OSI Góry Świętokrzyskie	Potencjalne źródła finansowania
1.	Rozwój usług społecznych OSI Góry Świętokrzyskie	Rozwój usług społecznych realizowanych w gminach ZGGŚ na rzecz przeciwdziałania marginalizacji społecznej	ZGGŚ	20 000 000	Cel 1. Rozwój usług publicznych na rzecz spójności i aktywności społecznej	Rozwój infrastruktury oraz oferty pomocy społecznej oraz usług społecznych	EFS, środki własne gmin
2.	Poprawa dostępności do opieki żłobkowej w gminie Łagów.	Budowa żłobka i stref wypoczynku i zabawy dla rodzin z dziećmi	Gmina Łagów	4 000 000	Cel 1. Rozwój usług publicznych na rzecz spójności i aktywności społecznej	Rozwój infrastruktury oraz oferty opieki żłobkowej sprzyjającej aktywności zawodowej rodziców	EFRR, środki własne gminy
3.	Rozwój infrastruktury sportowej i edukacyjnej w gminie Bodzentyn	Przebudowa boiska w Łysicy i budowa boisk w Bodzentynie, Św. Katarzynie, budowa bieżni w Bodzentynie i Wzdole	Gmina Bodzentyn	7 200 000	Cel 1. Rozwój usług publicznych na rzecz spójności i aktywności społecznej	Rozwój infrastruktury sportowo-rekreacyjnej sprzyjającej aktywności i integracji społecznej	EFRR, środki własne gminy

Lp.	Tytuł projektu	Zakres projektu	Podmiot realizujący	Szacunkowe koszty realizacji projektu (w zł)	Spójność z celami Strategii rozwoju OSI Góry Świętokrzyskie	Spójność z kierunkami rozwoju OSI Góry Świętokrzyskie	Potencjalne źródła finansowania
4.	Poprawa dostępności do infrastruktury rekreacyjno-sportowej poprzez budowę i remonty boisk typu orlik w gminie Łagów	Projekt zakłada budowę i modernizację istniejących boisk sportowych na terenie	Gmina Łagów	12 000 000	Cel 1. Rozwój usług publicznych na rzecz spójności i aktywności społecznej	Rozwój infrastruktury sportowo-rekreacyjnej sprzyjającej aktywności i integracji społecznej	EFRR, środki własne gminy
5.	Rozbudowa i doposażenie kompleksu sportowego w Brzezinkach	Przebudowa głównego boiska wraz z infrastrukturą towarzyszącą	Gmina Mastów	3 000 000	Cel 1. Rozwój usług publicznych na rzecz spójności i aktywności społecznej	Rozwój infrastruktury sportowo-rekreacyjnej sprzyjającej aktywności i integracji społecznej	Inne środki zewnętrzne, środki własne gminy
6.	Budowa miejsc rekreacji – pump tracki, skate parki, place zabaw i siłownie zewnętrzne	Utworzenie nowych miejsc rekreacji w różnych miejscowościach na terenie całej gminy.	Gmina Mastów	2 000 000	Cel 1. Rozwój usług publicznych na rzecz spójności i aktywności społecznej	Rozwój infrastruktury sportowo-rekreacyjnej sprzyjającej aktywności i integracji społecznej	Inne środki zewnętrzne, środki własne gminy

Lp.	Tytuł projektu	Zakres projektu	Podmiot realizujący	Szacunkowe koszty realizacji projektu (w zł)	Spójność z celami Strategii rozwoju OSI Góry Świętokrzyskie	Spójność z kierunkami rozwoju OSI Góry Świętokrzyskie	Potencjalne źródła finansowania
7.	Rozwój infrastruktury sportowej i aktywności społecznej w gminie Pawtów	Budowa kąpieliska z infrastrukturą towarzyszącą na terenie gminy Pawtów	Gmina Pawtów	2 000 000	Cel 1. Rozwój usług publicznych na rzecz spójności i aktywności społecznej	Rozwój infrastruktury sportowo-rekreacyjnej sprzyjającej aktywności i integracji społecznej	EFRR, środki własne gminy
8.	Budowa centrum kulturalnego w Wiśniówce	Utworzenie świetlicy samorządowej z filią Gminnej Biblioteki Publicznej oraz sali sportowej z wyposażeniem w jednym obiekcie.	Gmina Mastów	15 000 000	Cel 1. Rozwój usług publicznych na rzecz spójności i aktywności społecznej	Rozwój infrastruktury edukacyjno-rekreacyjnej sprzyjającej poprawie dostępności do dziedzictwa przyrodniczego, historycznego i kulturowego,	Inne środki zewnętrzne, środki własne gminy
9.	Zagospodarowanie centralnej części gminy Łączna na cele społeczne i turystyczne	Utworzenie stref wypoczynku, rekreacji i edukacji oraz wystaw terenowych w miejscowości Czerwona Górka	Gmina Łączna	3 000 000	Cel 1. Rozwój usług publicznych na rzecz spójności i aktywności społecznej	Poprawa funkcjonalności i estetyki przestrzeni publicznych	EFRR, środki własne gminy

Lp.	Tytuł projektu	Zakres projektu	Podmiot realizujący	Szacunkowe koszty realizacji projektu (w zł)	Spójność z celami Strategii rozwoju OSI Góry Świętokrzyskie	Spójność z kierunkami rozwoju OSI Góry Świętokrzyskie	Potencjalne źródła finansowania
10.	Wzmocnienie potencjału turystycznego poprzez zagospodarowanie terenu w miejscowościach gminy Łączna.	Zagospodarowania terenu na działkach gminnych w miejscowościach w gminie Łączna poprzez budowę infrastruktury turystycznej i rekreacyjnej	Gmina Łączna	1 000 000	Cel 1. Rozwój usług publicznych na rzecz spójności i aktywności społecznej	Poprawa funkcjonalności i estetyki przestrzeni publicznych	EFRR, środki własne gminy
11.	Budowa archiwum zakładowego	Budowa obiektu spełniającego wymagania dla archiwum na potrzeby administracji samorządowej.	Gmina Mastów	3 000 000	Cel 1. Rozwój usług publicznych na rzecz spójności i aktywności społecznej	Poprawa funkcjonalności i estetyki przestrzeni publicznych	Inne środki zewnętrzne, środki własne gminy
12.	Rozbudowa Urzędu Gminy Mastów	Rozbudowa urzędu o dodatkowe skrzydło w związku z rosnącymi zadaniami administracji samorządowej na poziomie gminnym.	Gmina Mastów	5 000 000	Cel 1. Rozwój usług publicznych na rzecz spójności i aktywności społecznej	Poprawa funkcjonalności i estetyki przestrzeni publicznych	Inne środki zewnętrzne, środki własne gminy
13.	Poprawa funkcjonalności i estetyki miejscowości Radkowie	Zagospodarowanie terenu znajdującego się w miejscowości Radkowie	Gmina Pawtów	3 000 000	Cel 1. Rozwój usług publicznych na rzecz spójności i aktywności społecznej	Poprawa funkcjonalności i estetyki przestrzeni publicznych	EFRR, środki własne gminy

Lp.	Tytuł projektu	Zakres projektu	Podmiot realizujący	Szacunkowe koszty realizacji projektu (w zł)	Spójność z celami Strategii rozwoju OSI Góry Świętokrzyskie	Spójność z kierunkami rozwoju OSI Góry Świętokrzyskie	Potencjalne źródła finansowania
14.	Poprawa jakości usług cyfrowych OSI Góry Świętokrzyskie	Wprowadzenie systemu informatycznego wspomagającego funkcjonowanie poszczególnych gmin oraz ZGGŚ wraz z wdrożeniem usług mających na celu sprawne wykorzystanie ich zasobów, takich jak bazy danych	ZGGŚ	10 000 000	Cel 1. Rozwój usług publicznych na rzecz spójności i aktywności społecznej	Rozwój e-usług	EFRR, środki własne gmin
15.	Poprawa bezpieczeństwa mieszkańców oraz turystów w ruchu komunikacyjnym	Rozbudowa i modernizację oświetlenia ulicznego	Gmina Mastów	4 500 000	Cel 1. Rozwój usług publicznych na rzecz spójności i aktywności społecznej	Poprawa bezpieczeństwa publicznego	Inne środki zewnętrzne, środki własne gminy
16.	Budowa, przebudowa dróg, chodników, bezpiecznych przejść dla pieszych	Poprawa bezpieczeństwa i dostępności komunikacyjnej na obszarze całej gminy.	Gmina Mastów	20 000 000	Cel 1. Rozwój usług publicznych na rzecz spójności i aktywności społecznej	Poprawa bezpieczeństwa publicznego	Inne środki zewnętrzne, środki własne gminy
17.	Zwiększenie efektywności energetycznej i wykorzystanie OZE w obiektach użyteczności publicznej w gminie Bodzentyn	Rozwój OZE w placówkach edukacyjnych Gminy Bodzentyn	Gmina Bodzentyn	5 000 000	Cel .2 Ochrona zasobów przyrodniczych i poprawa stanu środowiska	Poprawa stanu powietrza atmosferycznego	EFRR, środki własne gminy

Lp.	Tytuł projektu	Zakres projektu	Podmiot realizujący	Szacunkowe koszty realizacji projektu (w zł)	Spójność z celami Strategii rozwoju OSI Góry Świętokrzyskie	Spójność z kierunkami rozwoju OSI Góry Świętokrzyskie	Potencjalne źródła finansowania
18.	Termomodernizacja z OZE obiektów użyteczności publicznej w gminie Mastów	Wymiana źródeł ciepła, montaż paneli fotowoltaicznych, pomp ciepła w obiektach użyteczności publicznych Gminy Mastów	Gmina Mastów	20 000 000	Cel .2 Ochrona zasobów przyrodniczych i poprawa stanu środowiska	Poprawa stanu powietrza atmosferycznego	Inne środki zewnętrzne, środki własne gminy
19.	Ograniczenie niskiej emisji z indywidualnych gospodarstw domowych na terenie OSI Góry Świętokrzyskie	Wymiana źródeł ciepła w budynkach mieszkalnych, instalacja paneli fotowoltaicznych na budynkach mieszkalnych, montaż pomp ciepła w budynkach mieszkalnych	ZGGŚ	50 000 000	Cel .2 Ochrona zasobów przyrodniczych i poprawa stanu środowiska	Poprawa stanu powietrza atmosferycznego	Inne środki zewnętrzne
20.	Wspieranie przystosowania się do zmian klimatu i zapobiegania ryzyku związanemu z klęskami żywiołowymi terenie gminy Mastów	Kompleksowe odwodnienie istniejących dróg i miejsc zalewowych poprzez umocnienie rowów korytami i elementami betonowymi w pasach drogowych, budowę kanalizacji deszczowej, budowę ogrodów deszczowych, ukierunkowanie spływu wód do istniejącego cieku wodnego	Gmina Mastów	10 000 000	Cel .2 Ochrona zasobów przyrodniczych i poprawa stanu środowiska	Porządkowanie gospodarki wodno-ściekowej	Inne środki zewnętrzne, środki własne gminy

Lp.	Tytuł projektu	Zakres projektu	Podmiot realizujący	Szacunkowe koszty realizacji projektu (w zł)	Spójność z celami Strategii rozwoju OSI Góry Świętokrzyskie	Spójność z kierunkami rozwoju OSI Góry Świętokrzyskie	Potencjalne źródła finansowania
		w miejscowościach na terenie gminy Mastów					
21.	Rozwój i poprawa stanu infrastruktury komunalnej w na terenie gminy Mastów	Budowa sieci wodociągowej i kanalizacyjnej w gminie Mastów	Gmina Mastów	50 000 000	Cel .2 Ochrona zasobów przyrodniczych i poprawa stanu środowiska	Porządkowanie gospodarki wodno-ściekowej	Inne środki zewnętrzne, środki własne gminy
22.	Poprawa efektywności energetycznej jednostek publicznych Gminy Łagów	Rozwój OZE w gminie Łagów, w tym OZE.	Gmina Łagów	15 000 000	Cel .2 Ochrona zasobów przyrodniczych i poprawa stanu środowiska	Poprawa stanu powietrza atmosferycznego	EFRR, środki własne gminy
23.	Budowa ścieżki rowerowej przy DW745, odcinek od granicy z Miastem Kielce przez centrum Mastowa Pierwszego, do skrzyżowania z drogą powiatową nr 1306T wraz z przebudową istniejącej ścieżki rowerowej wzdłuż lotniska	Uzupełnienie luki komunikacyjnej poprzez budowę brakującego odcinka drogi dla rowerów i ciągu pieszo-rowerowego wraz z przebudową istniejącego odcinka ścieżki o nawierzchni z kostki. Łączna długość wybudowanej i przebudowanej infrastruktury ok. 7 km.	Gmina Mastów	10 000 000	Cel 3	Poprawa dostępności komunikacyjnej uwzględniającej rozwój turystyki na terenie OSI Góry Świętokrzyskie	Inne środki zewnętrzne, środki własne gminy

Lp.	Tytuł projektu	Zakres projektu	Podmiot realizujący	Szacunkowe koszty realizacji projektu (w zł)	Spójność z celami Strategii rozwoju OSI Góry Świętokrzyskie	Spójność z kierunkami rozwoju OSI Góry Świętokrzyskie	Potencjalne źródła finansowania
24.	Poprawa dostępności turystycznej starów biskupich w Bodzentynie	Budowa kładki edukacyjnej wokół stawów biskupich w Bodzentynie	Gmina Bodzentyn	9 200 000	Cel 4. Rozwój infrastruktury turystycznej	Rozwój infrastruktury, wspierającej dostępność do miejsc i przestrzeni atrakcyjnych turystycznie	EFRR, środki własne gminy
25.	Poprawa standardów infrastruktury noclegowej w gminie Łagów poprzez remont schroniska młodzieżowego	Projekt zakłada remont schroniska młodzieżowego w miejscowości Łagów	Gmina Łagów	4 000 000	Cel 4. Rozwój infrastruktury turystycznej	Wspieranie rozwoju usług związanych z turystyką	EFRR, środki własne gminy
26.	Wzmocnienie funkcji turystycznych Centrum Edukacji i Kultury Szklany Dom w Ciekotach	Poprawa atrakcyjności turystycznej Centrum Edukacji i Kultury „Szklany Dom” w Ciekotach poprzez przebudowę fasady z wykorzystaniem wizji Stefana Żeromskiego, iluminację Szklanego Domu i Dworku, obiekty wystawiennicze wokół budynków, utworzenie miejsca doświadczania przyrody na wyspie w formie pola biwakowego i inne	Gmina Mastów	9 100 000	Cel 4. Rozwój infrastruktury turystycznej	Rozwój infrastruktury, wspierającej dostępność do miejsc i przestrzeni atrakcyjnych turystycznie	Inne środki zewnętrzne, środki własne gminy

Lp.	Tytuł projektu	Zakres projektu	Podmiot realizujący	Szacunkowe koszty realizacji projektu (w zł)	Spójność z celami Strategii rozwoju OSI Góry Świętokrzyskie	Spójność z kierunkami rozwoju OSI Góry Świętokrzyskie	Potencjalne źródła finansowania
		działania wspierające turystykę					
27.	Zagospodarowanie Lasu Wolskiego nad Zalewem Cedzyna	Uzupełnienie istniejącej infrastruktury turystycznej w Lesie Wolskim nad Zalewem Cedzyna, m. in. parking, elementy małej architektury itp.	Gmina Mastów	2 000 000	Cel 4. Rozwój infrastruktury turystycznej	Rozwój turystyki bazującej na lokalnym i ponadlokalnym potencjale przyrodniczym i dziedzictwie kulturowym, w tym turystyki rowerowej, pieszej, wypoczynkowej	Inne środki zewnętrzne, środki własne gminy
28.	Przebudowa platformy widokowej na Klonówce – Koronie Gór Świętokrzyskich	Modernizacja obiektu turystycznego leżącego na głównym szlaku pieszym w województwie świętokrzyskim – czerwonym im. E. Massalskiego. Platforma widokowa jest obowiązkowym przystankiem na szlaku, więc wymaga rozbudowy i utworzenia miejsca wypoczynkowego.	Gmina Mastów	1 000 000	Cel 4. Rozwój infrastruktury turystycznej	Rozwój infrastruktury, wspierającej dostępność do miejsc i przestrzeni atrakcyjnych turystycznie	Inne środki zewnętrzne, środki własne gminy

Lp.	Tytuł projektu	Zakres projektu	Podmiot realizujący	Szacunkowe koszty realizacji projektu (w zł)	Spójność z celami Strategii rozwoju OSI Góry Świętokrzyskie	Spójność z kierunkami rozwoju OSI Góry Świętokrzyskie	Potencjalne źródła finansowania
29.	Budowa infrastruktury turystycznej u podnóża Góry Witostawskiej	Budowa punktu obsługi turysty w miejscowości Witostawice, który zlokalizowany będzie u podnóża Góry Witostawskiej	Gmina Waśniów	2 500 000	Cel 4. Rozwój infrastruktury turystycznej	Rozwój infrastruktury, wspierającej dostępność do miejsc i przestrzeni atrakcyjnych turystycznie	EFRR, środki własne gminy
30.	Budowa infrastruktury turystycznej w Grzegorzowicach	Budowa punktu obsługi turysty w miejscowości Grzegorzowice w sąsiedztwie zabytkowego Kościoła pw. św. Jana Chrzciciela (obiekt z XI w., tzw. rotunda w Grzegorzowicach)	Gmina Waśniów	400 000	Cel 4. Rozwój infrastruktury turystycznej	Rozwój infrastruktury, wspierającej dostępność do miejsc i przestrzeni atrakcyjnych turystycznie	EFRR, środki własne gminy
31.	Zagospodarowanie terenu przy zbiorniku wodnym w miejscowości Waśniów.	Planuje się kolejny etap zagospodarowania terenu przy zbiorniku wodnym w Waśniowie, który związany będzie z budową parkingów, oświetlenia, małej infrastruktury	Gmina Waśniów	800 000	Cel 4. Rozwój infrastruktury turystycznej	Rozwój infrastruktury, wspierającej dostępność do miejsc i przestrzeni atrakcyjnych turystycznie	EFRR, środki własne gminy
32.	Promocja gospodarczego potencjału Gór Świętokrzyskich	Wspieranie działalności instytucji otoczenia biznesu	ZGGŚ	1 000 000	Cel. 5. Zwiększenie rozpoznawalności turystycznej	Promowanie oferty turystycznej, przedsiębiorców,	EFRR, środki własne gmin

Lp.	Tytuł projektu	Zakres projektu	Podmiot realizujący	Szacunkowe koszty realizacji projektu (w zł)	Spójność z celami Strategii rozwoju OSI Góry Świętokrzyskie	Spójność z kierunkami rozwoju OSI Góry Świętokrzyskie	Potencjalne źródła finansowania
		działających na rzecz Gór Świętokrzyskich; Tworzenie systemu wsparcia w założeniu i prowadzeniu działalności gospodarczej, w tym firm opartych na potencjałach regionu.				produktów i usług, w tym produktów lokalnych regionalnych, tradycyjnych	

Źródło: opracowanie własne na podstawie informacji z ZGGS

**Opis procesu zaangażowania
partnerów społeczno-gospodarczych**

4. Opis procesu zaangażowania partnerów społeczno-gospodarczych

W rozdziale przedstawiono zasady oraz opis procesu zaangażowania partnerów społeczno-gospodarczych w przygotowanie dokumentu i jego realizację, uwzględniając podmioty reprezentujące społeczeństwo obywatelskie, podmioty działające na rzecz ochrony środowiska oraz podmioty odpowiedzialne za promowanie włączenia społecznego, praw podstawowych, praw osób niepełnosprawnych, równości płci i niedyskryminacji.

(rozdział zostanie uzupełniony po etapie konsultacyjnym –opis zawierać będzie działania, jakie zostały zrealizowane w celu opracowania Strategii, w tym wskazywać będzie kiedy w jakiej formie prowadzono konsultacje, spotkania, warsztaty, badania, etc. angażujące partnerów społeczno-gospodarczych)

Monitoring i ewaluacja Strategii rozwoju OSI Góry Świętokrzyskie

5. Monitoring i ewaluacja Strategii rozwoju OSI Góry Świętokrzyskie

5.1. Monitoring

Monitoring realizacji Strategii rozwoju OSI Góry Świętokrzyskie ma na celu zapewnienie prawidłowego i efektywnego wdrażania zaplanowanej interwencji. Umożliwia dokonanie modyfikacji zakresu działań czy zmian podmiotów odpowiedzialnych za ich realizację.

Przedmiotem monitoringu będą wynikające ze Strategii rozwoju OSI Góry Świętokrzyskie projekty określone w ramach celów i ich efekty mierzone wskaźnikami, zaś ewaluacja obejmie dodatkowo również kontekst społeczno-gospodarczy w ocenie tych efektów. Monitoring realizacji poszczególnych projektów odbywać się będzie w oparciu o przypisane do nich mierzalne wskaźniki. Monitoring będzie obejmował: zbieranie i selekcjonowanie informacji, wskazanie jednostek odpowiedzialnych za pozyskiwanie, gromadzenie, przechowywanie i przetwarzanie informacji niezbędnych do wyliczania wskaźników monitoringu.

Monitoring będzie polegał na prowadzeniu w sposób ciągły obserwacji procesu realizacji Strategii rozwoju OSI Góry Świętokrzyskie, w tym rezultatów jakie ona przynosi.

Raporty z monitoringu będą sporządzane corocznie i będą mierzyły osiągnięcie przyjętych wskaźników oraz poziom wdrażanej alokacji. Raporty będą przygotowywane przez Biuro Związku Gmin Gór Świętokrzyskich, następnie opiniowane i zatwierdzenie przez Zarząd Związku i Zgromadzenie Związku.

Wszystkie raporty zostaną upublicznione na stronach Związku Gmin Gór Świętokrzyskich oraz partnerów samorządowych, aby mieszkańcy mogli zapoznać się z ich treścią.

Poniżej przedstawiono wskaźniki monitoringu Strategii rozwoju OSI Góry Świętokrzyskie.

Tabela 24. Wartości wyjściowe i docelowe wskaźników rezultatu (R) i produktu (P) Strategii rozwoju OSI Góry Świętokrzyskie dla przedsięwzięcia zintegrowanego nr 1.

Lp.	Nazwa wskaźnika	Wyjaśnienie (źródło danych, definicja wskaźnika)	Typ wskaźnik (P, R)	Wartość wyjściowa	Wartość docelowa (2029 r.)
1.	WLWK-RCR077 – Liczba osób odwiedzających obiekty kulturalne i turystyczne objęte wsparciem.	Liczba osób odwiedzających obiekty kulturalne i turystyczne objęte wsparciem w ramach projektów realizowanych w Strategii rozwoju OSI Góry Świętokrzyskie.	R	0	204 tys. osób
2.	WLWK-PLRO221 – Długość wspartych turystycznych szlaków rowerowych o nawierzchni utwardzonej nieulepszonej.	Długość wspartych turystycznych szlaków rowerowych o nawierzchni utwardzonej nieulepszonej w ramach projektów realizowanych w Strategii rozwoju OSI Góry Świętokrzyskie.	P	0	4,5 km
3.	WLWK-PLRO132 – Liczba obiektów dostosowanych do potrzeb osób z niepełnosprawnościami (EFRR/FST/FS).	Liczba obiektów dostosowanych do potrzeb osób z niepełnosprawnościami w ramach projektów zrealizowanych w Strategii rozwoju OSI Góry Świętokrzyskie	P	0	2
4.	WLWK-PLRO137 – Długość utworzonych szlaków turystycznych.	Długość utworzonych szlaków turystycznych w ramach projektów realizowanych w Strategii rozwoju OSI Góry Świętokrzyskie.	P	0	0,28 km
5.	WLWK-RCO077 – Liczba obiektów kulturalnych i turystycznych objętych wsparciem.	Liczba obiektów kulturalnych i turystycznych objętych wsparciem w ramach projektów realizowanych w ramach projektów realizowanych w Strategii rozwoju OSI Góry Świętokrzyskie.	P	0	25 szt.

6.	WLWK-PLRO139 – Liczba zabytków nieruchomych objętych wsparciem.	Liczba zabytków nieruchomych objętych wsparciem w ramach projektów realizowanych w Strategii rozwoju OSI Góry Świętokrzyskie.	P	0	3 szt.
7.	WLWK-RCO074 – Ludność objęta projektami w ramach strategii zintegrowanego rozwoju terytorialnego.	Liczba mieszkańców objęta efektem zrealizowanego projektu – tj. łączna liczba mieszkańców OSI Góry Świętokrzyskie.	P	0	105 tys.
8.	WLWK-RCO112 – Podmioty zaangażowane w przygotowanie i realizację strategii zintegrowanego rozwoju terytorialnego.	Podmioty zaangażowane w przygotowanie i realizację projektów realizowanych w Strategii rozwoju OSI Góry Świętokrzyskie.	P	0	11

Źródło: opracowanie własne

Monitoring rezultatów Strategii rozwoju OSI Góry Świętokrzyskie prowadzony będzie w odniesieniu do celów w oparciu o odpowiednie wskaźniki. Proces monitorowania polegał będzie na systematycznym obserwowaniu zmian zachodzących w ramach poszczególnych celów wytyczonych w Strategii. Podstawowym celem monitoringu jest uzyskanie mierzalnych wyników progresji osiągnięcia celów Strategii. Odpowiedzialnym za monitorowanie Strategii będzie Biuro Związku Gmin Gór Świętokrzyskich. Monitoring celów odbywać się będzie co 2 lata.

Tabela 25. Wskaźniki rezultatu w odniesieniu do celów Strategii rozwoju OSI Góry Świętokrzyskie

Nazwa miernika	Źródło danych
Cel 1. Rozwój usług publicznych na rzecz spójności i aktywności społecznej	
Liczba osób korzystających z placówek pomocy społecznej prowadzonych przez jst	Sprawozdania roczne OPS (DPS, ŚDS)
Odsetek dzieci objętych wychowaniem żłobkowym	GUS
Odsetek dzieci w wieku 3-5 objętych edukacją przedszkolną	GUS
Cel .2 Ochrona zasobów przyrodniczych i poprawa stanu środowiska:	
Długość sieci kanalizacyjnej (km)	Gminy OSI Góry Świętokrzyskie
Długość sieci wodociągowej (km)	Gminy OSI Góry Świętokrzyskie
Ilość zlikwidowanych palenisk węglowych (szt.)	Gminy OSI Góry Świętokrzyskie
Udział odpadów segregowanych w ogólnej ilości odpadów (%)	Gminy OSI Góry Świętokrzyskie
Cel 3. Wzmocnienie i rozwinięcie partnerskiej współpracy.	
Powierzchnia gmin objęta planami zagospodarowania przestrzennego (ha)	GUS
Liczba organizacji pozarządowych na 1000 mieszkańców (szt.)	GUS
Cel 4. Rozwój infrastruktury turystycznej	
Liczba udzielonych noclegów na 1000 mieszkańców	GUS
Liczby podmiotów w REGON w sekcjach związanych z gastronomią i zakwaterowaniem.	GUS
Cel. 5. Zwiększenie rozpoznawalności turystycznej.	
Liczba podmiotów gospodarczych zarejestrowanych na terenie OSI Góry Świętokrzyskie (szt.)	GUS
Udział bezrobotnych zarejestrowanych w ludności w wieku produkcyjnym	GUS
Liczba zarejestrowanych produktów tradycyjnych i regionalnych.	Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi

Źródło: opracowanie własne

5.2. Ewaluacja

Ewaluację definiuje się jako badanie społeczno-ekonomiczne, realizowane w celu oceny jakości i efektów wdrażanej Strategii rozwoju OSI Góry Świętokrzyskie. Ocena taka obejmujące następujące kryteria:

- trafność – czy cele Strategii odpowiadają potrzebom beneficjentów (różnych grup mieszkańców, przedsiębiorców, turystów)?
- efektywność – czy działania w ramach realizacji Strategii są racjonalne z ekonomicznego punktu widzenia? Czy ponoszone koszty są proporcjonalne do osiągniętych efektów?
- skuteczność – czy wdrażanie działań w ramach Strategii przyczynia się do realizacji założonych celów rozwoju?
- użyteczność – czy realizacja Strategii przyczynia się do lepszego zaspokojenia potrzeb beneficjentów i rozwiązywania zidentyfikowanych problemów? Czy beneficjenci faktycznie korzystają z efektów działań? Czy pojawiają się niepożądane, negatywne efekty uboczne realizowanych działań?
- trwałość – czy pozytywne skutki realizacji Strategii mają charakter stały? Czy efekty działań będą trwałe?

Badanie ewaluacyjne

Ewaluacja jest jednym z głównych narzędzi wykorzystywanych do realizacji polityki spójności. Jej zadaniem jest ocena jakości i efektywności realizowania zamierzonych celów i kierunków działań.

Przewidziane są dwa rodzaje ewaluacji: on going i ex post. Badanie ewaluacyjne on going będzie przeprowadzone w 2027 r. Badanie ewaluacyjne ex post będzie przeprowadzone po zakończeniu realizacji Strategii w 2030 r.

Raporty z ewaluacji Strategii

Na podstawie badań ewaluacyjnych, sporządzany będzie raport z ewaluacji Strategii rozwoju OSI Góry Świętokrzyskie. Raporty z ewaluacji będą opisywały stan realizacji Strategii w układzie narastającym. Raporty z ewaluacji będą udostępniane publicznie na stronach internetowych Związku Gmin Gór Świętokrzyskich oraz partnerów samorządowych.

5.3. Aktualizacja Strategii rozwoju OSI Góry Świętokrzyskie

Decyzję o przeprowadzeniu aktualizacji Strategii rozwoju OSI Góry Świętokrzyskie podejmuje Związek Gmin Gór Świętokrzyskich po wcześniejszej konsultacji ze wszystkimi partnerami samorządowymi

Strategia będzie podlegała aktualizacji, jeżeli będzie tego wymagała sytuacja społeczna, gospodarcza lub przestrzenna OSI Góry Świętokrzyskie, albo gdy będzie to konieczne dla zachowania jej spójności ze strategią rozwoju województwa. Każda aktualizacja dokumentu będzie podlegała konsultacjom społecznym.

Ocena zgodności Strategii rozwoju OSI Góry Świętokrzyskie z dokumentami regionalnymi, krajowymi i europejskimi

6. Ocena zgodności Strategii rozwoju OSI Góry Świętokrzyskie z dokumentami regionalnymi, krajowymi i europejskimi

Celem analizy przeprowadzonej jest zestawienie celów strategicznych dokumentów regionalnych, krajowych i europejskich z celami Strategii rozwoju OSI Góry Świętokrzyskie. Cele dokumentu zestawiono w tabelach poniżej z celami następujących dokumentów: Strategia Rozwoju Województwa Świętokrzyskiego 2030+, Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego, Umowa Partnerstwa do realizacji polityki spójności 2021-2027 w Polsce. Wszystkie cele Strategii rozwoju OSI Góry Świętokrzyskie wpisują się w zakres celów dokumentów nadrzędnych.

Tabela nr 1. Spójność założeń Strategii Rozwoju Województwa Świętokrzyskiego 2030 i Strategii rozwoju OSI Góry Świętokrzyskie

Strategia Rozwoju Województwa Świętokrzyskiego 2030	Powiązania wykazane w Strategii rozwoju OSI Góry Świętokrzyskie
Cel strategiczny 1. Inteligentna gospodarka i aktywni ludzie. Cel operacyjny 1.1. Zwiększenie konkurencyjności i innowacyjności świętokrzyskiej gospodarki. Cel operacyjny 1.2. Kompetentne kadry dla gospodarki regionu. Cel operacyjny 1.3. Wsparcie procesu transformacji kluczowych branż gospodarki regionu.	Cel 4. Rozwój infrastruktury turystycznej. Cel. 5. Zwiększenie rozpoznawalności turystycznej.
Cel strategiczny 2. Przyjazny dla środowiska i czysty region. Cel operacyjny 2.1. Poprawa jakości i ochrona środowiska przyrodniczego. Cel operacyjny 2.2. Adaptacja do zmian klimatu i zwalczanie skutków zagrożeń naturalnych. Cel operacyjny 2.3. Energetyka odnawialna i efektywność energetyczna.	Cel .2 Ochrona zasobów przyrodniczych i poprawa stanu środowiska.
Cel strategiczny 3. Wspólnota i bezpieczna przestrzeń, które łączą ludzi. Cel operacyjny 3.1. Silny kapitał społeczny w regionie. Cel operacyjny 3.2. Powszechnie dostępne wysokiej jakości usługi społeczne i zdrowotne w środowisku lokalnym. Cel operacyjny 3.3. Wzmocnienie spójności przestrzennej i społecznej regionu.	Cel 1. Rozwój usług publicznych i przestrzeni publicznych na rzecz spójności i aktywności społecznej.

Cel 4. Horyzontalny sprawne zarządzanie regionem. Cel operacyjny 4.1. Rozwój systemu zarządzania strategicznego rozwojem. Cel operacyjny 4.2. Budowa rozpoznawalnej marki regionu świętokrzyskiego. Cel operacyjny 4.3. Wzmacnianie partnerstwa i współpracy na rzecz rozwoju województw.	Cel 3. Wzmocnienie i rozwinięcie partnerskiej współpracy.
--	--

Źródło: opracowanie własne

Tabela nr 2. Spójność założeń Krajowej Strategii Rozwoju Regionalnego 2030 i Strategii rozwoju OSI Góry Świętokrzyskie

Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego 2030	Powiązania wykazane w Strategii rozwoju OSI Góry Świętokrzyskie
Cel szczegółowy 1 – Zwiększenie spójności rozwoju kraju w wymiarze społecznym, gospodarczym, środowiskowym i przestrzennym.	-
1.4. Przeciwdziałanie kryzysom na obszarach zdegradowanych.	-
1.5. Rozwój infrastruktury wspierającej dostarczanie usług publicznych i podnoszącej atrakcyjność inwestycyjną obszarów.	Cel 1. Rozwój usług publicznych i przestrzeni publicznych na rzecz spójności i aktywności społecznej. Cel .2 Ochrona zasobów przyrodniczych i poprawa stanu środowiska. Cel 4. Rozwój infrastruktury turystycznej.
Cel szczegółowy 2 – Wzmacnianie regionalnych przewag konkurencyjnych.	
2.1. Rozwój kapitału ludzkiego i społecznego.	Cel 1. Rozwój usług publicznych i przestrzeni publicznych na rzecz spójności i aktywności społecznej.
2.2. Wspieranie przedsiębiorczości na szczeblu regionalnym i lokalnym.	Cel 4. Rozwój infrastruktury turystycznej. Cel. 5. Zwiększenie rozpoznawalności turystycznej.
2.3. Innowacyjny rozwój regionu i doskonalenie podejścia opartego na Regionalnych Inteligentnych Specjalizacjach.	-
Cel szczegółowy 3 – Podniesienie jakości zarządzania i wdrażania polityk ukierunkowanych terytorialnie.	-
3.1. Wzmacnianie potencjału administracji na rzecz zarządzania rozwojem.	Cel 3. Wzmocnienie i rozwinięcie partnerskiej współpracy.

Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego 2030	Powiązania wykazane w Strategii rozwoju OSI Góry Świętokrzyskie
3.2. Wzmacnianie współpracy i zintegrowanego podejścia do rozwoju na poziomie lokalnym, regionalnym i ponadregionalnym.	Cel 3. Wzmocnienie i rozwinięcie partnerskiej współpracy.
3.3. Poprawa organizacji świadczenia usług publicznych.	Cel 1. Rozwój usług publicznych i przestrzeni publicznych na rzecz spójności i aktywności społecznej.
3.4. Efektywny i spójny system finansowania polityki regionalnej.	Cel 3. Wzmocnienie i rozwinięcie partnerskiej współpracy.

Źródło: opracowanie własne

Tabela nr 3. Spójność założeń Umowy Partnerstwa i Strategii rozwoju OSI Góry Świętokrzyskie

Umowa Partnerstwa dla realizacji Polityki Spójności 2021-2027 w Polsce	Powiązania wykazane w Strategii rozwoju OSI Góry Świętokrzyskie
Cel „Europa o silniejszym wymiarze społecznym” (CP4) Obszar: kultura i zrównoważona turystyka Interwencja funduszy europejskich w obszarze kultury i zrównoważonej turystyki przyczyni się do odbudowy obu sektorów po okresie przestoju na skutek pandemii COVID-19 i zwiększy ich wpływ na rozwój gospodarczy i spójność społeczną kraju i regionów. Dla osiągnięcia celów w ramach obszaru kultura i zrównoważona turystyka konieczne jest wsparcie działań na rzecz: - tworzenia i rozwijania miejsc/przestrzeni aktywności społecznej inspirowanych działalnością kulturalną, - wzmocnienia potencjału turystycznego zabytków o szczególnym znaczeniu i ich oddziaływania na rozwój gospodarczy, - udostępnienia i ułatwienia dostępu do dóbr kultury oraz zastosowania nowoczesnych technologii poszerzających krąg odbiorców oferty, - transformacji kultury i turystyki poprzez dywersyfikację produktów oraz równomierny geograficznie dostęp do oferty kulturalnej i turystycznej,	Cel 1. Rozwój usług publicznych i przestrzeni publicznych na rzecz spójności i aktywności społecznej. Cel .2 Ochrona zasobów przyrodniczych i poprawa stanu środowiska. Cel 3. Wzmocnienie i rozwinięcie partnerskiej współpracy. Cel 4. Rozwój infrastruktury turystycznej. Cel. 5. Zwiększenie rozpoznawalności turystycznej.

- wsparcia dla projektów zrównoważonej turystyki w celu zwiększania zatrudnienia i stworzenia wysokiej jakości miejsc pracy,- wspierania konkurencyjności i odporności sektora turystycznego,- inwestycji w obiekty/miejsca tworzące turystyczne szlaki tematyczne lub turystyczne szlaki rodzajowe.	

Źródło: opracowanie własne

Opis procesu strategicznej oceny oddziaływania na środowisko

7. Opis procesu strategicznej oceny oddziaływania na środowisko

Zgodnie z art. 46 ust. 1 pkt 1 ustawy z dnia 3 października 2008 r. o udostępnianiu informacji o środowisku i jego ochronie, udziale społeczeństwa w ochronie środowiska oraz o ocenach oddziaływania na środowisko (Dz.U. 2024 poz. 1112), zwanej dalej OOS, w odniesieniu do projektu Strategii rozwoju OSI Góry Świętokrzyskie przeprowadzono strategiczną ocenę oddziaływania na środowisko. W ramach tej procedury opracowano Prognozę oddziaływania na środowisko oraz przeprowadzono stosowne konsultacje i opiniowanie.

Celem prognozy było ustalenie, czy zapisy projektowanego dokumentu nie naruszają zasad prawidłowego funkcjonowania środowiska przyrodniczego. Prognoza miała również ułatwić identyfikację możliwych do określenia skutków środowiskowych spowodowanych realizacją w przyszłości postanowień Strategii oraz określić, czy istnieje prawdopodobieństwo powstawania w przyszłości konfliktów i zagrożeń w środowisku.

Spis map, tabel i wykresów

8. Spis map, rysunków tabel, wykresów

Mapa 1. Zasięg OSI Góry Świętokrzyskie.....	6
Mapa 2. Obszary Natura 2000 i rezerваты na tle obszaru ZGGŚ.....	31
Mapa 3. Parki krajobrazowe i obszary chronionego krajobrazu na tle obszaru ZGGŚ.....	32
Mapa 4. Jednolite części wód powierzchniowych na tle obszaru ZGGŚ.....	33
Mapa 5. Sieć powiązań transportowych obszaru ZGGŚ.....	36
Mapa 6. Lokalizacja projektu zintegrowanego nr 1.....	51
Tabela 1. Liczba ludności Związku Gmin Gór Świętokrzyskich w latach 2013,2023.....	12
Tabela 2. Saldo migracji wewnętrznych.....	13
Tabela 3. Beneficjenci środowiskowej pomocy społecznej na 10 tys. ludności.....	14
Tabela 4. Liczba osób korzystających ze środowiskowej pomocy społecznej w latach 2013,2023.....	15
Tabela 5. Liczba gospodarstw domowych korzystających ze środowiskowej pomocy społecznej w latach 2013,2023.....	15
Tabela 6. Liczba fundacji, stowarzyszeń i organizacji społecznych na 1000 mieszkańców.....	17
Tabela 7. Udział bezrobotnych zarejestrowanych w liczbie ludności w wieku produkcyjnym.....	20
Tabela 8. Instytucje otoczenia biznesu na 10 tys. podmiotów gospodarki narodowej.....	23
Tabela 9. Podmioty gospodarcze w usługach wyższego rzędu (sekcje J-R) na 1000 ludności.....	23
Tabela 10. Dochody własne na 1 mieszkańca.....	24
Tabela 11. Wydatki na mieszkańca.....	25
Tabela 12. Miejsca noclegowe na 1000 ludności.....	26
Tabela 13. Turystyczne obiekty noclegowe w lipcu w 2023.....	26
Tabela 14. Udzielone noclegi na 1000 ludności.....	27
Tabela 15. Udzielone noclegi turystom zagranicznym w turystycznych obiektach noclegowych na 10 tys. mieszkańców.....	28
Tabela 16. Charakterystyka przyrodnicza gmin ZGGŚ.....	30
Tabela 17. Zasoby mieszkaniowe.....	37
Tabela 18. Budynki mieszkalne podłączone do infrastruktury technicznej - w % ogółu budynków mieszkalnych – wodociąg.....	38
Tabela 19. Budynki mieszkalne podłączone do infrastruktury technicznej - w % ogółu budynków mieszkalnych – kanalizacja.....	38
Tabela 20. Mocne strony, słabe strony, szanse i zagrożenia.....	40
Tabela 21. Wykaz projektów zintegrowanych.....	47
Tabela 22. Lista przedsięwzięć oraz pakiety (wiązki) projektowe.....	49
Tabela 23. Pozostałe projekty realizujące cele i kierunki rozwoju Strategii rozwoju OSI Góry Świętokrzyskie.....	93

Tabela 24. Wartości wyjściowe i docelowe wskaźników rezultatu (R) i produktu (P) Strategii rozwoju OSI Góry Świętokrzyskie dla przedsięwzięcia zintegrowanego nr 1..... 108

Tabela 25. Wskaźniki rezultatu w odniesieniu do celów Strategii rozwoju OSI Góry Świętokrzyskie 110

Wykres 1. Liczba ludności wszystkich gmin wchodzących w skład Związku Gmin Gór Świętokrzyskich w latach 2018-2023. 11

Wykres 2. Dochody własne na mieszkańca – udział w PIT i udział w podatku CIT w 2023 r. 19

Wykres 3. Podmioty gospodarki narodowej o liczbie pracujących powyżej 49 osób na 10 tys. mieszkańców 2023 r. 19

Wykres 4. Podmioty gospodarcze i osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą na 10 tys. mieszkańców w gminach ZGGŚ w latach 2013 i 2023. 22

